

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
BANKACILIK EĞİTİMİ PROGRAMI**

**TÜRKİYE’DE BANKALARIN VERGİ GELİRLERİNE
KATKILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ahmet TOPAL

ANKARA-2009

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
BANKACILIK EĞİTİMİ PROGRAMI**

**TÜRKİYE’DE BANKALARIN VERGİ GELİRLERİNE
KATKILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ahmet TOPAL
078117201

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman OKUR

ANKARA-2009

JÜRİ ve ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

Ahmet TOPAL ‘ın hazırlamış olduğu “**Türkiye’de Bankaların Vergi Gelirlerine Katkılarının Değerlendirilmesi**” başlıklı tezi 10/12/2009 tarihinde jürimiz tarafından İşletme Eğitimi Anabilim Dalı/ Bankacılık Eğitimi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Üye: Prof. Dr. Nevzat AYPEK	
Üye: Prof. Dr. Emine ORHANER	
Üye: Yrd. Doç. Dr Abdurrahman OKUR	

ÖZET

TÜRKİYE’DE BANKALARIN VERGİ GELİRLERİNE KATKILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

TOPAL, Ahmet

Yüksek Lisans, Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışman: Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman OKUR

Ekim 2009

Bu çalışmada bankaların vergi gelirlerine sağladığı katkılar incelenmiştir. Genel itibariyle tüm ticari işletmelerin temel mali sorumluluğu vergi mükellefiyeti ve vergi sorumluluğu ile sınırlıdır. Ancak bankaların para akımının merkezinde olması ve teknolojiyi son derece iyi kullanmaları ekonomik sistem içerisinde olduğu kadar mali sistem içerisinde de onları önemli hale getirmiştir. Bankacılık işlemlerinin en önemli özelliği işlemlerin kayıt altına alınmasıdır. Bu durum bankaları vergi gelirlerinin takip ve tahsil edilmesinde önemli bir araç haline getirmiştir. Ayrıca vergi politikasının belirlenmesinde bankacılık sisteminin kullanılması gereğini arttırmıştır.

Sonuç olarak, Gelir İdaresinin bankacılık sektörünü daha etkin ve çok yönlü olarak kullanabilmesi için projeler üretmesi vergi yönetimi ve vergi tahsilatı açısından Gelir İdaresinin performansını olumlu etkileyecektir. Ayrıca bankacılık sisteminin kullanılması vergi denetimi, vergi toplama maliyeti ve vergisel etkinlik açısından avantaj sağlayacaktır.

ABSTRACT

AN ASSESSMENT ON CONTRIBUTIONS OF BANKS TO TAX REVENUES IN TURKEY

In this study, contributions of banks to tax revenues are examined. Overall, basic financial liability of all commercial enterprises is limited to taxpayer's liability and as a taxpayer. However, the fact that banks are on the core of money flows and best use of developing technology make them essential for not only economic system but also financial system. The most remarkable feature of banking transactions is that they are registered. This case makes them an important tool for monitoring and collecting tax revenues. Besides, it entails higher use of banking system in determining tax policies.

In conclusion, the projects to be designed by Revenue Administration in order to use banking sector in a more efficient and versatile way will make a positive impact on the performance of Revenue Administration with regards to tax administration and collection. Besides using banking system will provide an advantage in terms of tax audit, tax collection costs and tax effectiveness.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİ İMZA SAYFASI

ÖZET

ABSTRACT

İÇİNDEKİLER

TABLolar VE GRAFİKLER LİSTESİ

1. BÖLÜM: GİRİŞ

1.1. Araştırmanı Problemi	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.5.Araştırmanın Varsayımları	6

2. BÖLÜM: KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Vergi Kavramı	7
2.1.1. Vergi Alacaklısı.....	9
2.1.2. Vergi Mükellefi	10
2.1.3. Vergi Sorumlusu	11
2.1.4. Verginin Aşamaları	12
2.1.4.1. Tarh.....	12
2.1.4.2. Tebliğ	13
2.1.4.3. Tahakkuk	13
2.1.4.4. Tahsil	14
2.1.5. Vergi Kaçakçılığı	15

2.1.6. Verginin Denetimi	16
2.2. Bankacılık Kavramı	17
2.2.1. Bankacılık.....	17
2.2.2. 5411 sayılı Bankacılık Kanuna Göre Bankalar	18
2.2.3. Bankacılığın Fonksiyonları	19
2.2.4 Bankacılık Hizmetleri.....	23
2.3. Bankaların Vergi Gelirlerine Sağladığı Katkılar	25
2.3.1. Vergi Tahsil Birimi Olarak Bankalar	26
2.3.1.1.Vergi Gelirlerinin Tahsiline İlişkin Mevzuat.....	26
2.3.1.2. Vergi Tahsil Birimleri.....	27
2.3.1.2.1. Vergi Dairesi	28
2.3.1.2.2. Postaneler	28
2.3.1.2.3. Bankalar	28
2.3.1.3. Bankalarda Vergi Tahsil Sistemi.....	28
2.3.1.3.1. E-Devlet ve Elektronik Bilgi Sistemleri	30
2.3.1.3.2.Vergi Daireleri Otomasyon Projesi (VEDOP)	32
2.3.2. Bankaların Mükellef Olarak Vergi Gelirlerine Katkısı	35
2.3.2.1. Kurumlar Vergisi	36
2.3.2.2. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi.....	37
2.3.2.3. Damga Vergisi ve Harçlar	38
2.3.2.4. Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF)	39
2.3.2.5. Diğer Vergiler	40
2.3.3. Bankaların Vergi Sorumlusu Olarak Vergi Gelirlerine Katkısı...	42
2.3.3.1. Bankaların Gelir Vergisi Kanunu Kapsamında Vergi Sorumluluğu.....	42

2.3.3.2. Bankaların Kurumlar Vergisi Kanunu Kapsamında Vergi Sorumluluğu.....	46
2.3.3.3. Bankaların Veraset ve İntikal Vergisi Kapsamında Vergi Sorumluluğu.....	47
2.3.3.4. Bankaların Damga Vergisi Kapsamında Vergi Sorumluluğu..	48
2.3.3.5. Vergi Sorumluluğunun Sonuçları	48
2.3.4. Bankaların Dolaylı Olarak Vergi Gelirlerine Sağladığı Katkılar .	50
2.3.4.1. Kayıtdışı Ekonominin Önlenmesi (Gri Ekonomi)	50
2.3.4.1.1. Kayıtdışı Ekonominin Özellikleri	51
2.3.4.1.2. Gelir İdaresi Tarafından Kayıtdışı Ekonominin Engellenmesi Yönüyle Bankacılık Sektörünün Kullanılması	54
2.3.4.2. Karapara Ekonomisinin (Siyah Ekonomi) Önlenmesi.....	61
2.3.4.2.1. Karaparanın Aklama Aşamaları	62
2.3.4.2.2. Karapara Aklama Yöntemleri	65
2.3.4.2.3. Karaparanın Önlenmesinde Bankaların Yeri	67

3. BÖLÜM: YÖNTEM

3.1.Araştırma Yöntemi	69
3.2 Evren ve Örneklem	69
3.3.Veritoplama Teknikleri.....	69
3.4.Verilerin Analizi	70

4. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Vergi Tahsilatı Yönüyle Sağladığı Katkıların Değerlendirilmesi	71
4.1.1. Bankaların Vergi Tahsilatı Yapmasının Sonuçları.....	74
4.2 Vergi Mükellefi Yönüyle Sağladığı Katkıların Değerlendirilmesi.....	87
4.2.1. Kurumlar Vergisi.....	88
4.2.2. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	90
4.2.3. Damga Vergisi.....	90
4.2.4. Kamu Kaynaklarını Değerlendirme Fonu	91
4.3. Vergi Sorumlusu Olarak Sağladığı Katkıların Değerlendirilmesi	92
4.4. Bankaların Dolaylı Olarak Sağladığı Katkıların Değerlendirilmesi	93
4.4.1. Kayıtdışı Ekonominin Azaltılmasına Sağladığı Faydalar	94
4.4.2. Karapara Aklanmasına Karşı Sağladığı Faydalar	97

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

6. KAYNAKÇA

7. EKLER

TABLO VE GRAFİKLER LİSTESİ

Tablo 1: Vergi Tahsilat tutarları

Tablo 2: Vergi Tahsilat Payları

Tablo 3: Vergi Tahsilatına Konu İşlem Sayısı

Tablo 4: Vergi Tahsilatına Konu İşlemlerin Oranı

Tablo 5: Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatı İle Gelir İdaresi Başkanlığı
Harcamalarının Karşılaştırılması

Grafik 1: Bankalardan Tahsil Edilen Kurumlar Vergisi (Milyon TL)

Grafik 2: Bankalardan Tahsil Edilen BSMV (Milyon TL)

Grafik 3: Bankalardan Tahsil Edilen Damga Vergisi (Milyon TL)

Grafik 4: Bankalardan Tahsil Edilen KKDF (Milyon TL)

Grafik 5: Bankaların GVK 94. Madde ve GVK Geç. 67 Madde Kapsamında Yaptığı
Tevkifatlar (Milyon TL)

Tablo 6: Kredi Kartı Sayıları

Tablo 7: POS, Banka Kartı İşlem Adet ve Tutarları

Tablo 8: MASAK'na Yapılan Şüpheli Bildirimler

KISALTMALAR

AATUHK	: Amme Alacaklar Tahsil Usulü Hakkında Kanun
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
KKDF	: Kamu Kaynaklarını Destekleme Fonu
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
MASAK	: Mali Suçları Araştırma Kurulu
VEDOP	: Vergi Daireler Otomasyonu Projesi
VUK	: Vergi Usul Kanunu

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 5. maddesinde Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak olarak tanımlanmıştır.

Devletin bu görevleri çok kapsamlı olup yerine getirilmesi ciddi bir mali külfet gerektirmektedir. Kamu hizmetlerinin yürütülmesi için en önemli gelir kaynağını ise vergiler oluşturmaktadır. Yine Anayasamızın ‘Vergi Ödevi’ başlıklı 73. maddesinde ‘Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür’ denilerek kamu giderlerini karşılamak için herkesin yükümlü olduğu belirtilmiştir.

Çalışmada bankaların vergi gelirlerine sağladığı katkılar dört ana başlıkta incelenmiştir. Bankaların vergi kanunlarından doğan vergi mükellefiyeti ve vergi sorumluluğuna ilişkin yükümlülüklerinin yanında son dönemde bankaların vergi tahsil birimi olarak faaliyetleri ile Gelir İdaresinin en önemli sorunlarından birisi olan kayıtdışı ekonomi ve karapara ekonomisini engellenmesine ilişkin bankacılık sistemine yüklenen sorumluluklar incelenmiştir.

Kamu harcamaları için gerekli olan vergi gelirlerinin takip ve tahsili ile birlikte vergi politikasının belirlenmesi, vergi yönetimi ve vergi tahsilatı ile ilgili gerekli çalışmaların yürütülmesi görevi 178 sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve 5345 Sayılı Kanunla Maliye Bakanlığına ve Bakanlığa bağlı olan Gelir İdaresine Başkanlığına verilmiştir.

Gelir İdaresi vergi mükelleflerinden tahsilat yaparken mümkün mertebe kendisi açısından en makul ve uygun tahsilat yöntemini seçmek durumundadır. Buna ilaveten Gelir İdaresi alacaklarının takip ve tahsili ile kayıtdışı ekonominin önüne geçmek için bankaları kullanabilmektedir.

Son yıllarda gelişen teknoloji ve ekonomik hayatta yer alan hareketlilikle birlikte bankaların vergi gelirlerine sağladığı katkılar değişim göstermiş, salt vergi mükellefi ve vergi sorumluluğu uygulamasının yanı sıra vergi tahsilatı ve kayıtdışı ekonominin önlenmesine ilişkin uygulamalarda mali sistemde yer etmeye başlamıştır.

Bankalar, yapılan protokollerle Gelir İdaresi adına vergi tahsilatı yapma yetkisi almıştır. Günümüzde vergi tahsilatında vergi dairelerinden daha öne geçen bankaların elde ettiği başarı, vergi tahsilatındaki paylarının değerlendirilmesi devlet gelir yönetimi adına incelenmesi gereken bir konu olmuştur. Ayrıca bankalara tahsil yetkisi verilmesi neticesinde Gelir İdaresi adına elde edilen faydalarla birlikte bankaların vergi tahsilatı talebinde bulunmaları ve sonuçlarının değerlendirilmesi incelenmesi gereken bir konudur.

Buna ilave olarak son dönemde özellikle gündeme gelen kayıtdışının engellenmesi ve karaparanın önlenmesinde bankaların icra ettiği fonksiyon, bankalara mevzuat dahilinde verilen yükümlülükler de üzerinde durulması gereken hususlardır.

Araştırmada Gelir İdaresi ile bankalar arasında vergiye has ilişkiler değerlendirilerek, bankaların vergi tahsilatına ve vergi gelirlerine sağladığı katkılar son dönemler itibariyle analiz edilerek yorumlanmıştır.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Araştırmada Türkiye’de vergi gelirlerinin toplanmasından sorumlu olan Gelir İdaresinin vergi gelirlerinin toplanmasında bankalardan hangi şekillerde

faydalandığı incelenerek bankaların vergi gelirlerinin toplanmasına doğrudan ve dolaylı olarak sağladığı katkılar analiz edilmiştir.

Araştırmanın problemi;

“Vergi gelirlerinin toplanmasında bankaların fonksiyonu ve Gelir İdaresi ile bankalar açısından sonuçları nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Alt Problemler

1. Bankaların vergi mükellefi ve vergi sorumlusu olarak vergi gelirlerine sağladığı katkılar nelerdir?
2. Gelir İdaresinin vergi tahsilatında bankaları kullanmasının amacı nedir, sonuçları nelerdir?
3. Bankaların vergi tahsilatı yapmasının bankalar ve Gelir İdaresi adına sağladığı faydalar ve olumsuzluklar nelerdir?
4. Gelir İdaresinin vergi gelirlerini arttırmak için bankaları kullandığı diğer yollar nelerdir?

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI

Devlet gelirlerinin önemli bir tutarını teşkil eden vergi gelirlerinin tahsilatının sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi için hayati önem taşımaktadır.

Devlet, devlet olmanın gerektirdiğı zorunlu hizmetlere ait harcamaları karşılayabilmek amacı ile vergi ya da benzeri gelirleri almak zorundadır. Aksi halde, başta devlet olmak üzere kamu tüzel kişilerinin varlıklarını sürdürmeleri mümkün olamaz. Devlet olma vasfının yerine getirilebilmesi için kamusal faaliyetleri için yapılacak harcamalara ilişkin gelirlerin en güvenilir ve hızlı şekilde tahsilinin sağlanması hayati önem taşımaktadır.

Devlet vergi borcu olan mükelleflerden en uygun şekilde vergi alacağını tahsil etmek için gerekli tedbirleri almak durumundadır. Bu nedenle mükellefe vergi borcunu ödemesi için gerekli sistemi oluşturması gerektiği gibi mükellefin vergi borcunu ödemesi için gerekli uygun şartları sağlaması gereklidir. Bu nedenle Türkiye’de devlet gelirlerini tahsil etmekle görevli olan Gelir İdaresi Başkanlığı vergi alacağını en uygun ve hızlı şekilde tahsil edebilmek için alternatif yollara başvurmuştur. Bunlar arasında en önemlisi de şüphesiz bankalardır.

Diğer taraftan vergi gelirlerinin artışı sağlayan denetim ve kontrol işlemlerinin yapılabilmesi, gerekli bilgi akışının sağlanabilmesi içinde bankaların kullanılması bankaların vergi sistemine sağladığı katkıların araştırılması gerekliliğini artırmaktadır.

1.3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Vergi, devletin veya devletten aldığı yetkiye dayanan kamu tüzel kişilerinin kamusal faaliyetlerinin gerektirdiği harcamaları karşılamak ya da kamusal görevlerin gereklerini yerine getirmek amacıyla ve yasal esaslara uymak kaydıyla hukuki cebir altında gerçek ve tüzel kişilerden alınan para tutarlarıdır.

Bankalar aslında mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacını güden veya kısaca, faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da kredi vermek olan ekonomik kuruluşlardır. Bunun yanında bankalar para ve kredi politikalarının uygulanmasına destek verir, aracılık yapar, sanayi kuruluşlarına destek olur, iştirak eder, kiralık kasalarda kişilerin menkul kıymetlerini korur, borsa faaliyetlerine fiilen katılır, ülkenin kalkınmasını destekler, yönlendirir. Ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerine paralel olarak gün geçtikçe bu hizmetlere yenileri eklenmektedir.

Diğer taraftan asıl amacı kar olan bankalar müşteri portföyünü arttırmak, para akışını çoğaltmak ve likiditelerini yükseltmek için farklı hizmetler de verme yoluna gitmektedirler. Bu hizmetlerden bir kısmı vergisel konuları da kapsamaktadır.

Finans sektörünün en önemli kuruluşları olarak mali piyasada yer eden bankalar, devletin hem doğrudan vergilendirebilmesi hem de vergi gelirlerinin takibi ve tahsiline imkân verebilmesi nedeniyle mali sistem içerisinde vazgeçilmez kurumlar haline gelmiştir.

Bankalar; Kurumlar Vergisi, BSMV, Damga Vergisi gibi mükellefiyetlerle doğrudan vergilendirildiği gibi diğer çeşitli vergiler açısından da vergi sorumlusu olarak kaynaktan vergi kesilmesine aracı olmaktadır. Diğer taraftan Gelir İdaresi ile yapılan protokolle vergi tahsilatı da yapabilmeleri bankaları vergilerin toplanması bakımından bankaları önemli kuruluşlar haline getirmektedir.

Ayrıca Gelir İdaresi devlet alacaklarının takibi ve tahsili aşamasında dolaylı olarak bankaları kullanabilmektedir. Bu amaçla Gelir İdaresinin bankalara verdiği sorumluluk ve görevler doğrudan vergi tahsilatı olmamakla birlikte dolaylı olarak vergi tahsilatını arttırdığı, vergi kaçacağını azalttığı, kayıtdışını engellemeye yönelik sorumluluklar içerdiği için vergi tahsilatını olumlu yönde etkilemektedir. Örneğin Vergi Usul Kanunun 148. maddesi uyarınca bankalarında dahil olduğu kuruluşlar, Maliye Bakanlığının veya vergi incelemesi yapmaya yetkili olanların isteyecekleri bilgileri vermeye mecbur kılınmıştır. Yine 6183 sayılı Amme Alacakları Tahsil Usul Kanununun 79. maddesinde geçen Üçüncü Şahıslardaki Menkul Malların, Alacak ve Hakların Haczi uyarınca bankalarda alacağı veya hesabı bulunan borçlu mükelleflere ilişkin maddi değerler Gelir İdaresi tarafından haciz edilerek tahsili yoluna gidilebilmektedir. Gelir İdaresi tarafından bankalar ayrıca çeşitli kanunlarda vergi kaçığının önlenmesi adına kullanılmakta ve kayıtdışının önlenmesi için çeşitli sorumluluklar yüklenmektedir.

Araştırmada vergi gelirlerinin toplanmasında bankaların fonksiyonu analiz edilerek hem Gelir İdaresi açısından hem de bankacılık açısından olumlu yanları ile ortaya çıkabilecek sıkıntılar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Gelir İdaresinin bankalara verdiği vergi tahsilatı yetkisinin ne kadar amaca ulaştığı ve vergi tahsilatı içerisinde bankaların payı ayrıca istatistiki verilerle değerlendirilmiştir.

1.4. ARAşTIRMANIN SINIRLIKLILARI

Gelir İdaresinin vergi tahsilatına ve vergi yönetimine ilişkin görevleri Türkiye'nin tamamını kapsadığından dolayı araştırma Türkiye sınırları dahilinde yapılmıştır.

1.5.ARAşTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırmaya ilişkin veriler Gelir İdaresi Başkanlığı Uygulama ve Veri Yönetimi Daire Başkanlığından elde edilen veriler kullanılmıştır. Gelir İdaresi sözkonusu verilerin elde edilebileceği tek kaynak konumunda olduğundan verilerin güvenilir olduğu varsayılmıştır.

2. BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. VERGİ KAVRAMI

Vergi, devletin milli gelirden cebir yolu ile aldığı parasal bir pay olarak tanımlanabilir. Nitekim *David Ricardo*, henüz XIX. yüzyılın başlarında, “vergi bir ülkenin sanayisinden ve toprağından sağlanan hasılanın devlet emrine verilen kısmıdır. Bu kısım sonunda daima ulusun sermayesinden veya gelirinden ödenir” demiştir (Ricardo, 1970, s. 115). Günümüzde bu tanımın eksik yönleri olmakla birlikte verginin aslında milli gelir içinden devlete ayrılan bir pay olduğunu henüz XIX. yüzyılın başlarında belirtmiş olması bakımından tarihsel bir değeri vardır.

Vergiyi, karakteristiklerini belirtmek suretiyle tanımlayanların başında *Gaston Feze* gelmektedir. Bu yazara göre “vergi belirli bir hizmet karşılığı olmamak ve geri verilmemek üzere kamu harcamalarını karşılamak amacıyla fertlerden cebir yolu ile alınan bir paradır”.

Gaston Feze’e göre, modern verginin vazgeçilmesi mümkün olmayan şu altı özelliğı vardır:

1-Vergi parasal bir yükümlülüktür. Askerlik hizmetini anlatmak için kullanılan kan vergisi deyiimi ise (*impot du sang*) bir hayal ürünüdür. Kısaca, vergi ancak para ile ödenir.

2-Vergi karşılıksızdır. Bu özelliğı, vergiyi harç ve fiyattan ayırır.

3-Vergi zorunlu bir ödemedir ve hukuki bir cebire dayanmaktadır.

4-Vergi önceden saptanmış belirli kurallara göre alınır. Vergi alınmasında devleti yönetenlerin kaprisleri ve keyfi kararları söz konusu değildir.

5-Verginin amacı, kamu yararı için yapılan harcamaları karşılamaktır.

6-Fertlerin vergiyi ödemek zorunda olmalarının nedeni, siyasal yönden teşkilatlanmış bir toplumun üyesi bulunmaları veya üye olmasalar da o an için böyle bir toplumun sınırları içinde yaşamalarıdır. Bu özellik, verginin sadece milli sınırlar içindeki vatandaşlardan değil, toplum içinde yer alan yabancılardan da (başka devletlerin tabiyetinde olanlar) alınmasının nedenini açıklamaktadır (Jeze, 1912, s.732).

Bununla birlikte günümüzde vergi kamu harcamalarının karşılanmasının yanında iktisadi ve sosyal bazı hedeflere ulaşmak için de alınabilmektedir. Örneğin ülkemizde sigara, alkol gibi kötü alışkanlıkları azaltmak içinde vergisel düzenlemeler yapılabilmektedir. Yine vergilerin iktisadi bir unsur olması nedeniyle makroekonomik nedenlerle de kullanılabilmektedir. Vergilerin toplam talebi ve toplam arzı etkilemesi elde edilen gelir üzerinde azaltıcı etki yapması iktisadi yönden kullanılmasını sağlayabilmektedir. Toplam talep açısından vergilerin anti-enflasyonist bir karakter taşıdığı söylenebilir. Bunun nedeni verginin negatif gelir etkisi nedeniyle kişilerin alım gücünü azaltması ve toplam talebi düşürmesidir (Cansız, 2006, s. 67).

Türk vergi mevzuatında ve özellikle Vergi Usul Kanunu'nda (VUK) verginin tanımı yapılmamıştır. Ancak, 1982 Anayasası'nın 73. maddesinde "Vergi Ödevi" başlığı altında şöyle bir tanım mevcuttur: "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır."

Anayasa'nın bu tanımına göre:

1- Verginin amacı kamu giderlerini karşılamaktır,

2- Verginin miktarı ödeyenin mali gücü ile orantılı olacaktır,

3- Vergi ancak kanunla alınacaktır.

Verginin tanımı zamanın gereklerine ve tanımı yapanın kişisel yargılarına göre değişmektedir. Vergiyi, günümüzün anlayışına uygun düşecek bir tarzda şu şekilde tanımlamak mümkündür: Vergi, devletin veya devletten aldığı yetkiye dayanan kamu tüzel kişilerinin geniş anlamdaki kamusal faaliyetlerinin gerektirdiği harcamaları karşılamak ya da kamusal görevlerin gereklerini yerine getirmek amacıyla ve yasal esaslara uymak kaydıyla hukuki cebir altında gerçek ve tüzel kişilerden alınan para tutarlarıdır. Geleneksel olarak verginin mali fonksiyonu asıl olarak kamu giderlerini karşılamaktır. Buna ilâveten yukarıda da açıklandığı gibi vergi, devletin iktisadi ve sosyal hayata müdahalenin bir aracı haline gelmiştir (www.trsb.org.tr/ 05.01.2009).

Devlet zorunlu kamu harcamalarını karşılayabilmek amacı ile vergi ya da benzeri gelirleri gerçek ve tüzel kişilerden almak zorundadır. Aksi halde, başta devlet olmak üzere kamu tüzel kişilerinin varlıklarını sürdürmeleri mümkün olamaz. Ancak bu konuda, hakları olduğu gibi ödevleri de tek taraflı olarak saptayan devlettir. Devlet gerektiğinde cebir yolu ile de bunların yerine getirilmesini sağlayabilir (Uyanık, 2008).

2.1.1. Vergi Alacaklısı

Vergi koymak (vergilendirmek) yetkisine haiz kamu kuruluşlarına, vergi alacaklısı denir. Bu yetki, bir ülke üzerinde egemenlik hakkı olan, diğer bir deyişle ülkede, fertler ve mallar üzerinde iradesini kullanmak yetkisi bulunan kamu organıdır. Vergi alacağının esası devletin, kanunla fertleri vergilendirme yetkisine dayandığına göre vergi alacaklısı bizzat devlet veya onun yetkili kıldığı kamu kuruluşlarıdır. Devlet, belediyeler, il özel idareleri, yetkili kılındıkları, çeşitli vergi ve benzeri yükümlülüklerde, vergi alacaklısı durumundadırlar (Öncel, Kumrulu, Çağan, 2002, s.33).

Ülkemizde Gelir İdaresi vergilendirme yetkisine haiz olan kamu kuruluşu olup, bu yetki 5345 sayılı Kanunla kurulan Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından Vergi Daireleri aracılığı ile yürütülmektedir.

Vergi dairelerinin vergi gelirlerinin toplanmasına ilişkin hükümler VUK ile belirlenmiştir. Genel anlamda usul hukuku; bir hakkın yargı organı önünde nasıl ve ne şekilde istenip, savunulup elde edileceğine ilişkin yöntem ve kuralları belirlemektedir. Bu bağlamda Vergi Usul Hukuku ilkeleriyle ayrı bir usul yasası ile çerçevelenmiş olup, genel anlamda vergi ilişkilerinden doğan hak, yetki ve görevlerin gerçekleştirilmesi, kullanılmasına ilişkin hükümleri içermektedir. VUK Gümrük ve tekel idareleri tarafından alınan vergi ve resimler hariç olmak üzere, genel bütçeye giren vergi, resim ve harçlar ile il özel idarelerine ve belediyelere ait vergi, resim ve harçlar hakkında VUK’nda yer alan hükümleri kapsamaktadır (Seviğ, 2008, Referans Gazetesi).

VUK’nun 4. maddesinde ‘Vergi dairesi; mükellefi tespit eden, vergi tarh eden, tahakkuk ettiren ve tahsil eden dairedir’ şeklinde tanımlanmıştır. Vergilendirme yetkisi, Türkiye gibi merkezi devletlerde yalnız devletindir. Devlet vergilendirme yetkisini, bazı hallerde belediye veya iller gibi diğer kamu teşekküllerine devredebilir; bu bakımdan mahalli idareler de vergi alacaklısı durumunda bulunabilirler. Nitekim ülkemizde de bu durum Anayasamızla düzenlenmiştir. Anayasamızın 127. maddenin son cümlesine göre “Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır” denilmiştir (Özyer, 2006, s.45).

2.1.2. Vergi Mükellefi

VUK’nun 8. maddesi vergi mükellefini şöyle tanımlamaktadır: “Mükellef, vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüp eden gerçek veya tüzel kişidir”. Burada vergi mükellefi kavramı, sadece vergi borcunu ödemeyi ifade eden maddi yükümlülük açısından ağırlıklı olarak ortaya konulmuştur. Ancak, VUK’un 157-257. maddesinde düzenlenen “mükellefin ödevleri” ile ilgili hükümler bu tanımlı tamamlamakta ve vergi mükellefinin vergi ödeme yükümlülüğü yanında, defter tutma, beyanname verme, bildirimde bulunma gibi çeşitli şekli ödevlerin de

bulunduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, mükellefin vergi kanunlarına göre yerine getirmesi gereken yükümlülüklerin tamamı vergi yükümlülüğü veya vergi mükellefiyeti olarak tanımlanmaktadır. Vergi mükellefinin geniş anlamda sorumluluğu, hem maddi hem de şekli ödevlerini yerine getirme zorunluluğunu ifade etmektedir (Tuncer, Şanver, 1959, s.525).

Bir kişinin vergi mükellefi olabilmesi için

- 1) Vergiyi doğuran olayın ilgilinin kişiliğinde gerçekleşmesi,
- 2) Vergi borcunu kendi malvarlığından ödemek zorunda olması gerekmektedir.

Bu iki şart vergi mükellefi ile vergi sorumlusu arasındaki farkları belirlemede temel kriter oluşturmaktadır. Vergi mükellefiyeti, esas itibariyle vergiyi doğuran olayın vergi mükellefi nezdinde gerçekleşmesi ile doğmaktadır. Bunun için vergi mükellefi ile vergi konusu arasında bir bağın kurulması gerekmektedir. Diğer taraftan, mükellef vergi borcunu malvarlığından ödemek zorunda olduğundan, malvarlığında azalma meydana gelmektedir. Ödenmemesi durumunda ise vergi idaresi mükellefin malvarlığına karşı cebren takibat yapabilmektedir. Bu niteliklerinden dolayı mükellefe uzlaşma, düzeltme, mahsup ve iade, takas ve terkin talebinde bulunma veya zamanaşımını ileriye sürme hakkı tanınmaktadır. Benzer şekilde, malvarlığında azalmaya bağlı olarak menfaati zedelendiğinden, mükellefin yargı yoluna başvurma hakkı da vardır (Gerçek, 2005, s.22).

2.1.3. Vergi Sorumlusu

Vergi Usul Kanunu (VUK), vergi sorumlusunu “verginin ödenmesi bakımından, alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişi” şeklinde tanımlamaktadır. Kanun “Yaptıkları veya yapacakları ödemelerden vergi kesmeye mecbur olanlar, verginin tam olarak kesilip ödenmesinden ve bununla ilgili diğer ödevleri yerine getirmekten sorumludurlar” demektedir. (VUK m.11)

Durumu bir örnekle açıklamak gerekirse; Bir işverene ve muayyen bir iş yerine bağlı olarak çalışanlar gördükleri hizmet karşılığında aldıkları ücret üzerinden Gelir Vergisi ödemek zorundadırlar. Yani, bu şekilde ücret elde edenler vergi mükellefidir. Ancak, bu ücreti elde edenlerin ödemeleri gereken vergilerin kesilip (buna verginin kaynağında tevkifi adı verilmektedir) belirli bir süre içinde ilgili vergi dairesine bildirilmesi ve ödenmesi görevi işverene yani, ücret elde eden kimseyi yanında çalıştırana aittir.

Kanuni mükellef, vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu düşen yani, vergiyi ödemesi gereken kimsedir. Piyasa ekonomisi düzeninde, bir kimsenin ödediği verginin yükünü mutlaka kendisinin taşıması gerekmez. O kimse iktisadi bazı imkanlardan yararlanarak, ödediği verginin yükünü kısmen veya tamamen başkalarına devredebilir. Ancak vergi sorumluluğundan beklenen asıl fayda ilgili verginin tahakkuk ve tahsilinin garanti altına alınmasından ibarettir. Dolayısıyla bu amaç doğrultusunda yapılan düzenlemeler ile vergi kayıp ve kaçığı önlenmeye çalışılmaktadır. (Gerçek, 2005)

2.1.4. Verginin Aşamaları

2.1.4.1. Tarh

Yükümlünün vergi borcunu ödeyebilmesi için ödeyeceği miktarın tespiti yani, hesaplanması gereklidir. VUK'na göre, “verginin tarhı, vergi alacağının kanunlarda gösterilen matrah ve nispetler üzerinden vergi dairesi tarafından hesaplanarak bu alacağı miktar itibariyle tespit eden idari muameledir.” Bu işlem kural olarak vergi dairesi tarafından yapılmaktadır. Bazı vergilerde (hatta çoğunlukla) vergi miktarı bizzat yükümlü tarafından hesaplanmaktadır. Örneğin Gelir Vergisi'nde olduğu gibi. Ancak, vergi dairesi yükümlünün beyanını şeklen de olsa kontrol ettiği için, vergi alacağının yine de, sonuçta idare tarafından hesap olunduğu varsayılmaktadır. : (Özyer, 2001, s. 65)

Matrah ya yükümlüce (beyanla) ya da idarece saptanmaktadır. Söz konusu matrah saptama yöntemlerine koşut olarak, saptanan matrahlar üzerinden yürütülen

tarh işlemleri de belli kategorilerde toplanabilir. VUK'nun getirdiği düzenlemeye uygun biçimde, tarh işlemleri beş kategoride toplanabilir.

- Beyana dayanan tarh,
- İkmalen vergi tarhı,
- Re'sen vergi tarhı,
- İdarece vergi tarhı
- Düzeltme yoluyla tarhiyat (Öncel, Kumrulu, Çağan, 2002, s.91)

2.1.4.2 Tebliğ

VUK'na göre tebliğ işlemi vergilendirmeyi ilgilendiren ve hüküm ifade eden hususların yetkili makamlar tarafından mükellefe veya ceza sorumlusuna yazı ile bildirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Tebliğ yazı ile yapılmalıdır. Bu da uygulamada genellikle, posta aracılığı ile ihbarname göndermek suretiyle gerçekleştirilmektedir. Ancak, günümüz vergi tekniğinde, tarh, tebliğ ve tahakkuk işlemleri çoğu kez aynı anda hep birlikte yapılmaktadır. Örneğin, Gelir Vergisini hesaplayıp beyan eden bizzat yükümlüdür. Bu itibarla, ayrıca posta ile tebliğine gerek yoktur. Adresleri bilinmeyenlere ise, söz konusu belge ve yazılar, ilan yolu ile tebliğ edilir. İlgilinin kabul etmesi şartıyla, tebliğin daire (örneğin: vergi dairesi) ve komisyonda (örneğin: uzlaşma komisyonu) yapılması da mümkündür (Öncel, Kumrulu, Çağan, 2002, s.103).

2.1.4.3 Tahakkuk

Tarh edilen bir vergi borcu kendisine tebliğ edilen yükümlü ya bu borcu kabul edip öder ya da hakkında tesis edilen işlemin hukuka aykırı olduğu kanısında ise belli hukuki yollara başvurur. Birinci durumda, yani otuz günlük süreyi dava açmadan geçirerek vergi borcunu kabul etmiş olan yükümlü bakımından vergi

tahakkuk eder; aynı zamanda artık hukuken süresinde kullanılabilecek herhangi bir olağan yargısal başvuru olanağı kalmamış olduğundan tahakkuk eden vergi kesinleşmiş de olur. Buna karşılık yükümlü haksız bir işleme muhatap olunduğu gerekçesiyle süresinde vergi davası açarsa tahakkuk, yani ödenecek duruma gelme, mahkeme kararına kadar ertelenir (VUK.m.112/3, İYUK.m.27/3). Ancak ihtirazi kayıtlarla verilen beyannameler için erteleme söz konusu değildir (İYUK.m.27/3).

Vergi mahkemesi yükümlünün iddiasını kabul ederse vergi tahakkuk etmez; buna karşılık vergi mahkemesi davayı reddederse, vergi işleminin doğruluğu yolundaki belirtiler artık iyice kuvvetlendiğinden ve mahkeme kararı işlem lehine adeta bir karine oluşturduğundan vergi borcu tahakkuk eder, ödenmesi gerekli aşamaya gelir (İYUK.m.28/5). Davası reddedilip borcu tahakkuk eden yükümlü bir yandan vergisini öder, öte yandan tarh işlemi ve mahkeme kararının hukuka aykırı olduğu kanısını hala taşıyorsa üst yargı mercilerine başvurur. Kanun yollarına başvurma yürütmeyi durdurmaz. Meğerki üst yargı mercilerinde bu yolda bir karar verilmiş olsun (İYUK.m.52). Görüldüğü gibi tahakkuk etmiş ve ödenmiş olan vergi henüz kanun yolları tüketilmediğinden, kesinleşmemiştir. Sonuç olarak tüm olağan kanun yollarına başvuru olanaklarının tüketilmesi anlamına gelen kesinleşme ve tahakkuk kavramları farklıdır. .(Öncel, Kumrulu, Çağan, 2002, s.105)

2.1.4.4. Tahsil

Verginin tarhı ile hazine lehine yaratılan vergi alacağı, yükümlüye tebliğ edilmesinden ve bu tebliği izleyen dönemde verginin çeşitli itiraz ve temyiz aşamalarından geçmesi veya bu aşamalar için konulan sürenin sona ermesi ile tahakkuk etmesinden sonra, kesinlik kazanır, yani ödenmesi gereken aşamaya gelinmiş olur. Bu safhada, vergi alacağının veya vergi borcunun tasfiye edilmesi gerekir. Bu hususta geçerli olan normal kural, vergi borcunun “ödeme” veya “tahsil” ile ortadan kalkmasıdır.

Verginin tahsili, özel kesimden kamu kesimine vergi miktarına eşit bir paranın geçmesi için gerekli bütün idari-teknik usulleri kapsar. Tahsil, vergilendirmenin son aşamasıdır ve olayı vergi alacaklısı olan idare yönünde

açıklayan bir kavramdır. Aynı olayı yükümlü yönünden açıklamak gerekirse tedavi (ödeme) deyiminin kullanılması gerekir. Tarh, tebliğ ve tahakkuk aşamalarından geçmiş olan verginin tahsili ile birlikte vergi borcu ortadan kalkar ve vergilendirme işlemi de sona ermiş olur (Taşdelen, 2007, s. 279).

2.1.5. Vergi Kaçakçılığı

Vergi kaçakçılığı, mükellef veya sorumlu tarafından vergi kanunlarının kasten ihlal edilerek vergi ziyana sebebiyet verilmesidir. Vergi kaçakçılığının yaygınlaşması yükümlülerin vatandaşlık duygusunun zayıflığı anlamına gelebilir. Vergi karşısında eşitliği bozan en büyük ihlal yükümlüleri vergi kaçırma konusunda eşitsiz hale getirmektedir.

VUK'nun 359. maddesinde düzenlenen kaçakçılık suçlarının cezaları; hapis cezaları veya ağır hapis cezalarıdır. Hapis cezalarıyla ilgili yargılama Asliye Ceza Mahkemesinde, ağır hapis cezaları ile ilgili yargılamalar ise Ağır Ceza Mahkemesinde görülecektir.

Bu suçların bilinçli işlenmesi gerekmektedir. Vergi Kaçakçılığına ilişkin fiillerin ana çizgileri aşağıdaki gibidir.

- Defter ve kayıtlar üzerinde muhasebe hileleri yapılması,
- Gerçek olmayan veya kayda konu işlemlerle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açılması,
- Defterlere kaydı gereken hesap ve işlemlerin vergi matrahını azaltacak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydedilmesi,
- Defter, kayıt ve belgelerin tahrif edilmesi veya gizlenmesi,
- Muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge düzenlenmesi veya kullanılması,

- Defter, kayıt ve belgelerin yok edilmesi
- Defter sayfalarının yok edilerek yerine başka yapraklar konulması veya hiç yaprak konulmaması:
- Belgelerin asıllarının veya suretlerinin tamamen veya kısmen sahte olarak düzenlenmesi ve kullanılması
- Sahte belge basılması ve basılan belgelerin kullanılması (Gülseven, 2001, s. 18)

2.1.6.Verginin Denetimi

Vergi denetiminin yasal dayanağı ve hukuksal yapısı VUK'nun "Yoklama ve İnceleme" başlıklı kısmında tanımlanmıştır. Buna göre, yoklamadan maksat "mükellefleri ve mükellefiyet ile ilgili maddi olayları, kayıtları ve mevzuları araştırmak ve tespit etmektir" şeklinde belirtilmiştir (VUK m. 127). Vergi incelemesinden maksat ise, "ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamaktır" şeklinde belirtilmiştir (VUK m. 134). Vergi denetimi, geniş anlamıyla yönetimin ve yükümlülerin (mükellef ve vergi sorumlularının) yasal düzenlemelerle saptanan ilkeler çerçevesinde hareket edip etmediklerinin belirlenmesidir. Daha kısa bir tanımla vergi denetimi, kurallara uygunluğun araştırılmasıdır şeklinde ifade edebiliriz. Vergi denetimi, bir delil toplama ve toplanan delilleri değerlendirme faaliyetidir. (Akgül, www.turkhukuk sitesi.com)

2.2. BANKACILIK KAVRAMI

2.2.1 Bankacılık

Günümüz ekonomilerinde para ve kredi politikasının vazgeçilmez araçlarından olan bankalar, her ülkenin ekonomik yapısı ve ihtiyaçları paralelinde yasalarla denetim altına alınmıştır. Yerine getirdikleri fonksiyonlar açısından ülke kalkınmasında oynadıkları önemli rol, bankaları ulusal ve uluslararası seviyede kendine özgü mali kuruluşlar haline getirmiştir.

Bugüne kadar bankalar için pek çok tanım ortaya konmuştur. Tanımlar yeterli olmasa da, bankalar para toplama ve kredi verme gibi iki temel fonksiyonu vurgulaması açısından önem taşır. Tanımlarda vurgulanan bir diğer husus da, bankaların işletme olarak nitelendirilmesidir (Geylan, 1985, s.5).

Bankacılık, ekonomide yerine getirdiği temel işlevleri doğrultusunda pek çok farklı şekilde tanımlanmaktadır. Ancak, genel bir ifade ile bankalar, toplumu oluşturan geniş kitlelerden mevduat ve benzeri yollarla kaynak toplayan, topladığı kaynakları kredi gibi finansal işlemlerde kullanan ve ekonomide kaydi para yaratan finansal kurumlar olarak tanımlanabilir (Altan, 2001, s.22).

Bankalar mevduat toplar, kredi verir, para ve kredi politikalarının uygulanmasına destek verir, aracılık yapar, sanayi kuruluşlarına destek olur, iştirak eder, kiralık kasalarda kişilerin menkul kıymetlerini korur. Borsa faaliyetlerine fiilen katılır, ülkenin kalkınmasını destekler, yönlendirir. Ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerine paralel olarak gün geçtikçe bu hizmetlere yenileri eklenmektedir (Geylan, 1985, s.8).

Banka işletmelerinin esasen en önemli fonksiyonu para toplama ve kredi verme fonksiyonudur. Bununla birlikte bankalar birer hizmet işletmesi olarak ifade edilebilirler. Dolayısıyla işletmeler için geçerli olan temel amaç ve politikalar

bankalar için de geçerli olmaktadır. Bankalar belirli bir sermaye ile kurulmuş, saptanan amaçlara göre örgütlenmiş, bir takım hizmetleri yerine getirerek gelir sağlayan, hissedarları, borçluları ve alacakları olan birer işletmedir. İşletmeyi “İktisadi mal veya hizmet üretmek (ve/veya pazarlamak) için faaliyette bulunan bir kuruluş” olarak tanımlanacak olursa, bankalar hizmet üreten işletmelerdir denilebilir. Bu nedenle işletmecilik temel yöntemleri, amaç ve politikaları bankalar için de geçerli olacaktır. İşletmelerin bir numaralı amacı olan kar elde etmek, bir işletme olarak nitelendirilen ticari bankaların da birincil amacı olarak görülmektedir (Parasız, 2005, s.139).

Bankacılık sektörünün temel işlevi fon arz edenlerle fon talep edenler arasında aracılık yapmaktır. Bankalar aracılık dışında fon transferi, tahsilat işlemleri, ödemeler gibi işlemleri yapmakla birlikte temel görevi aracılık etmektir. Temel işlevi aracılık olan bankacılık sektörü, sözkonusu işlevini yerine getirme sürecinde vergisel yük ve yükümlülüklerle tabi olmaktadır. Vergisel yük ve yükümlülüklerin yüksek olması bankaların etkin bankacılık yapmasına engel teşkil edebilmektedir. Türkiye ekonomisi 20 yılı aşkın süren yüksek enflasyon sürecinden sonra nispeten düşük devam eden enflasyon sürecine girmiştir. Türkiye’de son yıllarda enflasyon oranlarının düşmesine bağlı olarak inen reel faizler bankacılık sektörünü etkin bankacılık yapmaya itmektedir. Etkin bankacılık ise düşük aracılık maliyetleri ile mümkün olmaktadır (Keyder, 2005, s.468). Aracılık maliyetlerinin düşmesi sermaye piyasasının işlerliğini daha da arttıracaktır.

2.2.2. Bankacılık Kanununa göre Bankalar

Ülkemizde bankacılık sektörünü düzenleyen 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 3. maddesinde banka ifadesi mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları olarak belirtilmiştir.

Mevduat Bankası: Kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurtdışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini ifade etmektedir.

Katılım Bankası: Özel ve cari katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini ifade etmektedir.

Kalkınma ve Yatırım Bankası: Mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini, ifade etmektedir.(Battal, 2006, s.57)

Bankalar çeşitli yönlerden sınıflandırılabilir;

- a) Tabi oldukları kanun bakımından; özel kanunla kurulmuş bankalar ve doğrudan bankacılık kanununa tabi olarak kurulmuş bankalar,
- b) Mevduat toplama yetkisine sahip olup olmadıkları bakımından; bankalar mevduat bankaları ve mevduat toplamayan bankalar,
- c) Sermaye yapıları bakımından; Türk bankası ve yabancı bankalar,

ayırımına göre de sınıflandırılabilir.

Araştırmanın esas konusunu oluşturan bankalar ise mevduat toplama yetkisine sahip bankalar ve katılım bankalarıdır. Katılım bankaları teknik anlamda mevduat toplamamaktadır. Ancak bu bankalar da halktan fon toplamaktadırlar ve faaliyet nedeniyle halk kitleleriyle muhatap olmaktadır (Battal, 2006, s.59).

2.2.3. Bankacılığın Fonksiyonları

Toplumu oluşturan geniş kitlelerden mevduat ve benzeri yollarla kaynak toplayan, topladığı kaynakları kredi gibi mali işlemlerde kullanan ve ekonomide kaydi para yaratan finansal kurumlar olarak tanımlayabileceğimiz bankaların fonksiyonları şunlardır (Babuşçu, 2001, s.7):

- **Finansal Aracılık:** Finansal sistemin en önemli işlevi, fon arz eden birimlerle fon talep eden birimler arasında, fonların etkin ve kesintisiz aktarımını sağlamaktır. Bankalar, fonların kesintisiz ve etkin biçimde akmasına yönelik finansal aracılık sürecinin en belirgin ve en önemli halkası durumundadır.

Bankalar, çeşitli yollarla topladıkları paraları fon ihtiyacı olan birey ve kurumlar arasında dağıtırken bir yandan da bir risk yüklenmektedirler (Parasız, 2000,s.6).

- **Dış Ticareti Fonlama ve İhracatı Teşvik:** Bilindiği gibi bir ülke ekonomisinin kalkınması, yatırımlarla doğru orantılıdır. Ancak yatırımların gerçekleştirilebilmesi için, bu yatırımları finanse edecek kaynakların bulunması gereklidir. Dış borçlanma yoluna gidilmeden bu kaynakları sağlamanın en kolay yolu ise, ülke genelinde tasarruf yaratılması ve döviz gelirlerinin arttırılmasıdır. Bankacılık sektörü tarafından uygulanan belge karşılığı ödeme, akreditif, factoring, forfaiting, banka teminatı, peşin ödeme ve alıcı firma prefinansmanı gibi uygulamalar dış ticareti finanse ederek, ihracatı ve ithalatı teşvik etmektedir. Artan ithalat ile üretimde kullanılacak ithal hammaddelere daha kolay ulaşılabileceği gibi, ihracatta sağlanan canlanma ile ülkeye döviz girişi artacaktır. Bu şekilde ekonomide etkinlik artacak ve yatırımların finansmanında kullanılacak kaynaklar da banka aracılığıyla sağlanmış olacaktır (Altan, 2001, s.11).

- **Kaynakların Etkin Kullanımını Sağlama:** Bankaların fon fazlası olanlar ile fon ihtiyacı olanlar arasında bir aracılık görevi üstlendiği daha önce belirtilmişti. Bankalar bu fon aktarımını ise, kendi bünyelerinde topladıkları mevduatları, müşterilerine kredi olarak vermek suretiyle sağlamaktadır. İşte bu noktada, bankaların kredi verme konusunda yaptıkları seçimler oldukça önemlidir. Çünkü, öncelikli bölgelere, kişilere ve sektörlerle kredi verilmesi sağlanabiliyorsa, krediler doğru alanlara kanalize ediliyor demektir. Bu da kaynakların etkin olarak kullanıldığını ifade eder.

- **Gelir Ve Servet Dağılımını Etkileme:** Bankacılık sektörünün kredilendirme politikaları ile gelir ve servet dağılımı arasında sıkı bir ilişki vardır. Bankaların

gelişmesi istenen öncelikli alanlara veya bölgelere düşük faizle kredi sağlaması, bu alan ve bölgelerde yeni iş sahaları açmak suretiyle, istihdamın artmasını, dolayısıyla daha geniş bir kesimin milli gelirden pay almasını sağlamaktadır. Ancak bir diğer gerçek de, faiz oranlarının yüksek olması halinde büyük servet sahibi bir kesimin oldukça yüksek oranlarda faiz geliri elde ettiğidir. Bu durum ise, gelir dağılımında bir adaletsizliğe yol açar.

- **Kaydi Para Yaratma:** Bankaların en önemli işlevlerinden biri de, mevduat toplamak suretiyle satın alma gücü yaratabilmeleridir. Bankalar hesaplarında yer alan paraları hesaplar arasında transfer ederek ve çek kullanarak, kaydi para yaratırlar (Babuşçu, 2001, s.7).

Özellikle gelişmiş ülkelerin ticari bankalarında vadesiz mevduat hesabı açılmasındaki amaç, müşterilerin paralarını güvence altına alma ve ödemelerinde kolaylık sağlama isteğidir. Bu nedenle çoğu ülkelerde vadesiz mevduata faiz verilmez. Ticari bankalarda vadesiz mevduatı olan bir kimse çek vasıtasıyla bir başkasına veya kendisine ödeme yapılmasını sağlayabilir. Böylece mevduat sahipleri ticari bankaların sağlamış olduğu bu imkanla nakdi para almadan satın alma gücü almış olurlar. Bu nedenle vadesiz mevduat hesabına banka parası veya kaydi para adı verilir.

Ticari bankalar müşteriye nakdi para kullanmadan satın alma gücünün kayden ve hesaben gerçekleşmesi hizmetini götürürler. Bu hizmet çekle bir takas vasıtası olarak kullanılır. Ödemeler hesaptan nakledilerek virman gerçekleştirilir. Böylece kaydi para yaratılmış olur. Ticari bankaların kaydi para yaratma fonksiyonu cari hesap kredilerinde daha da belirginleşir. Cari hesap kredisi ticari bankaları sürekli ilişkide bulundukları ticari ve sınai firmalara açtıkları kredilerdir. Krediyi alan firma tüm krediyi aynı anda kullanamaz. Cari hesap vadesiz mevduat hesabı gibi çalışır. Firma adına yapılacak her türlü ödeme, çek, havale ve tahsilatlarda bu hesap çalıştırılabilir. Böylece cari hesap kredisiyle kaydi para yaratılmış olur.

Ticari bankaların kısa vadeli kredi verme konusunda kullandıkları ve kaydi para yarattıkları bir araç da ticari senetlerdir. Bankalar senede bağlı bir alacağı faiz,

komisyon ve para nakli ücretini keserek öderler ve yapılan bu kesintiye iskonto denir. Böylece banka bir alacak hakkını satın almış olur. Söz konusu senetler ciro edilerek nakdi para yerine kullanıldıkları gibi, borç alarak takas işlemlerinde de kullanılabilir.

- **Para Ve Maliye Politikalarının İşleyişine Yardımcı Olma:** Temel amacı, fiyat istikrarını sağlamak, ekonomik gelişmeyi hızlandırmak, istihdamı arttırmak ve ödemeler dengesini gerçekleştirmek olan para politikaları Merkez Bankası'nın kullandığı bazı parasal araçlarla uygulanmaktadır. Bu araçların başlıcaları; Açık piyasa işlemleri, disponibilite oranı, reeskont oranı, mevduat zorunlu karşılık oranı, selektif kredi kontrolü olarak sayılabilir (Akgüç, 1998, s.3).

Merkez bankası para arzını etkilemek istediği zamanlarda bu araçları kullanır. Örneğin, para arzını arttırmak istediğinde, zorunlu karşılık, disponibilite ve reeskont oranlarını arttırmak, hazine bonosu ve devlet tahvili ihraç etmek suretiyle, bankaların kredi hacmini daraltır. Bunun yanı sıra, faiz oranlarını etkileyerek ve bankaların verdikleri kredilere müdahale ederek para arzını kontrol etmeye çalışır (Dinler, 2001, s. 399).

Devletin vergi toplama, harcama yapma ve borçlanma yetkilerini kullanma olmak üzere üç şekilde aldığı önlemler, maliye politikası olarak tanımlanmaktadır. Devlet özellikle vergi oranlarında yaptığı değişimlerle, halkın harcama alışkanlıklarını, dolayısıyla tasarruflarını etkileyebilmektedir. Ancak ne para politikaları ne de maliye politikaları tek başlarına ekonomik istikrarın gerçekleşmesini sağlayamazlar. Bu nedenle, para ve maliye politikaları birlikte kullanılır. Bu istikrar politikalarının başarılı olması ve amaçlanan hedeflere ulaşması ise, ancak sağlam ve istikrar bir bankacılık sisteminin varlığı ile mümkün olmaktadır (Tüğen, 1999, 226).

2.2.4 Bankacılık Hizmetleri

Hizmeti “bir malın ya da hizmetin satışına bağlı olmaksızın, son tüketicilere ya da işletmelere pazarlandığında ihtiyaç ve istek doygunluğu sağlayan faaliyet veya

işlem” olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere hizmet, tüketicilerin ihtiyaç ve arzularını tatmin etmeyi amaçlayan faaliyetlerdir. Literatürde hizmetin özelliklerinin en çok ve sıkça kullanılan sınıflandırılması “soyut, heterojen, dayanıksız ve doğrudan satışı içermesi” şeklindedir. Hizmetlerin diğer bir özelliği de üretim ve tüketimin birbirinden ayrılmazlığıdır. Belirtilen bu özellikler açısından banka hizmetlerini ele alındığında diğer hizmetler gibi banka hizmetlerinin elle tutulmaz gözle görülmez bir özelliği olduğu görülür. Diğer hizmetlerin çoğundan farklı olarak banka hizmetlerinin konusu, ödünç verme, yatırma ve transfer işlemleri gibi farklı şekil ve biçimdeki paralarla ilgilidir. Soyut olan banka hizmetleri sözleşmelerle biçimlenir. Krediler, prim tasarrufları ve taşınır değer satışları vb. hizmetler ayrıntılı sözleşmelerle belirlenir (Timur, 2006, s. 19).

Bankalar; açacakları kredinin ekonomik geleceği ile ilgili incelemeleri de ihmal etmeksizin, işletmelerin para ihtiyaçlarını giderme, ödeme işlemlerine ve yatırımlarına yardımcı olma yollarıyla ekonominin mal üretim ve dağıtım koşullarını hazırlarlar. Böylelikle bankalar bir yandan halkın servetinin önemli bir bölümünün yönetiminde anahtar rolü üstlenirlerken, öte yandan tutumlarıyla ekonomideki para hacminin belirlenmesinde de etkili olurlar.

Bankaların iş güdümü, kuruluş yapıları ve sahip olduğu ortaklarına bakarak bunları sadece kâra dönük ekonomik işletmeler olarak nitelendirmek mümkündür. Bununla birlikte bankalar, kamu güvenini sarsmamaları gereken, ekonomik düzende etkileyici ve önemli fonksiyonları bulunan kuruluşlardır.

Banka hizmetlerinin pazarlanmasında kural, doğrudan dağıtımdır. Bu açılan şubeler vasıtasıyla yapılır. Banka hizmetlerinin pazarlanmasında satıcı ve hesap sahibi ilişkisinin önemi ihmal edilmez. Bunun sebebi sağlanan hizmetin yapısının soyut, karmaşık ve belirsiz olmasıdır. Müşterilerin banka ile ilişkilerini devam ettirip ettirmeme kararını, bankanın hizmeti sunum biçimi ve pazardaki rakip kurumların durumları belirler (Timur, 2006, s. 319).

Banka hizmetlerinin yapısı, kurumun uzun dönemdeki başarısına etki eder. Hizmetlerin karakteristiğini sürat, güvenilirlik, rahatlık gibi teknik alana özgü

nitelikler yanında; danışmanlık, hizmet paketi görünüm gibi yapısal özellikler de belirler.

Herhangi bir banka şubesince olağan işlemde sayılan para çekme, para yatırma ve transfer işlemleri artık şubeler dışında sunulan bilgisayar teknolojisinin ürünü makineler yardımıyla sürdürölmektedir. Bu durum şubelerdeki müşteri trafiğini azaltırken mevcut personelin daha etkin kullanımına yol açmaktadır. Ayrıca elektronik banka işletmeciliği işlemlere ayrılan zamanın kısalmasına da sebep olmaktadır.(Çınar, Erciş, 1993)

2.3. BANKALARIN VERGİ GELİRLERİNE SAĞLADIĞI KATKILAR

Bankalar ekonomik hayata önemli katkılar sağlayan kurumlardır. Bankacılık sektörü, fon ihtiyacı olanlar ile fon sahipleri arasında bir aracılık görevi üstlenerek finansal sistemin temelini oluşturur. Bankalar finansal aracılık görevini yerine getirirken, sahip oldukları kaynaklarını bireysel ve kurumsal kredi işlemleri kanalıyla ihtiyacı olanlara sunmaktadır. Bankaların sağladıkları bu kaynaklardan girişimciler de faydalanmaktadır. Bu sayede tasarruflar yeni yatırımlara dönüşmektedir. Yeni yatırımlar ise, üretimin artmasına ve ekonominin büyümesine katkıda bulunmaktadır.

Diğer taraftan bankalar kamu harcamalarının finansmanında, devletin vergi politikasını oluşturmada ve kayıtdışının engellenmesinde de önemli görevleri üstlenmişlerdir. Bankaların para akımının merkezinde olması ve teknolojiyi son derece iyi kullanmaları sadece ekonomi sisteminde değil mali sistem içerisinde de bankaları vazgeçilmez hale getirmiştir. Son dönemde devletimiz bankalarla olan ilişkisini arttırmış ve bankacılık sisteminden daha fazla faydalanma yoluna gitmiştir. Özellikle kamu harcamalarının finansmanında en büyük paya sahip olan vergi gelirleri içerisinde bankaların önemli bir payı vardır. Bunun yanında Gelir İdaresi mali sistem içerisinde yer alan mükelleflerin vergilerini doğru, tam ve düzgün olarak ödemelerini sağlamanın yanında vergi gelirlerinin tahsili, takibi ve güvence altına alınması gibi nedenlerle bankacılık sisteminden faydalanma yoluna gitmiştir.

Araştırmanın konusu olan bankaların vergi gelirlerine katkısı genel itibariyle aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır.

1. Bankaların tahsil birimi olarak vergi gelirlerine katkısı
2. Bankaların mükellef olarak vergi gelirlerine katkısı
3. Bankaların vergi sorumlusu olarak vergi gelirlerine katkısı

4. Bankaların dolaylı olarak vergi gelirlerine sağladığı katkılar (kayıtdışı ve karaparanın önlenmesi)

2.3.1. VERGİ TAHSİL BİRİMİ OLARAK BANKALAR

2.3.1.1.Vergi Gelirlerinin Tahsiline İlişkin Mevzuat

Kamu harcamalarının karşılanması için en önemli kaynaklardan birisi olan vergilerin tahsili 6183 sayılı Amme Alacakları Tahsil Usulü Kanununa (AATUHK) göre yapılmaktadır. 6183 Sayılı Kanun kamu alacaklarının takip ve tahsil usullerini düzenleyen bir usul kanunudur.

Kanunun 1 maddesinde devlete, il özel idarelerine, belediyelere ait;

- Vergi, resim, harç, ceza tahkik ve takiplerine ait mahkeme masrafı, vergi cezası, para cezası gibi asli,

- Gecikme zammı, faiz gibi fer'i amme alacaklar ve aynı idarelerin akitten, haksız fiil ve haksız iktisaptan doğanlar dışında kalan ve kamu hizmetlerinin yapılmasından doğan diğer alacakları ile bunların takip masrafları hakkında 6183 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

Bilindiği gibi akit; iki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun surette iradelerinin beyanıdır. **Haksız fiil**; gerek kasten, gerekse ihmal ya da tedbirliksiz sonucu haksız olarak bir kimseye zarar verilmesidir. **Haksız iktisap** ise, haklı bir sebebe dayanılmaksızın bir başkasının zararına mal iktisap edilmesidir. Alacaklı amme idarelerinin belirtilen bu fiillerden doğan alacakları kanun kapsamı dışında tutulmuştur. Bunun nedeni bahsi geçen fiillerin özel hukuk alanına girmesidir (Özbalcı, 2008, s.28).

6183 sayılı AATUHK uygulamasına ilişkin olarak devlet alacaklarının tahsilini sağlamak ve bu konuda gerekli tedbirleri almak görevi, 5345 sayılı Gelir İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile kurulan Gelir İdaresi Başkanlığına verilmiştir.

Gelir İdaresi Başkanlığı Kuruluş Kanununun, Tahsilat ve İhtilaflı İşler Daire Başkanlığının görevlerinin sayıldığı 12. maddesinin (a) bendinde ‘Amme alacaklarının süresinde ve kanunlara uygun bir şekilde tahsili için gerekli tedbirleri almak ve uygulanmasını sağlamak’ denilerek vergi tahsilatına ilişkin düzenleme yapılması yetkisi vurgulanmıştır.

Yine 6183 sayılı Kanunun 40. maddesinde Maliye Bakanlığının ödemenin özel ödeme şekilleri kullanılmak suretiyle yapılması zorunluluğunu getirmeye yetkili olduğu, bu yetkinin tahsil daireleri, amme alacağının türü, ödeme zamanı ve bulunduğu safhalar itibarıyla topluca veya ayrı ayrı kullanılabileceği belirtilmiştir. Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi vergi tahsilatına ilişkin usul ve esasları Maliye Bakanlığı düzenlemekle yetkilidir (Özbalcı, 2008, s. 245).

2.3.1.2. Vergi Tahsil Birimleri

Kamu gelirlerinin tahsilatı ile ilgili olarak 6183 sayılı Kanunun 41. maddesinde, mükelleflerin vergi borçlarını daha kolay ödemelerini sağlamak yönünden özel ödeme şekilleri öngörülmüş ve Maliye Bakanlığının tayin edeceği yerlerde nevilerini belirleyeceği amme alacaklarının bankalar veya postaneler aracılığıyla ödenebileceği belirtilmiştir. Yani Bakanlık vergi tahsilatı yetkisini belirli kurumlara vererek vergi tahsilatı yapabilmektedir. Vergi mükellefleri genel itibarıyla vergi ödeme kanalı olarak

a) Vergi Dairesini

b) Postaneleri

c) Bankaları

kullanabilirler. (6183 Sayılı Kanun Tebliği Seri:A)

2.3.1.2.1. Vergi Dairesi

Vergi daireleri, mükellefi tesbit eden, vergi, resim ve harç tarh eden, tahakkuk ettiren, ceza kesen ve tahsil eden dairelerdir. Vergi daireleri, 6183 sayılı AATUHK hükümlerine göre aynı zamanda tahsil dairesidir. Yani vergi haricindeki kamu alacaklarının tahsilatını da vergi daireleri yapmaktadırlar. (Vergi Daireleri İşlem Yönergesi)

2.3.1.2.2. Postaneler

Postanelerin vergi tahsil birimi olarak önceleri kullanılıyordu. Ancak vergi gelirlerinin hazine hesaplarına geç intikal ettirilmesi nedeniyle halihazırda için postanelerin vergi tahsilatı yapması uygulamasından vazgeçilmiştir. Mevcut durumda sadece vergi daireleri ve bankalar vergi tahsilatı için kullanılmaktadır. Ancak postanelere idari para cezalarının tahsilatı yetkisi verilmiştir (393 Seri No.lu Tahsilat Tebliği).

2.3.1.2.3. Bankalar

Vergi dairelerinin iş ve işlemlerinin kolaylaştırılması, mükelleflere yönelik hizmetlerin kalitesinin artırılması vergi dairesi veznesinden yapılan nakit tahsilatın azaltılması gibi düşüncelerle, bankacılık sisteminden faydalanılması amacıyla 1973 yılında imzalanan protokolle tahsilat yapma yetkisi ilk kez T.C. Ziraat Bankası'na verilmiş olup, 2009 yılı itibariyle vergi tahsilatı yapma yetkisi verilen banka ve özel finans kurumu sayısı 27'ye ulaşmıştır. Diğer taraftan, Maliye Bakanlığı ile bazı banka ve katılım bankaları arasında imzalanmış olan ek protokole göre, anılan Bakanlıkça görüntülenmesine imkan verilen mükellef hesap bilgileri kullanılmak suretiyle vergi tahsilatına (E-tahsilat) başlanılmıştır (Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu, 2008).

2.3.1.3. Bankalarda Vergi Tahsil Sistemi

Mevduat bankaları ve katılım bankaları, Maliye Bakanlığının belirlediği şekil ve şartlar dahilinde; ödenecek vergi tutarı ne olursa olsun, herhangi bir komisyon ve hizmet bedeli almaksızın vergi tahsilatı yapabilirler. Söz konusu bankalara, Türkiye'nin her noktasından mükellefin bağlı bulunduğu vergi dairesi adına ödeme yapılması mümkün bulunmaktadır. Belirtilen vergi ve gelir türlerine ilişkin ödemeler kanuni süresinde (vadesi geçmeden) bankalara yapılabilir. Bankalarla yapılmış bulunan protokoller çerçevesinde, Bakanlığın uygun gördüğü kamu alacakları, vergi dairesi adına yetkili kılınmış bankaların yurt genelindeki şubelerine, vergi tahsil alındısı ile ödenebilmekte ve ödemenin vergi tahsil alındısının düzenlendiği tarihte yapıldığı kabul edilmektedir (6183 Sayılı Kanun Tebliği Seri:A).

Önceleri vergi ödemelerini bankalardan yapan bazı mükelleflerin ödeme belgelerinin vergi dairelerine geç ulaşması nedeniyle çeşitli sorunlar yaşanıyordu. Mükellefler borçlarını ödedikleri halde ödemenin yapıldığına ilişkin bilginin vergi dairesine geç intikal etmesi nedeniyle borçlu muamelesi görmesi mümkün olabiliyordu. Ancak sonradan Bakanlık tarafından uygulamaya konulan sistemle yaşanan bu sorunlara çözüm getirilmiştir. Vergi Daireleri Otomasyon Projesi (VEDOP) adıyla kurulan bu sistemle vergi tahsilatına ilişkin belgelerin sağlıklı düzenlenmesi ve süratle mükellef hesaplarına işlenmesi mümkün olmaktadır. Bakanlık vergi tahsilatı yetkisi verilirken bankaların kurulan sistemde (VEDOP) çalışmalarını şart olarak öngörmüştür.

Yeni kurulan sistemde, süresinde yapılmış ödemeler, mükellef hesaplarına bilgisayar ortamında otomatik olarak işlenmekte ve sistem güvenli bir şekilde çalışmaktadır. Dolayısıyla yapılan ödemelerin kayıtlara alınmaması, mükelleflerin vergilerini zamanında ödemediği halde borçlu görünmesi gibi bir sorunla karşılaşılmamakta, bu kuruluşlara yapılan ödemelerin vergi dairesine yapılan ödemelerden bir farkı bulunmamaktadır. (www.alomaliye.com/12.02.2009)

Ayrıca, tahsilata yetkili kılınmış bankaların internet bankacılığı ile sunduğu hizmetler arasında vergi tahsilatının da yer alması halinde, internet bankacılığı ile de

ödeme yapılabilir. Bu takdirde de, ödeme anında banka tarafından vergi tahsil alındısı düzenlenmekte ve borçlunun banka şubasından talebi üzerine bu alındı kendisine teslim edilmektedir (6183 Sayılı Kanun Tebliği Seri:A).

Amme alacaklarının tahsiline yetkili kılınan bankalar, tahsil ettikleri paraları Bakanlıkça belirlenen sürede Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına aktarmadıkları takdirde, söz konusu amme alacağı, ilgili bankadan 6183 sayılı Kanunun 51. maddesi hükmüne göre hesaplanacak gecikme zammı ile birlikte aynı Kanun hükümlerine göre takip ve tahsil olunacaktır (Özbalcı, 2008, s.392).

2.3.1.3.1. E-Devlet ve Elektronik Bilgi Sistemleri

Dünyada özellikle son yüzyılda yaşanan teknolojik yeniliklerin kamu kurumlarında kullanılması etkinliği ve verimliliği arttırmaktadır. Ülkemizde de son yıllarda bilişim ve internet teknolojisinin kullanılması ve yaygınlaştırılması için E-Devlet projesi uygulamaya konulmuştur.

İdeal anlamda E-Devlet; sistem entegrasyonu ve ölçeklenebilirliğin olanakları ve sınırlarını teknolojik, kurumsal ve politik olarak araştırarak birbiriyle uyumlu çalışabilen güvenli sistemler geliştiren, internet teknolojileri, devlet bilgisine ulaşım, elektronik oy verme ve elektronik vergilendirme sistemini mümkün kılan, vatandaşların demokratik süreçlere katılması için yöntem ve ölçümlemeler geliştiren ve kendini sürekli yenileyen, internet kullanımının kamu sektöründe ve halk arasında daha yaygın hale gelmesiyle yeni ve entegre hizmetler veren, bilginin araştırılması, seçilmesi, analizi ve paylaşımı için geliştirilecek teknolojilerin kamu görevlilerinin karar verme süreçlerini derinden etkilediği, bu teknolojilerin kullanımıyla birlikte, halk katılımı ve açık devlet kavramlarının mümkün kılındığı, kamu sektöründe, elektronik arşivleme ve kayıt yönetiminin gündelik hayatın bir parçası haline geldiği, daha gelişmiş ve sürekli gelişmeleri takip eden bilgi teknolojileri yönetiminin var olduğu, araştırma kaynaklarının kullanılabilir bilgi sağladığı ve uygulanabilir yöntemler geliştirebildiği, devlette gerçekleştirilecek ileri düzeydeki tüm bilgisayar tabanlı uygulamalarının, politikalar, süreçler, bilgi ve teknoloji ile bütünleştirildiği, devlettir. (Büyükbalkan, 2001)

Gelişen teknolojik yeniliklerle birlikte ülkemizde E-Devlet uygulamasının başlaması Gelir İdaresi için de çağa ve toplumun ihtiyaçlarına uyum sağlamak için gerekli değişimi yapmayı bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu uyum zorunluluğu, hem teknolojik yeniliklerin Gelir İdaresinin işlemlerinde etkinlik ve verimliliğin artırılması amacıyla kullanılması, hem de mükelleflerin yeni teknolojik imkanlarla gerçekleştirdikleri işlemlerin vergisel açıdan kavranması, takip ve kontrolünün sağlanması şeklinde olmaktadır. Teknolojik imkanların Gelir İdaresinin iş ve işlemlerinde kullanılması elektronik vergi yönetimi, otomasyon uygulamaları, internet erişimi, bankacılık sisteminin kullanımı, E-Devlet uygulamasının daha da ön plana çıkarmaktadır.

Elektronik bilgi sistemi ve yönetiminin, vergi idaresinde kullanılmasının bir takım avantajları bulunmaktadır. Elektronik bilgi sistemi ile;

- a) Vergi yönetiminde ve denetiminde etkinlik sağlanacaktır.
- b) Elektronik vergi ödeme sistemi bürokrasiyi azaltacak ve zaman-kaynak açısından işlem maliyetlerini düşürecektir.
- c) Vergilemeyle ilgili bütün işlemler gerek mükellef gerekse vergi idaresinin online denetimine olanak sağlayacağından, işlemlerde doğruluk ve kesinlik oranı artacaktır,
- d) Vergilendirme ile ilgili işlemler daha büyük etkinlikle sağlanacağından veri hizmet seviyesinin korunabilmesi için daha az zaman ve personele ihtiyaç duyulacaktır.
- e) Vergilerin zamanında ödenme yüzdesi artacak ve bu da en önemli kamu gelirleri olan vergi gelirlerinde istikrarı sağlayacaktır,
- f) Kamusal bilgilerde kayıtlılık oranı artacak, kayıtdışı ekonomi azalacak, açıklık ve şeffaflık sağlanacaktır,

g) Vergi uygulayıcılarının iş yükü hafifleyecektir (Akdemir, Öz, 2004, s.111).

İnternetin gelişmesine paralel olarak ortaya çıkan E-Devlet ile ilgili olarak, gelişmiş ülkelerde kamu hizmetlerine tek bir ekrandan ulaşılabilmesi ülkemiz açısından da uygulama alanı bulmuştur.

2.3.1.3.2. Vergi Daireleri Otomasyon Projesi (VEDOP)

Gelir İdaresinde otomasyon projesi çalışmalarının geçmişi 1981 yılında kadar uzanmaktadır. Otomasyona yönelik ilk pilot uygulama, Ankara Polatlı Vergi Dairesinde 1985 yılında başlatılmıştır. Daha sonra 18 Temmuz 1986 tarihinde "Gelirler Genel Müdürlüğü Bilgi İşlem Merkezi" kurulmuştur. 1985-1989 yılları arasında 10 il merkezinde toplam 74 vergi dairesinde otomasyon uygulaması gerçekleştirilmiştir. 1989 yılından itibaren otomasyon uygulamaları kapsamında merkezi istihbarat arşivi oluşturulması çalışmaları başlamıştır. Otomasyon uygulaması olmayan vergi daireleri ve malmüdürlüklerince mükelleflere tek Vergi Kimlik Numarası verilmesi ve sicil işlemlerinin faks cihazları kullanılarak merkezi faks server sistemi aracılığı ile yapılması için, otomasyonsuz vergi dairelerinin faks server aracılığı ile Bilgi İşlem Merkezine bağlantısı Haziran 1995 yılında gerçekleştirilmiştir (Aydın, 2002, s.16).

Gelir İdaresindeki otomasyon uygulamaları VEDOP, VEDOP-2 ve VEDOP-3 olarak üç aşamada gerçekleşmiştir.

Kısaca tanımlamak gerekirse VEDOP; bilgisayar teknolojisinin yeni olanaklarıyla vergi dairesi fonksiyonlarının tümünü içine alan bir bilgi işlem uygulamasının vergi dairelerine yaygınlaştırması ile bölge ve merkez network yapısının kurulmasıdır (Gelirler Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu, 2004).

Vergi dairesi işlemlerinin tümünün bilişim teknolojileri ile otomasyona geçirilerek iş yükünün azaltılması, vergi dairesi çalışmalarında etkinlik ve verimliliğin artırılması ve bilgisayar ortamında toplanan bilgilerden sağlıklı bir karar destek ve yönetim bilgi sisteminin oluşturulmasının hedeflendiği Vergi Dairesi Tam

Otomasyon Projesi (VEDOP) 1995 yılında geliştirilmeye başlanmış, 1997 yılında Ankara Kavaklıdere Vergi Dairesi'nde test edilmiş, pilot uygulama ise aynı yıl Ankara Dışkapı Vergi Dairesi'nde gerçekleştirilmiştir. VEDOP uygulamasına 1998 yılında 22 il merkezindeki 155 vergi dairesinde başlanılmıştır (Aydın, 2002, s.62).

Daha sonra VEDOP-2 projesi ile; 138 vergi dairesi, 111 gelir müdürlüğü ve 81 ildeki denetim birimlerinin tam otomasyonlu hale getirilmiş, üçüncü aşama olan VEDOP-3'ün uygulamaya geçmesi ile Türkiye genelinde toplamda 449 vergi dairesi ile 585 mal müdürlüğü gelir servisi yeniden yapılandırılarak otomasyona geçirilmiştir (Gelirler Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu, 2004).

Uygulamaya konulan VEDOP projesi ile evrak girişinden başlayarak sicil, tahakkuk, tahsilat, düzeltme, tarhiyat, takip, iade, araç tescil, muhasebe, özlük işlemleri gibi vergi dairesinin bütün işlemleri birbiriyle entegre şekilde bilgisayar ortamında yapılmakta ve uygulamada kullanılan defter, belge ve çeşitli raporlar bilgisayar yardımıyla hazırlanmaktadır. Değişik kademede güvenlik önlemleriyle yapılan tüm işlemler izlenebilmektedir. Ayrıca vergi dairesi yöneticilerine karar destek hizmeti de verilebilmektedir (Gögebakan, 2002, s. 32).

Halihazırda VEDOP projesinin uygulamaya başlaması ile online olarak hizmet verecek olan vergi daireleri vergi, ceza ve gecikme zamlarını, elektronik ortamda tahsil edebilmekte (E-Tahsilât) mükelleflerin vergi borç ve alacakları banka hesaplarında olduğu gibi tek kalemde görülebilmekte (Mükellef Cari Hesabı) ve devlet vadesi geçen vergi alacaklarının tahsili için elektronik ortamda haciz işlemi gerçekleştirilebilmektedir (E-Haciz). Pilot uygulaması devam eden E-Fatura sisteminde belgelerin elektronik ortamda düzenlenmesi sağlanacak (E-Fatura), bütün veriler aynı anda arşive de yüklenebilecek, güncel olmayan veriler, burada depolanarak dokümantasyon yönetimi ve iş akış sisteminin internet ortamına alınmasıyla tüm yazışmalar elektronik ortamda yapılabilecektir. VEDOP sistemi aynı zamanda güvenlik amacıyla sistemde sorgulama yapanları ve yapılan işlemleri anında görülebilecek şekilde geliştirilmiştir (Akdemir, Öz, 2004.).

Gelir İdaresi tarafından yürütülen VEDOP uygulamaları ile hem mükellefe hem de vergi yönetimine önemli avantajlar sağlamaktadır. Sistemin uygulanması beyannamelerin internet üzerinden alınması (E-Beyanname) mümkün hale gelmiştir. Böylece vergi dairelerine, günlük iş yükünün dışında beyannameyi vermeyen ve vergisini ödemeyen mükelleflerle daha yoğun ilgilenmesi imkanının sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca Gelir İdaresinin veri tabanı sistemini oluşturması ve yedeklemesi, kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınması için Veri Ambarı oluşturulması daha kolay ve sorunsuz hale gelmiştir(Akdemir, Öz, 2004, s.68).

2.3.2. BANKALARIN MÜKELLEF OLARAK VERGİ GELİRLERİNE KATKISI

Türk vergi sisteminde gerçek kişilerin yanında, gerek özel hukuk tüzel kişileri, gerek kamu hukuku tüzel kişileri yükümlü ve sorumlu durumunda bulunabilirler. Tüzel kişilerin vergi sisteminde mükellef olarak kabul edilmelerinin nedeni, bunların da vergi ödeme gücüne sahip olmaları ve ekonomik yaşantıda önemli görevler almalarıdır. Bankalar da bu anlamda çeşitli faaliyet ve işlemleri dolayısıyla vergi yükümlüsü ve sorumlusu olurlar. Bankalar esas itibarıyla, mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanma amacıyla kurulan kar amaçlı ticari ve ekonomik kuruluşlardır. Bunun yanında bankalar, ödemelere aracılık etme, senet tahsili, para havalesi, emanet kabulü, kasa kiralama, döviz alım satımı gibi çeşitli hizmetleri gören kuruluşlardır. Bankaların genel itibarıyla kar amacıyla kurulan ticari kuruluşlar olması ve mali sistemde yer alması onları vergi mükellefi durumuna getirmektedir. Bankalar ülke ekonomisinde sermaye ve yatırımı buluşturma noktası olmaları nedeniyle zaten çok önemli bir vazife görmektedirler. Bununla birlikte ticari kuruluş olmaları ve vergilendirilmeleri bankaları mali yönüyle de ülke ekonomisinde önemli kuruluşlar haline getirmektedir (Çağan, 1976, s.21).

Türkiye’de fon akımlarının önemli bir bölümü bankacılık kesimi üzerinden yapılmaktadır. Son yıllarda banka dışı mali kurumların sayısı ve büyüklüğü artma

eğiliminde olmakla birlikte, bankacılık sektörü, toplam mali sektör aktifleri içinde en büyük paya sahiptir. Banka dışı diğer mali kuruluşlarında ülkemizde önemli bir kısmının bankaların iştirakleri olduğu göz önüne alındığında mali sektörde bankaların ağırlığının daha da yüksek olduğu görülmektedir (Parasız, 2005, s.73).

Vergi, vergi mükellefi durumunda olan ticari kuruluşlar için esasen maliyet unsuru taşımaktadır. Çünkü vergi mükelleflerin mal varlığında bir azalmaya neden olurken, yapılan işlem veya faaliyetlerin maliyetini arttıran bir husustur. Ancak bununla birlikte bazı vergiler doğrudan doğruya bankalardan alınmakla beraber, bu vergilerin amacı bankaları değil, bankalarla ilişkide bulunan kişileri vergilendirmektir. Bankalar kanunî yükümlüsü oldukları bu vergileri müşterilerine yansıtırlar.

Bankaların vergi yükümlülüğünün yanı sıra, vergi kanunları bazı vergilerin zamanında ve tam olarak ödenmesi bakımından güvenlik önlemi olarak bankalara diğer bir kısım ödevler de yüklemiştir. (Erol, 2005, s.60)

2.3.2.1. Kurumlar Vergisi

Bankalar faaliyetleri sonucunda elde ettikleri kazançlar üzerinden Kurumlar Vergisi öderler. Kurumlar Vergisi Kanununun (KVK) 1. maddesi, bu verginin yükümlülükleri olarak sermaye şirketleri, kooperatif şirketler, iktisadî kamu müesseseleri ile dernek ve vakıflara ait iktisadî işletmeleri göstermiştir. 5411 sayılı Bankalar Kanunu 7 maddesinin (a) bendi uyarınca bankaların anonim şirket şeklinde kurulmaları zorunludur (Battal, 2006, s. 91). Bu nedenle anonim şirket konumunda olan bankalar Kurumlar Vergisi Kanununun 32. maddesine göre % 20 oranında kurumlar vergisi ödemek zorundadır. İlgili bankanın kazancından kar dağıtımını yapması durumunda ayrıca % 15 stopaj yapması gerekmektedir.

Bankalar KVK da belirtildiği üzere yıllık beyanname esasına göre vergilendirilir. Bankalar nisan ayının 25'ine kadar vergiye tabi kazancının tamamı için ilgili bulunduğu (bir önceki yıla ait) hesap döneminin sonuçlarını ihtiva eden beyannameyi vergi dairesine verir. Kurumlar vergisi, mükelleflerin bir hesap dönemi

içinde elde ettikleri safi kurum kazancı üzerinden hesaplanır (Beyanname Düzenleme Klavuzu, 2008, s.356).

Bankalar açısından kurum kazancı ticari kazanç hükmündedir. Bu nedenle safi kurum kazancının tespitinde Gelir Vergisi Kanununun ticari kazanç hükümleri uygulanır (GVK md. 37-51) (Özbalcı, 2008, s.153).

Bankalar kurumlar vergisine tâbi olacak kazançlarını anonim şirket olmaları nedeniyle bilanço esasına göre saptarlar. Kurumlar vergisinde bir hesap dönemi, vergilendirme devresi olarak kabul edildiği için bu dönemin sonu ile başı arasındaki öz sermayeler arasındaki fark vergiye matrah olur. Dönem kazancının hesaplanmasında VUK'nun değerlemeye ilişkin hükümlerine uyulacaktır.

2.3.2.2. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi

Bankalar gelirleri üzerinden ödedikleri kurumlar vergisinden başka yaptıkları işlemler dolayısıyla bir hizmet vergisi olan Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinin (BSMV) yükümlüsüdür. Gider Vergileri Kanununa göre BSMV mükellefleri bankalar, bankerler ve sigorta şirketleridir. Verginin konusu ise Gider Vergileri Kanununu 28. maddesine göre banka ve sigorta şirketlerinin Finansal Kiralanma Kanununa göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere her ne şekilde olursa olsun yaptıkları bütün işlemler dolayısıyla kendi lehlerine her ne ad altında olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralardır. Bu vergi bir hizmet vergisi niteliği taşıdığı için temel amaç, banka ile ilişkiye giren kişileri vergilendirmektir. Çoğu kez bu amaç gerçekleşmekte ve banka ödemiş olduğu vergiyi ilişkide bulunduğu kişilere kolayca yansıtabilmektedir

Bankaların yalnız bankacılık hizmetlerinden elde ettikleri paralar değil, bütün işlemleri karşılığında lehlerine tahakkuk eden paralar vergilendirilmektedir. Bankacılık hizmetleri karşılığında elde edilen faiz, komisyon, kasa kira bedeli, rehnedilen malların sigorta ücreti, protesto ücreti vb. gelirler bu kapsamda vergilendirilmektedir (Erol, 2006, s. 105).

Banka ve sigorta muameleleri vergisinin nispeti %15'tir. Kambiyo muamelelerinde nispet matrahın binde biridir. BSMV, yükümlünün beyanı üzerine tarh edilir. Yükümlüler bir ay içindeki vergiye tabi işlemlerini beyanname ile ertesi ayın 15. günü akşamına kadar işlemlerin yapıldığı yer vergi dairesine bildirirler. Vergi beyanname verme süresi içinde ödenir. Herhangi bir vergilendirme döneminde vergiye tabi işlemleri bulunmayan mükellefler de bu durumu aynı süre içinde beyanname ile bildirmek zorundadır (86 Seri No'lu Gider Vergileri Genel Tebliği).

2.3.2.3. Damga Vergisi ve Harçlar

Bankalar gerek kuruluşları sırasında, gerek kuruluşlarından sonraki çeşitli işlemlerinden dolayı damga vergisi ve bazı harçların yükümlüsü olurlar. Damga vergisi kişilerin kendi aralarında ya da devletle yaptıkları hukuki işlemlerde düzenledikleri belgeler ya da kağıtlar üzerinden ödedikleri bir mali yükümlülüktür. Damga vergisinin konusu Damga Vergisi Kanununa ekli (1) sayılı tabloda yazılı kağıtlardır. Damga vergisi bu tabloda yazılı nispet veya miktarlarda alınır. Tarhiyat işlemi tabloda yer alan her bir kağıt için bunlara ait oranın uygulanması veya maktu miktarın belirlenmesi ile gerçekleşmektedir. Verginin yükümlüleri bu kâğıtları imza edenlerdir. Kağıtlar terimi yazılıp imzalanmak veya imza yerine geçen bir işaret konmak suretiyle düzenlenen ve herhangi bir hususu ispat veya belli etmek için ibraz edilebilecek olan belgeleri ifade eder. Bankaların kefalet, rehin gibi çeşitli sözleşmelerinde kullandıkları kâğıtlarla, ticarî senet ve taşıma senedi gibi imzaladıkları belgeler verginin konusuna girer. Damga Vergisinin tahakkuku ise VUK'nun belirtildiği üzere verginin tahsiline bağlı olarak gerçekleşmektedir. Damga Vergisi maktu ve nispî olarak iki şekilde alınır. Nispî vergide belli kâğıtların üzerinde yazılı olan para alınırken, maktu vergide ise kâğıtların nitelikleri esas teşkil etmektedir (Çağan, 1976, s.22).

Bankalar, yükümlüsü bulundukları Damga Vergisinin yanı sıra, kendilerine görülen bazı hizmetler karşılığında Harçlar Kanununa göre harç yükümlüsü de olurlar (Örneğin, yargı ve noter harçları). Harçlar da Damga Vergisi gibi maktu ve nispî olarak iki ölçüye göre saptanmıştır. (492 sayılı Harçlar Kanunu)

Harçlar, bazı kamu hizmetlerinden yararlanan kimselerin belli bir ölçüde bu hizmetlerin maliyetine katılmaları amacıyla ya da kişilerin bazı işlemleri yapmaları sırasında konulan ve zor unsuruna dayanan mali yükümlülüklerdir. Vergi ile harç arasındaki en önemli fark, harcın bir hizmet karşılığı olması, hizmetten yararlananın harcı ödemesidir. Vergide belirli bir karşılık söz konusu değildir; devlet, yasal duruma göre zora dayanarak vergi almaktadır (Erol, 2006, s. 171).

2.3.2.4. Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF)

Daha önceki 4389 sayılı Bankalar Kanununa göre Bakanlar Kurulu, kredilerin, kalkınma planlarının amaçlarına uygun olarak yönlendirilmesi amacıyla fon kurmaya, kaldırmaya, kaynağını kredilere tahakkuk ettirilen faizlerden sair suretlerle sağlamaya yetkili kılınmış, bu yetki çerçevesinde 1988 yılında, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF) kurulmuş ve Fonun idaresi T.C. Merkez Bankasına verilmiştir.

Daha sonra 4684 sayılı Kanunla KKDF 31.12.2001 tarihi itibarıyla tasfiye edilmiş, ancak kesintilerin, bu konuda yeni bir düzenleme yapıncaya kadar yürürlükten kaldırılan hükümlere göre doğrudan genel bütçeye gelir kaydedilmek üzere tahsiline devam edilmesi hükmüne bağlanmıştır. KKDF oranlarını belirleme yetkisi de yapılan düzenlemeyle Bakanlar Kuruluna verilmiş, kesintilerin tahakkuk ve tahsilinin Maliye Bakanlığınca vergi gelirlerine ilişkin yetkiler kapsamında takip edilmesi de hükmüne bağlanmıştır (Erol, 2006, s. 160) .

Esasen KKDF bir vergi değildir. Ancak KKDF'ye konu olan işlemlerden kanuni bir zorunluluk dolayısıyla alınması ve maliyet unsuru olması vergi etkisi meydana getirmektedir. KKDF kesintileri kredili işlemler üzerinden alınmaktadır. Kredili işlemler bankalar ve finansman şirketleri tarafından yurt içi veya yurt dışından kullandırılan krediler ile kredili ithalat işlemlerinden oluşmaktadır. Kredili ithalat işlemleri ise kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekline göre yapılan ithalatları ifade etmektedir. Bu bağlamda bütün ithalat yöntemlerinin fon kesintisine tabi tutulması söz konusu olmayıp, ithalatçının kredilendirildiği, yani malın fiili ithalinin yapılmasından sonra mal bedelinin transfer edildiği ithalat

yöntemleri fona tabi bulunmaktadır. Peşin ödeme yönteminde fon kesintisi tahsilatı yapılmamaktadır (Aydın, 2006, s. 25).

KKDF aşağıdaki işlemlerden alınmaktadır;

a) Bankalar ve Finansman Şirketlerince Kullandırılan,

- Tüketici kredilerinde (Gerçek kişilere ticari amaçla kullanılmamak kaydıyla kullandırılan krediler) %10,

- Diğer Kredilerde %0,

b) Bankalar ve finansman şirketlerinin yurt dışından sağladıkları Kredilerde % 0,

c) Bankalar ve Finansman şirketleri dışında Türkiye’de yerleşik kişilerin yurt dışından sağladıkları kredilerde %3,

d) Kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalatta %3,

Fon kesintilerinin süresinde yatırılmasından, kredi kullanan, krediyi kullandıran veya kullanılmasına aracılık eden ve kredili ithalatta tahsilatı yapan bankalar, finansman şirketleri ve gümrük idareleri sorumludur. Bankalar KKDF ile ilgili bir ay içinde yapılan kesintileri izleyen ayın 15. günü akşamına kadar beyan edip ödemek zorundadırlar. (6 Seri No.lu KKDF Tebliği)

2.3.2.5. Diğer Vergiler

Bankalar ticari işletmenin gerektirdiği iktisadi faaliyetlerinden dolayı çeşitli şekillerde vergi mevzuatı dahilinde bulunan yukarıdaki vergiler dışında çeşitli diğer vergilerle de muhatap olabilmektedirler.

Örneğin bankalar çeşitli gayrimenkulleri için Emlak Vergisi ve Çevre Temizlik Vergisi, satın aldıkları yeni taşıtları için ilk alışıta Özel Tüketim Vergisi sonrasında Motorlu Taşıtlar Vergisi, belediye sınırları ile mücavir alanları içinde yapılan her türlü ilan ve reklam için İlan ve Reklam Vergisi gibi tüzel kişiliğin sonucu olan faaliyetler neticesinde vergi ödeyebilmekte ve vergi gelirlerine çeşitli şekillerde önemli katkılarda bulunabilmektedirler.

Ayrıca KDV Kanunu göre, BSMV kapsamına giren işlemler KDV'den istisnadır. Bununla birlikte bankalar BSMV kapsamına girmeyen mal ve hizmet alımları durumunda veya menkul yada gayrimenkullerini sattıklarında Katma Değer Vergisi ödemek zorunda kalabilmekte ve mükellef durumuna düşebilmektedir.

2.3.3. BANKALARIN VERGİ SORUMLUSU OLARAK VERGİ GELİRLERİNE KATKISI

Vergi sorumlusu, vergi kanunlarına göre mükellef olmamakla birlikte, verginin, alacaklı vergi dairesine ödenmesinden sorumlu olan kişidir. Sorumluluk uygulaması, verginin tahsilinin güvenliğini sağlamaya yönelik bir uygulamadır. Örneğin, bir banka, çalışanlarına ödeme yaptığı sırada, bunların ücretleri üzerinden gelir vergisi kesintisi yapmak ve bağlı bulunduğu vergi dairesine yatırmakla sorumludur. Burada, gelir vergisinin mükellefleri çalışanlar olmasına rağmen, verginin sorumlusu olarak banka belirlenmiştir. Tüm temel vergi kanunlarında (Gelir, Kurumlar, Katma Değer Vergisi) uygulaması görülen vergi sorumluluğu müessesesi, verginin tahsilinin güvenliğini sağlama düşüncesine dayanır (Çağan, 1976, s.22).

Vergi sorumluluğu, vergi kesintisi yapma zorunluluğu yanında vergi kanunlarının vergilendirme ile ilgili olarak yüklediği diğer ödevler ile vergi cezalarından dolayı sorumluluğu da içermektedir.

2.3.3.1. Bankaların Gelir Vergisi Kanunu Kapsamında Vergi Sorumluluğu

Vergilendirmede genel kural, verginin mükellef tarafından beyanname dönemleri itibarıyla beyan edilerek tarh ve tahakkuk ettirilmesi olmakla birlikte bir kısım gelir unsurlarının vergilendirilmesinde bu gelirlerin beyan edilmesini beklenmeksizin, mükelleflere bu gelirleri sağlayan vergi sorumlularınca elde edilen gelirden kesinti yoluyla vergi alınması esası getirilmiştir.

Uygulamada, toplam gelir vergisinin tahakkuk bazında büyük bir kısmının tevkifat yoluyla alındığı görülmektedir. Gelir Vergisi Kanununda (GVK) tevkifat uygulamaları esas olarak GVK 94. madde ve Geçici 67. madde kapsamında düzenlenmektedir.

A) GVK 94. md. Uyarınca Yapılacak Vergi Kesintileri

G.V.K. nun 94. maddesinin 1. fıkrasında vergi tevkifatı yapmak zorunda olan kişi, kurum ve kuruluşlar belirtilmiş, vergi tevkifatına tabi tutulacak kazanç ve iratlar ise 15 bent halinde sayılmıştır. Buna göre kamu idare ve müesseseleri, iktisadi kamu müesseseleri, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernek ve vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler yaptıkları ödemelerden vergi tevkifatı yapacaklardır.

Bankalar da Anonim şirket olmaları nedeniyle ticaret şirketi statüsünde bulundukları için tevkifat yapmakla sorumludurlar. Bankalar tarafından GVK'nun 94. maddesi gereği yapılan vergi kesintilerinin başlıcaları şunlardır.

a) Ücretler ve ücret sayılan ödemelerde vergi tevkifatı (GVK 94/1):

Bankalar çeşitli adlar altında çalıştırdıkları kişilere, hizmetleri karşılığında ödemelerde bulunurlar. GVK'ya göre, hizmetlilere ödenen aylıklar, avanslar, fazla çalışma ücretleri, primler, ikramiyeler, yönetim kurulu üyelerine, denetçilere, tasfiye

memurlarına yapılan ödemeler, verilen aylıklar, aidatlar, huzur hakları, kâr payları ücret sayılır. Bu kanuna göre yalnız nakit olarak yapılan ödemeler değil, ayın olarak verilen hizmet karşılıkları da vergiden istisna edilmedikçe ücret kavramına girer. Bankalar, ücret niteliğinde olan bu ödemeleri yaparken vergileri kaynaktan keserek vergi dairesine ödemek zorundadırlar.

b) Serbest Meslek Kazançlarında (Telif kazançları dahil) Vergi Tevkifatı: Bankalar faaliyetleri ile ilgili olarak serbest meslek erbabına ekspertiz, istişare veya proje çalışması gibi hizmetler yaptırabilirler. Bankalar bu kişilere yaptıkları ödemelerin vergisini de kesip, vergi dairesine ödemek zorundadırlar. Banka, serbest meslek erbabına kendi adına değil, müşterisi adına ödemede bulunuyorsa vergi sorumlusu durumunda değildir. Örneğin bir banka herhangi bir kuruluşun yaptırdığı ekspertiz hizmetinin karşılığının ödenmesine aracılık ediyorsa vergi kesintisi yapma sorumluluğu bankaya değil bu hizmeti yaptıran kuruluşa aittir.

c) Yatırım Fonları ve Ortaklıklarının Portföy Kazançları Üzerinden Yapılan Tevkifat (GVK 94/6) (Ancak söz konusu kazançlar üzerinden GVK geçici 67. madde uyarınca (%0) tevkifat yapıldığından GVK 94. madde kapsamında tevkifat yapılmayacaktır.)

d) Tam Mükellef Kurumlar Tarafından Dağıtılan Kâr Paylarında Vergi Tevkifatı: Bu madde çerçevesinde tam mükellef kurumlar tarafından;

- Tam mükellef ve dar mükellef gerçek kişilere
- Gelir ve kurumlar vergisi mükellefi olmayanlara
- Gelir vergisinden muaf olan tam ve dar mükellef gerçek kişilere

dağıtılan kâr payları üzerinden %10 oranında vergi tevkifatı yapılacaktır.

e) Diğer Menkul Sermaye İratlarında Tevkifat (Bu bend kapsamındaki tevkifatlar (01.01.2006 tarihinden itibaren Geçici 67. madde uyarınca yapılmaktadır).

f) Diğer Tevkifatlar: GVK 94. madde kapsamındaki diğer tevkifatlar; yıllara sirayet eden inşaat ve onarma işlerinde vergi tevkifatı, dar mükellefiyete tabi olanların telif ve patent hakkı satışında vergi tevkifatı, gayrimenkul sermaye iratlarında vergi tevkifatı milli piyango bayilerine yapılan ödemeler ile 4077 sayılı tüketicinin korunması hakkında kanun kapsamındaki vergi tevkifatı, zirai ürün bedelleri üzerinden yapılan vergi tevkifatı, ptt acenteliği yapanlara ödenen komisyon bedellerinde vergi tevkifatı, GVK 94. maddesinin 12. bendi uyarınca; PTT acenteliği yapanlara, bu faaliyetleri nedeniyle ödenen komisyon bedelleri üzerinden yapılan vergi tevkifatı, esnaf muaflığından yararlananlara yapılan ödemelerde vergi tevkifatıdır. Bankalar bahsi geçen konulara ait işlemler nedeniyle tevkifat yapma durumunda kalabilirler (Öztürk, 2002, s. 62).

B) GVK Geçici 67. Madde Uyarınca Yapılacak Vergi Kesintileri

Bankalar gerçek kişi ortaklarına dağıttıkları kâr paylarından bazı koşullar altında ortaklarına dağıtmayıp ihtiyata ayırdıkları kurum kazançlarından, gerçek kişilere ödedikleri tahvilat faizleri ile mevduat faizlerinin istisna sınırını aşan kısımlarından vergi kesintisi yapmak zorundadırlar. Bankaların gerçek kişi ortaklarına dağıttıkları kazanç, ortaklara nakden veya hesaben ödemenin yapıldığı anda kâr payı niteliğini alır ve GVK'ya göre menkul sermaye iradı olarak banka tarafından vergi kesintisi yapılır. GVK'nın Geçici 67 maddesi kapsamında yapılan tevkifatlar aşağıdaki gibidir.

a) Halka açık şirketlerin 01.01.2006 tarihinden sonra iktisap edilen ve 1 yıldan daha kısa bir süre elde tutulmuş olan hisse senetlerinin Türkiye'de faaliyette bulunan banka veya aracı kurumlar aracılığıyla elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar (Dar mükellefler için oran %0 tam mükellefler içinse %10 dur.)

b) Menkul kıymetler yatırım fonu katılma belgelerinin kâr payları ve bunların ilgili fona iadesinden sağlanan gelirler (Dar mükellefler için oran %0 tam mükellefler içinse %10 dur.)

c) 01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilen her nevi tahvil ve hazine bonolarının (eurobondlar hariç) Türkiye’de faaliyette bulunan banka veya aracı kurum kanalıyla elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar. (Dar mükellefler için oran %0 tam mükellefler içinse %10 dur.)

d) Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinden elde edilen gelirler. (Dar mükellefler için oran %0 tam mükellefler içinse %10 dur.)

e) 01.01.2006 tarihinden sonra ihraç edilen her nevi tahvil ve hazine bonoları (eurobondlar hariç) ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler. (Dar mükellefler için oran %0 tam mükellefler içinse %10 dur.)

f) Mevduat faizleri : %15 oranında tevkifat yapılır.

g) Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr payları ile kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kâr payları ve zarara katılma hesabı karşılığı ödenen kâr payları : %15 oranında tevkifat yapılır.

h) Repo gelirleri üzerinden %15 oranında tevkifat yapılır.

Bankalar yukarıda yapılan işlemler nedeniyle mükelleflerine ödedikleri tutardan gerekli tevkifatı yapmak ve bağlı oldukları vergi dairesine ödemek zorundadırlar.

2.3.3.2. Bankaların Kurumlar Vergisi Kanunu Kapsamında Vergi Sorumluluğu

Bankalar gelir vergisi haricinde kurumlar vergisine tabi olan bazı mükelleflere yapılan ödemelerde de vergi kesintisi yapmak durumundadır.

Buna göre, yukarıda belirtilen sorumlularca, KVK' 15. maddesinde sayılan ödemelerin (avans olarak ödenenler de dahil olmak üzere) nakden veya hesaben yapılması halinde, bu ödemeler üzerinden vergi kesintisi yapılacaktır.

Bankalar tarafından ilgili maddede vergi kesintisine tabi tutulacak kazanç ve iratlar genel itibariyle;

1. Her nevi tahvil ve Hazine bonosu faizleri ile Toplu Konut İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler

2. Mevduat faizleri

3. Katılım bankaları tarafından katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları

4. Kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığında ödenen kâr payları

5. Repo gelirleri

6. Vergiden muaf olan kurumlara dağıtılan kâr paylarında vergi kesintisi (%15)

7. Fon ve yatırım ortaklıklarının istisna kazançları üzerinden yapılacak vergi kesintisi

8. Diğer kesintilerdir.

Ayrıca Kurumlar Vergisi Kanununun 30. maddesinde, bankalar eğer dar mükellefiyete tabi kurumların Türkiye'de elde ettikleri kazanç ve iratlardan yapılacak vergi kesintisine ilişkin bu kazanç ve iratları avanslar da dahil olmak üzere nakden veya hesaben ödeyecek veya tahakkuk ettirecekse tevkifat yapmak durumundadır (Şenyüz, 2007, s.337) .

2.3.3.3. Bankaların Veraset ve İntikal Vergisi Kapsamında Vergi Sorumluluğu

Veraset ve İntikal Vergisi Kanununun 17. maddesine göre bankalar ve diğer bazı kurumlar, veraset ve intikal vergisinin konusuna giren herhangi bir işlem dolayısıyla para ve senet verebilmek için verginin daha önce ödenmiş olduğunu gösteren ve vergi dairesince verilmiş bir belge isterler. Bu belge ibraz edilmediği takdirde, bankalar çeşitli gruplara göre % 10 ile % 20 arasında vergi kesintisi yapmak zorundadırlar. Birinci grupta evlatlar, eş, ana ve baba vardır ve kesinti oranı % 10 dur. İkinci grupta kardeşler, büyük anne, büyük baba ve bunların evlatları vardır. Vergi kesintisi oranı bu gruptaki yükümlüler için % 15 tir. Üçüncü grup ise bunlar dışındaki kişileri kapsar ve kesintinin oranı % 20 dir. (28 Seri No.lu Veraset ve İntikal Vergisi Tebliği)

Bankalar yaptıkları kesintileri en geç bir hafta içinde mal sandığına yatırmak ve durumu bağlı oldukları vergi dairesine bildirmek zorundadırlar. Eğer kesinti yapılmadan para veya senet verilmişse veya kesilen para, kanunda gösterilen süre içinde mal sandığına yatırılmazsa, kesilmesi ve yatırılması gereken paralar AATUHK hükümlerine göre yüzde on fazlası ile alınır.

Bankaların bu vergiden doğan sorumluluğu ölen kişiye ait paraların ve malların bankada bulunması halinde ortaya çıkar. Ayrıca ölüm halinde kiralık kasaların açılması sırasında vergi dairesinin bir memuru da bulunmak zorundadır. Veraset ve intikal vergisi kesintisi yapılması, bu verginin ayrıca vergi dairesi tarafından tarhedilmesini engellemez. Vergi yükümlüsü de vergi kesintisi yapılmasıyla beyanname vermek yükümlülüğünden kurtulmuş olmaz. Bankaların yaptığı kesinti, verginin tahsilinin güvence altına alınması amacına dayanır. Bu kesinti daha sonra tarhedilen vergiden mahsup edilir (Erol, 2006, s.181).

2.3.3.4. Bankaların Damga Vergisi Kapsamında Vergi Sorumluluğu

Damga Vergisi Kanununun göre bankalar, ödemelerinde kullanılan ve nispî vergiye tâbi bulunan makbuzlarla bu nitelikteki kâğıtlara ait vergileri, bu ödemelerin

yapıldığı veya avans olarak yapılan ödemelerde avansın verildiği sırada, kesinti yaparak ödeyebilirler. Verginin bu şekilde bankalar tarafından istihkaklardan kesinti yaparak ödenmesi konusunda Maliye Bakanlığının verdiği izin ve yetkiyle bankalar bir ay içinde kestikleri damga vergilerini, ertesi ayın 20. günü akşamına kadar, ödemenin yapıldığı yerin vergi dairesine beyanname ile bildirirler ve vergileri aynı süre içinde öderler (Erol, 2006, s.113).

2.3.3.5. Vergi Sorumluluğunun Sonuçları

Bankalar, kesmek zorunda oldukları vergileri tam olarak kesip ödemekle yükümlüdürler. Ancak ödedikleri vergileri asıl yükümlüden tahsil etmemişlerse, ona rucû etme olanağına sahiptirler. Vergi sorumlusu durumunda olan banka, kestiği vergiyi ödememişse vergi dairesinin vergiden dolayı asıl yükümlüye başvurması gerekir. Buna karşılık vergi sorumlusu banka vergi kesintisi yapmamışsa fakat vergi yükümlüsü vergisini beyanname ile bildirip ödemişse, banka vergilendirme ile ilgili ödevini zamanında yerine getirmediği için VUK'na göre vergi kaybına yol açmış sayılacak ve vergi cezası kesilebilecektir. Ancak yukarıda değinildiği gibi veraset ve intikal vergisi kesintisi yapılan durumlarda bu kesinti, verginin teminat altına alınması amacına dayandığı için vergi dairesi banka yanında vergi yükümlüsüne de başvurabilir.

Bankaların vergi yükümlüsü veya sorumlusu olmaları halinde bunlara düşen ödevler kanunî temsilcileri tarafından yerine getirilir. Kanunî temsilciler bu ödevleri kast ve ihmalleri ile yerine getirmezlerse ve vergi alacağı tüzel kişiden tahsil edilememişse vergi idaresi kanunî temsilcilere başvurabilir. Kanunî temsilciler bu yoldan ödedikleri vergileri asıl yükümlüden isteyebilirler. Banka tasfiye haline girmişse veya tasfiye edilmişse, bu durum kanunî temsilcilerin tasfiyeye giriş tarihinden önceki zamanlara ait sorumluluklarını kaldırmaz (Çağan, 1976, s.22).

2.3.4. BANKALARIN DOLAYLI OLARAK VERGİ GELİRLERİNE SAĞLADIĞI KATKILAR

2.3.4.1. Kayıtdışı Ekonominin Önlenmesi (Gri Ekonomi)

Kayıtdışı ekonomi; ya hiç belgeye bağlanmayarak ya da içeriği gerçeği yansıtmayan belgelerle, gerçekleştirilen ekonomik olayın (alım-satım) devletten ve işletme ile ilgili öteki kişilerden (ortaklardan, alacaklılardan, kazançta katılan işçilerden vb.) tamamen ya da kısmen gizlenerek, kayıtlı (resmi) ekonominin dışına taşınmasıdır.

Muhasebe biliminde en önemli husus belgelerin kayda bağlanması hususudur. Kayıtdışı ekonomide, alış-satış belgeye (fatura) bağlanmadığı için ticari defter kayıtlarına da intikal etmez. Kayıtdışı ekonomik faaliyet, alan razı-satan razı şeklinde gelişir. Alış/satışta hasıl olan kazanç (kar) faturasız işlem olduğu için resmi kayıtlarda gözükmez. Dolayısıyla devlete işlem ya da kazanç (kâr) üzerinden ödenmesi gereken vergiler, (KDV, Gelir, Kurumlar vs) fonlar, harçlar da ödenmez. Devlet kamu finansmanını sağlamak ve hizmetlerini yürütebilmek için vergi toplamak zorundadır. Devletin fonksiyonlarını yerine getirmesi için gerekli olan en önemli gelir kaynağı durumundaki vergi gelirlerindeki azalma devlet tarafından verilen hizmetlerin kalitesini önemli ölçüde düşürür. Devlet, vergi alamayınca görevlerini yerine getirmesi mümkün olmaz. Şüphesiz devletin görevlerini yerine getirememesi veya eksik yerine getirmesi yaşam kalitesi olarak ülkemizdeki tüm vatandaşları etkileyen bir husustur (Altuğ, 2002, s.11).

Vergi mal ve hizmetlerin satışında maliyet unsuru taşır. Kayıtdışı ekonomide vergi olmadığı için kayıtlı ekonomiye göre her zaman rekabet avantajı sağlar. Bu durumda kayıtdışı ekonomi, kayıtlı ekonomiyi boğmaya başlar. Kayıtdışı ekonomi büyüdükçe kayıtlı ekonomi küçülür. Kayıtlı ekonominin küçülmesi daha az vergi geliri demektir. Devletin daha az vergi geliri elde etmesi borçlanmayı, borçlanma faizi, faiz enflasyonu, enflasyon paradaki sıfırların artmasını, sıfırların artması ciddi

ekonomik ve sosyal sorunları ortaya çıkarır. Toplumsal sorunların artması devlet otoritesini ve yapısını etkileyebilen ve sonucunda yeni rejim arayışlarına kadar götürebilen bir süreci meydana getirebilir. Diğer taraftan devletin borçlanma yapmaması durumunda bütçe dengesini sağlaması için harcamalarını kısıması gerekir. Bu durum yatırımların ve devletin verdiği hizmetlerin azalmasına, hizmet kalitesinin de düşmesine neden olacaktır. Sonuç itibariyle kayıtdışı ekonomi milli ekonomiyi ve toplumsal yapıyı önemli ölçüde olumsuz etkilemektedir.

Kayıtdışı ekonominin nakit para ve takas sistemi ile çalışması, belge yaratmama ilkesinin oluşturduğu sonuçlardan biridir. Kayıtdışı faaliyette bulunanlar, işlemlerini genellikle nakit para veya takas sistemiyle gerçekleştirerek söz konusu ticari işleme dair bir iz bırakmak istemezler ve böylece resmi otoritelere yakalanma olasılıklarını büyük ölçüde azaltmış olurlar. Bu nedenle kayıtdışı ekonomiye "nakit para ekonomisi" (cash economy) de denilmektedir.

Nakit parayla ödeme, kayıtdışı ekonominin en önemli aracıdır. Nakitle ödeme kolaylaştıkça, kayıtdışı ekonomi artar. Ödemelerin nakit yerine bankacılık sisteminin araçları (kredi kartı, çek, banka kartı, EFT vb.) ile yapılması kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınması için şarttır. Bu ise, banknotlarla nakit ödeme kolaylığını önlemek ve milleti kredi kartı vb. ödeme araçlarına yöneltmek ile gerçekleşir. Gelişmiş ülkelerde nakit, yerini diğer ödeme araçlarına bırakmış ve kayıtdışı ekonomi bu yolla büyük ölçüde kayıt altına alınmıştır. İnsanların ödemelerin nakitle yapılması kolaylaştıkça, banka ödeme araçlarını kullanmadıkları bilinmektedir (Kırbaş, 1995, s.22).

2.3.4.1.1. Kayıtdışı Ekonominin Özellikleri

Kayıtdışı ekonominin özellikleri genel itibariyle aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

a) Kanunsuzluk

Kayıtdışı ekonominin en temel özelliklerinden biri, kayıtdışı faaliyetlerin kasten kamu gözetimi ve denetimi dışında gerçekleşmesidir. Kayıtdışı ekonomik faaliyetler, yasalara aykırı olarak gerçekleştikleri için iştirakçileri tarafından gizlice yürütülmektedir. Bunun nedeni, tespit edilmeleri halinde para ve/veya hapis cezasına çarptırılma olasılığıdır. Vergi kaçırma ve kayıtdışı istihdamda kamudan gizlenme amacı bazı vergisel ve benzeri yükümlülüklerden kaçınmaktır (Uslu, 2006, s.65).

Faaliyetlerini devletten gizlemek suretiyle, kayıtdışı ekonomideki iştirakçiler, işveren ve işçi arasındaki ve hatta mal satıcısıyla alıcısı arasındaki alışverişi düzenlemek amacıyla yürürlüğe giren kanunlara boyun eğmekten kurtulma imkânına sahiptirler. Kayıtdışı sadece alım-satım işleminin belgelenmemesi ile oluşmaz. Çalışan işçilerin de kayıt altına alınmaması şeklinde de tezahür edebilir. Bu durumda kayıtdışı işlem yapan kişi hem ödemesi gereken sigorta ve benzeri primlerden ödemekten hem de çalıştırdığı işçinin vergi sorumluluğundan kurtulmuş olur. Kayıtdışı işçilikteki asgari ücret seviyesi, azami çalışma saati, ek bir işte çalışma yasağı, iş güvenliği, iş ve işçi sağlığı standartları gibi söz konusu haklarda göz önünde bulundurulmaz. Dahası kayıtdışı çalışan işçi, kayıtlı çalışılan işlerde hükümet ve işçi sendikaları tarafından temin edilebilen ücretli tatil izni, hastalık izni, sağlık sigortası, yaşlılık, malullük ve emeklilik gibi imkânlardan faydalanamaz. Kayıtdışı çalışan işverenler (yatırımcılar) ayrıca tüketiciyi koruma, çevreyi koruma ve ruhsat alma, marka, patent, telif hakları konularına ilişkin kanunları da göz ardı edebilmektedir (Yetim, 1993, s.3).

b) Vergilendirilmeme

Vergisel açıdan kayıtdışı ekonomide birey ve firmalar, faturasız yani belgesiz alış ve satış gerçekleştirerek ödemeleri gereken vergileri ödemekten kaçınmaktadırlar. Faturasız yapılan alış-satış faaliyetleri, ticari defter kayıtlarında gösterilmemekte ve böylece işlem ya da kazanç üzerinden devlete ödenmesi gereken vergiler, fonlar, harçlar da ödenmemektedir. Ayrıca, alışverişlerde belge yaratılmaması, kamu denetimi ve gözetiminden kaçmayı kolaylaştıran bir etmendir.

Türkiye’de kayıtdışı ekonominin en önemli nedenlerinden biri olarak, hemen hemen her sektörde belge düzeninin olmaması gösterilmektedir (Altuğ, 2002, s.2).

Diğer taraftan kayıtdışı ekonomi nedeniyle işçi ücretlerinden gelir vergisi stopajı yapılmaz, sosyal sigorta primleri (işçi+işveren payları) tahakkuk ettirilmez ve ödenmez. İşverenler maaş ve istihdam vergilerinden (Sosyal sigorta primi, Gelir vergisi stopajı, Konut edindirme yardımı, Tasarrufu teşvik fonu, vb.) kaçınmak ve işçilik masraflarını azaltmak suretiyle kazanç sağlarlar. Kayıtdışı ile KDV, ÖTV ve benzeri vergiler hesaplanmaz. Bu şekilde hem işlem üzerinden elde edilen vergilerden, hemde mükellef olunan gelir veya kurumlar vergisi yönüyle vergi kaçırılmış olur. Bu durum vergisini ödeyen mükelleflere karşı vergi adaletsizliğini körükleyen bir husustur (Yetim, 1999, s. 147).

Kayıtdışı ekonominin neden olduğu vergi adaletsizliği ve vergi gelirlerindeki azalma kamu harcamalarının finansmanında borçlanma ve para basımı yollarına gitmeyi zorlamakta bu da enflasyonist açığı gündeme getirmektedir. Özellikle borçlanma yoluyla özel sektörün üretken yatırımlarına gidebilecek fonlarını kamu kesimine aktarmak ve bunları özel sektörden daha verimsiz kullanmak, büyüme hızlarını sürekli düşürmekte ve ekonomik istikrarsızlıklara yol açmaktadır. İstikrarsız bir ekonomik yapıda ve enflasyonun hakim olduğu durumda yatırım ortamı belirsizdir (Kildiş, 2005, s.2). Bu durum, aynı zamanda rekabetçi olmayan piyasa yapılarının ortaya çıkmasına da yol açmaktadır. Sonuçta, rekabet otoritesi yapısal bozuklukları bulunan bir ekonomik yapıda rekabet politikasından beklenen etkinliği sağlamaya çalışmak zorunda kalmaktadır.

c) Ölçülememe

Kayıtdışı faaliyetler devletten gizlendiği için ekonomiyle ilgili resmi istatistiklere direkt olarak yansımaz. Vergi mükellefiyetine itaatteki düşüş nedeniyle, devlet üretim faaliyetlerinin hacmini doğru olarak hesaplamakta yetersiz kalır. Kayıtdışı ekonomisini analiz edenlerin bir kısmı, son yıllarda ekonomide görülen bunalımın aslında geniş oranda üretim ve istihdamın kayda geçmemesinden kaynaklanan bir istatistiksel yanılgıdan öte hiç bir şey olmadığını iddia etmektedir.

Bunlar kayıtdışı faaliyetlerini de içermek suretiyle, ekonominin gerçek durumunun düşünülenden daha sağlıklı ve çok geniş olduğunu iddia etmektedirler (Aydemir, 1995, s.56).

2.3.4.1.2. Gelir İdaresi Tarafından Kayıtdışı Ekonominin Engellenmesi Yönüyle Bankacılık Sektörünün Kullanılması

Kayıt dışı ekonomide genel olarak nakit para kullanımının yada takas işleminin daha çok tercih edildiği kabul edilmektedir. Faaliyetlerin nakit para ve takas yoluyla yapılması ödeme delillerini ortadan kaldırmaktadır. Kredi kartı gibi kayıt altına almanın kolay olduğu ödeme araçlarına yönelmek kayıt dışı ekonomi ile mücadele açısından önemlidir.(Gelir İdaresi Başkanlığı Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı (2008 – 2010))

Bilindiği üzere, ekonomide mal ve para hareketi olmak üzere iki yönlü bir akım vardır. Gelişmiş ülkelerde vergi denetimleri para hareketlerini izlemek suretiyle yapılır. Zira, para hareketleri büyük çoğunlukla bankalar üzerinden yapılır ve bu hareketler banka sisteminde iz bırakır. Bu nedenle daha sonra bu hareketlerin tespit edilmesi mümkündür. Mal hareketleri ise iz bırakmaz ve bu hareketleri anında tespit etmediğiniz zaman, sonradan tespiti mümkün değildir. Gelişmemiş ülkelerde ise mal hareketlerine dayalı bir vergi incelemesi öne çıkar. Çünkü bu ülkelerde finans sektörü gelişmemiştir ve ekonomi nakit hareketlerine dayanır (Çelik, 2005,).

Gelir İdaresi kayıtdışının engellenmesi için ekonomiyi mümkün mertebe bankacılık sektörüne yönlendirerek para hareketlerini ve ödemeleri kayıt altına almayı hedefleri arasına almıştır. Bu nedenle kendisine verilen yetkiye dayanarak bankacılık sektörünün kullanımını bazı alanlarda mecbur bırakmış ve bu şekilde düzenlemeler yapmıştır.

a) Kredi kartı Kullanımının Teşvik Edilmesi

Kredi kartı, kişilerin nakit para taşımaksızın kaydi para ile mal ve hizmet satın almalarına olanak tanıyan bir ödeme aracıdır. Bu ödeme aracı ile, mal ve

hizmetlerin bedellerinin belli bir süre sonra ödenmesi veya belirli bir faiz karşılığında taksitlendirilmesi yoluyla kredi kullanılabildiği gibi, nakit para çekilebilmesi de mümkündür. ABD’de 1894 yılında sadece turizm sektörüyle sınırlı olarak başlayan kredi kartı kullanımı, özellikle 1950 yılından itibaren tüm sektörleri kapsayacak çeşitlilikte hızla yaygınlaşmaya başlamıştır

Kredi kartı kullanımı kart hamilleri ve üye işyerlerine sağlanan imkanlar ölçüsünde ortaya çıkan aktivitenin ticari faaliyetleri canlandırması, nakit para tedavülünün ortadan kaldırılarak kaydi para yaratılması ve ülke açısından kullanılabılır küçük tasarrufların bankalarda toplanmasını sağlamaktadır.

Kredi kartı kullanılarak yapılan işlemlerin karşılığında fatura veya perakende satış fişlerinin kesilme zorunluluğunun bulunması, kayıtdışı ekonomiyi azaltarak vergi gelirlerinin artması sonucunu yaratacaktır. Aksi takdirde, yapılacak vergi incelemelerinde banka kayıtları ile kesilen fatura/fiş meblağları arasındaki tutarsızlık hemen tespit edilebilmektedir (Uzgören, Ceylan, Uzgören, 2007, s.3).

Ayrıca, satışlarını belgesiz yapanlar giderleri karşılığında belge istemeyi pek önemsememektedir. Öte yandan, önce emeklilere, ardından da ücretlilere vergi iadesi verilmesi uygulamasının kaldırılması, satıcıdan belge talep edilmesini teşvik eden dürtülerden birinin ortadan kaldırılması olmuş, bu durum başta KDV olmak üzere vergi gelirlerinde önemli bir kayba yol açmıştır. Satışların kredi kartı ve diğer bankacılık işlemleri yoluyla yapılarak kayıt altına alınmasının yaygınlaşması, bunun için mükelleflerin vergi indirim puanı vb. yollarla desteklenmesi, vergi iadesinin kaldırılmasından doğan kaybın telafisinde önemli bir etken olabilir. Kredi kartına göre önemi şimdilik çok daha düşük düzeyde seyretmekle beraber, banka kartı ve internet üzerinden yapılan ödemeler de buna eklendiğinde, genel olarak bankacılık sistemi üzerinden yapılan ödemeler önemli yer tutmaktadır.

Gelir İdaresi Başkanlığınca hazırlanan Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planında bu husus üzerinde önemle durulmuş ve tüketicilerin kredi kartı kullanımının yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi gerektiği hususundaki çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

b) Belirli Miktardaki Ticari Ödemelerin Bankalar Kanalıyla Yapılması

Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 257. maddesi çerçevesinde yapılan düzenlemeyle, ticari işlemler ve finansal hareketlerin taraflarının izlenmesi ve vergiyi doğuran olayların mali kurumların kayıt ve belgeleri yardımıyla tespit edilmesi amacıyla Maliye Bakanlığı önemli bir düzenleme yapmıştır. 01/08/2003 tarihinden itibaren yürürlüğe giren bu düzenlemeye göre ticari faaliyet karşılığında mal veya hizmet bedeli için yapılan ödemelerin 8.000 Türk Lirasını aşan kısmı banka veya özel finans kurumları aracı kılınarak yapılması ve bu kurumlarca düzenlenen dekont ve benzeri belgelerle tevsiki zorunlu hale getirilmiştir.

Sözkonusu düzenlemeyle birinci ve ikinci sınıf tüccarlar, kazancı basit usulde tespit edilenler, defter tutmak zorunda olan çiftçiler, serbest meslek erbabı ile vergiden muaf esnaf 8.000 Türk Lirası ve üzerinde yaptıkları para transferlerini bankalar üzerinden yapmak zorundadır. Buradaki sorumluluk tek taraflı bir sorumluluk olmayıp, belgelendirme sorumluluğu tevsik kapsamına dahil ve işleme taraf olan her iki taraf için de ayrı ayrı aranmaktadır. Zorunluluk hem tahsilat hem de ödeme işlemlerine getirilmiş olduğundan zaten bir taraf için ödeme olarak kabul edilen işlem diğer taraf için de tahsilat olarak tevsik zorunluluğu kapsamında yer alacaktır. (332 Seri No.lu Vergi Usul Kanunu Tebliği)

c) Veraset ve İntikal Kapsamında Yapılan Ödemeler

Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun vergiye mukabil alınacak teminat başlıklı 17. maddesine göre, bankalar istihkak sahiplerine bu verginin konusuna giren herhangi bir işlem dolayısıyla para ve senet verebilmek için, istihkak sahiplerinden veraset ve intikal vergisinin ödenmiş olduğuna dair vergi dairesinden alınmış bir tasdikname, talep etmek zorundadırlar.

Tasdikname ibraz etmeyen hak sahiplerinin istihkaklarından, veraset yoluyla intikallerde %5, ivazsız intikallerde %15 oranında vergi karşılığı olarak tevkifat yaptıktan sonra kalan tutarı istihkak sahiplerine verebilirler. Tevkifatı yapan banka, tevkif ettiği parayı en geç bir hafta içinde, bulunduğu yerin mal sandığına yatırmaya

ve durumu bağılı bulunduğu vergi dairesine yazı ile bildirmeye mecburdur.(28 Seri No.lu Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu Tebliğı)

Sözkonusu düzenlemeye göre, tevkifat yapmadan para ve senet verenlerle tevkif ettikleri parayı yukarıda belirtilen süre içinde mal sandığına yatırmayanlardan, tevkif etmeye ve yatırmaya mecbur oldukları paralar 6183 sayılı AATUHK hükümlerine göre gecikme zammıyla birlikte tahsil edilir. Tevkifatı yapan ilgili kuruluşların, bu görevlerini süresinde yerine getirmeyen sorumlularından, tevkif etmeye ve yatırmaya mecbur oldukları paraların % 10'u oranında ayrıca ceza tahsil olunur (Özbalcı, 2008, s.127).

d) Konut ve İşyeri Kiralarının Bankalara Yatırılması

Gelir İdaresi başkanlığının vergi kaybını önlemek için yaptığı düzenlemelerden bir tanesi de belli miktarı aşan konut kiralarının bankalara ödenme zorunluluğudur. 268 no'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğı ile işyeri ve konut kiralama işlemlerine ilişkin yapılacak tahsilat ve ödemelerin de 1 Kasım 2008'den itibaren (icra daireleri aracılığıyla yapılacak ödemeler hariç olmak üzere) banka veya posta idarelerince düzenlenen belgelerle belgelendirilmesi zorunluluğunu getirmiştir. Bu zorunluluk konut kiralamalarında aylık kira bedelinin 500 TL ve üzerinde olması halinde söz konusu olacaktır. Konutun aylık kira bedelinin bu tutarın altında olması halinde, yine eskiden olduğu gibi elden veya başka şekillerle de ödenebilecektir. İşyeri kiralarında ise kiralamaların tamamı, her hangi bir sınır olmaksızın banka veya PTT aracılığı ile ödenme ve tahsil edilme zorunluluğu kapsamına alınmıştır.

Bu yeni düzenleme uyarınca kira bedellerinin ödendiğı veya tahsil edildiğı karşı havale belgesi, dekont, hesap cetveli gibi belgeler ile vergi idaresine kanıtlanabilecektir. Ayrıca otomatik ödeme talimatı çerçevesinde yapılan ödemeler, kredi kartları aracılığı ile yapılan ödemeler, çekle ödemeler de banka sistemi içerisinde yapılan ödeme olarak kabul edilecektir. (268 Seri No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğı)

e) Ücret Ödemeleri

Kayıtdışıını önlemek için yürürlüğe konulan önemli düzenlemelerden biriside çalışan ücretlerinin bankaya yatırılma zorunluluğudur. Bu düzenleme Sosyal Güvenlik Reformu kapsamında Maliye, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Devlet Bakanlığı'na verilen müşterek yetkiyle yürürlüğe konulmuştur. Düzenlemeye göre 1 Ocak 2009'dan itibaren, Borçlar Kanunu, İş Kanunu, Basın İş Kanunu ve Deniz İş Kanunu kapsamında 10'dan fazla işçi çalıştıran işverenlere ücretleri bankadan ödeme zorunluluğu verilmiştir. (Ücret, Prim, İkramiye ve Bu Nitelikteki Her Türlü İstihkakın Bankalar Aracılığıyla Ödenmesine Dair Yönetmelik, 18 Kasım 2008 tarih ve 27058 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı.)

Ücretlerin bankaya yatırılması uygulamasıyla ücretlerden alınan verginin beyan edilip ödenmesinin yanında sosyal güvenlik primlerinin de tam ve eksiksiz olarak belirlenmesi ve tahsil edilebilmesi hedeflenmiştir.

f) Bazı Serbest Meslek Mensuplarının POS Makinesi Bulundurma Zorunluluğu

Gelir İdaresi Başkanlığınca 379 Seri Numaralı VUK Genel Tebliği ile yapılan düzenlemeye göre; Doktorlar, Diş Hekimleri ve Veteriner Hekimler iş yerlerinde bankalardan alacakları POS makinelerini bulundurmaları ve kredi kartı ile yapılan ödemelerde bu cihazları 01.06.2008 tarihinden itibaren kullanmaları mecburiyeti getirilmiştir. "POS fişleri VUK. Kanununca düzenlenmiş " Serbest Meslek Makbuzu " olarak kabul edilecek olup ayrıca Serbest Meslek Makbuzu düzenlemeyeceklerdir. Bankalar; doktor, diş hekimi ve veterinerlerin elindeki POS cihazlarını 1 Haziran 2008 tarihine kadar değiştireceklerdir. Böylece kredi kartı kullanıldığında POS makinesinden Serbest Meslek Makbuzu çıkacak, ayrı bir belge düzenlenmesi gerekmeyecektir.

Kredi kartı kullanılmaksızın yapılan ödemeler (nakit, çek, havale vb.) için VUK'na göre eskiden olduğu gibi Serbest Meslek Makbuzu düzenlenmesi gerekmektedir. Yeni POS cihazlarını iş yerlerinde bulundurmayan veya iş yerinde

bulundurmakla Tebliğde öngörülen şartları taşımayan cihazları kullandıkları tespit edilenlere, özel usulsüzlük cezası uygulanacaktır.

g) Diğer düzenlemeler

- 84 No.lu KDV Genel Tebliği ile ödemelerini banka sistemi üzerinden yapan mükelleflere önemli bir teşvik sağlanmaktadır. Bilindiği gibi VUK’nun 11. maddesindeki “mal alım ve satımı ile hizmet ifası dolayısıyla vergi kesintisi yapmak ve vergi dairesine yatırmak zorunda olanların, bu yükümlülükleri yerine getirmemeleri halinde verginin ödenmesinden, alım satıma taraf olanlar, hizmetten yararlananlar ve aralarında doğrudan veya hısımlık nedeniyle ya da sermaye, organizasyon veya yönetimine katılmak veya menfaat sağlamak suretiyle dolaylı olarak ilişkide bulunduğu tespit olunanlar müteselsilen sorumlu” tutulmaktadır. 84 No.lu Tebliğ uyarınca “alıcılar, katma değer vergisi dahil toplam işlem bedelini Bankalar Kanunu hükümlerine göre faaliyette bulunan banka veya özel finans kurumları vasıtasıyla ödemeleri ve banka veya özel finans kurumuna yapılacak ödeme sırasında düzenlenecek belgede satıcının (veya adına hareket edenlerin) adı-soyadı (tüzel kişilerde unvanı) ile banka veya özel finans kurumundaki hesap numarasını ve vergi kimlik numarasını doğru olarak yazdırmaları” durumunda müteselsilen sorumlu tutulmamaktadırlar. Bu gibi durumlarda “üç kat para cezası”, naylon fatura iddiasıyla “hapis cezası” gibi hükümler uygulanamamaktadır.

- VUK’un Mükerrer 257. maddesine göre vergi güvenliğini sağlamak amacıyla Maliye Bakanlığı’na muhasebe usul ve esaslarını tespit etmeye, ilave defterler tutmaya, ödeme ve tahsilâtları finans kurumlarıyla yaptırma, defter, kayıt ve belgelerin çeşitli elektronik ortamlarında saklanması zorunluluğu getirme, devamlı bilgi verme konularında çok geniş yetkiler verilmiştir. Maliye Bakanlığı zaman içerisinde çıkardığı genel tebliğler ile bu yetkisini kullanmış çeşitli bilgi ve belgeleri mükelleflerin vermesini istemiştir. (Çelik, 2005, s.49) Bu bağlamda da bankalar Maliye Bakanlığı tarafından vergiye müteallik olmak üzere müşterilerine ait bilgi ve belgeleri istenildiği takdirde vermek durumundadırlar.

- Gelir İdaresi tarafından yürütülen veri ambarı (VERİ-A) projesi ile beyan dışı kalmış vergisel olayların tespiti, mükellef beyanlarının doğruluğunun kontrolü ve denetim birimlerine bilgi desteği sağlamak amacıyla çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda bilgi kaynaklarının araştırılması, tespit edilen bilgi kaynaklarından veri toplanabilmesi için faaliyetlerin yürütülmesi, bilgilerin toplanması ve analizi, vergi incelemelerinde yararlanılmak üzere, iç ve dış kaynaklardan alınan bilgilerin veri ambarına aktararak değerlendirilmesi, alınan çıktılarının incelenmek üzere denetim birimlerine gönderilmesi ve veri ambarındaki bilgilerin tüm denetim birimlerinin kullanımına sunulması mümkün hale gelmiştir. Sisteme bankalar, özel finans kurumları, sigorta şirketleri, aracı kuruluşlar, portföy yönetim şirketleri, diğer borsa aracı kuruluşları, posta ve telgraf teşkilatı, factoring şirketleri, tüketici finansman şirketleri, finansal kiralama şirketleri, yetkili müesseseler (döviz büroları), ikrazatçılar, kıymetli maden aracı kuruluşları ve Takasbank'tan 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 ve 2008 yıllarına ilişkin bazı bilgiler alınarak aktarılmıştır. (Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu, 2008)

- E-haciz sistemi ile Vergi Dairesine Borcu olan mükelleflerin, borç miktarlarının, bankalar ile yapılacak anlaşmayla hesaplarından maliye kasasına aktarılması uygulaması mümkün hale gelmiştir. Ödeme müddeti içerisinde ödenmeyen amme alacaklarının cebren tahsilini temin etmek ya da alacağın tahsil güvenliğini sağlamak amacıyla tahsil dairelerince alınan haciz ve ihtiyati haciz kararları üzerine, 6183 sayılı Kanunun 79. maddesi hükmüne dayanılarak borçlunun bankalar nezdindeki hak ve alacaklarının da haczi yoluna gidilmektedir. İlgili maddenin Maliye Bakanlığına verdiği yetkiye istinaden; devlete ait amme alacakları için düzenlenecek haciz ve ihtiyati haciz bildirilerinin, takip konusu amme alacağının fer'ileri ile birlikte 50.000, TL ve üzerinde, il özel idareleri ve belediyelere ait amme alacakları için 10.000,- TL ve üzerinde olması halinde bankaların genel müdürlüklerine tebliğ edilmesi ve amme alacağına karşılık gelen kısmının haciz edilmesi mümkün hale gelmiştir. (Tahsilat Genel Tebliği, Seri:A)

- 6183 sayılı AATUHK'nun 41 maddesinin Maliye Bakanlığına verdiği yetkiyle bazı kamu alacaklarının kredi kartıyla tahsili imkanı sağlanmaktadır. Bu

bağlamda Gelir İdaresi Başkanlığı internet sitesi üzerinden motorlu taşıtlara ait vergi ve cezaların kredi kartı ile ödenmesi imkanı sağlanmaktadır. (www.gelirler.gov.tr/13.03.2009)

2.3.4.2. Karapara Ekonomisinin (Siyah Ekonomi) Önlenmesi

Karapara kavramı ve kayıt dışı gelir kavramları zaman zaman iç içe olmakla birlikte birbirinden farklıdır. Kayıt dışı gelir; mevcut yasalara göre beyan edilmemiş veya eksik beyan edilmiş ve vergilendirilmemiş gelirdir. Karapara yasaların suç saydığı fiillerden elde edilen her türlü ekonomik menfaat ve değer olarak ifade edilebilir. Sözlük anlamıyla “yasa dışı yollardan sağlanan kazanç” olarak tanımlanan karapara, suç geliri, kirli para gibi terimlerle de anılmaktadır.

Ülkemizde karapara 19.11.1996 tarihinde yürürlüğe giren 4208 sayılı Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun’da tanımlanmıştır. Ancak 18.10.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanunda karapara kavramı yerine “Suç geliri” kavramı kullanılmış ve aynı kanunda suç geliri, Türk Ceza Kanunu’nun 282. maddesine paralel şekilde “suçtan kaynaklanan malvarlığı değeri” olarak tanımlanmıştır. (www.karapara.gen.tr/15.02.2009)

Kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin tespit edilmesi halinde ilgililer sadece vergi cezaları ile cezalandırılırken, yasa dışı faaliyetleri yapanlar vergi cezalarından ayrı olarak ilgili kanunlardaki hapis ve para cezaları ile cezalandırılırlar. Daha çok kamu düzenini ilgilendiren ve devletin güvenlik güçlerinin uğraşı alanı içinde olan bu faaliyetleri, silah, uyuşturucu, kıymetli maden ve tarihi eser kaçakçılığı, kalpazanlık, sahte pasaport, vize ticareti, gayri yasal iş takibi, çek-senet tahsilatı, tefecilik, rüşvet, kadın ticareti ve organ ticareti olarak saymak ve bu sayılanları artırmak mümkündür (Aydemir, 1994 s. 14). Bu yasa dışı faaliyetlerden elde edilen gelire kara para, bu paraya yasal bir kazanç görünümü kazandırılmasına kara paranın aklanması denir. Esas itibarıyla, kanunların suç saydığı fiillerin -öncül suçlar vasıtasıyla- işlenmesinden elde edilen para veya para yerine geçen evrak ve senetleri mal veya gelirleri ve bir para biriminden diğerine çevrilmesi de dahil olmak üzere elde edilen

her türlü ekonomik menfaat ve değeri kara para olarak tanımlamak mümkündür ve kayıt dışı ekonominin var olduğu ülkelerde yaygın olduğu bir gerçektir (ÇOLAK, 2001, s. 196). Bir çok ülkede, yasadışı faaliyetlerden elde edilen kara paranın aklanması da suç sayılmaktadır.

Vergi Usul Kanunu'nun 9. maddesinde vergiyi doğuran olayın kanunlarla yasak edilmiş bulunması mükellefiyeti ve vergi sorumluluğunu kaldırmayacağı belirtilmiştir. Bu hükümden anlaşılacağı üzere yasadışı faaliyet yapan kişilerin bu faaliyetlerinden dolayı elde ettikleri gelir vergilendirilmektedir. Yasadışı faaliyetlerin vergilendirilmesi garip bir çelişki anlamına gelse de bu hükmün VUK'a eklenmesinin en önemli amacı yasadışı faaliyet yapan kişilerin cezasının vergi kanunlarında yer alan ceza hükümleri vasıtasıyla daha da ağırlaştırmak ve yasadışı faaliyetlerin caydırıcılığını arttırmaktır (Özyer, 2006, s.38).

Karapara aklanması daha çok hizmet sektöründe gerçekleştirilen bir eylemdir. Karapara aklayıcıları esasen kendilerini mali sisteme entegre etmek istemekte ve kazançlarının vergilendirilerek yasal statüye kavuşturulmasını arzu etmektedirler. Bu durum kayıtdışı ekonominin tam tersidir. Karaparanın aklanması yasadışı gelirin mali sisteme bir şekilde dahil edilmesini ve bu yolla vergilendirilmesini sağlayarak kısa vadede vergi gelirlerini olumlu etkiler. Ancak sermayenin kaynağının gayri hukuki olması piyasa işleyişini ve rekabeti olumsuz etkiler. Devletin görevlerinden bir tanesi serbest ve rekabetçi ekonomiyi güvence altına almaktır. Kara para ile elde edilen gelir dürüst vatandaşın aynı sektörde yaptığı girişime karşı derin bir sermaye desteğine sahiptir. Bu nedenle sektörde kanuna ve mevzuata saygılı müteşebbislere karşı ciddi rekabet dezavantajı oluşturur. Karapara kısa vadede sektörel alanda yatırımları olumlu etkilese de uzun vadede yatırımları ve dolayısıyla toplam vergi gelirlerini olumsuz etkiler. Diğer taraftan devletin suçla mücadelesi ve toplumun ahlak ve huzurunun devlet tarafından sağlanması ilkesi karapara ile mücadeleyi her açıdan zorunlu kılmaktadır.

2.3.4.2.1. Karaparanın Aklama Aşamaları

Her karapara aklama olaylarında genel itibariyle üç aşama vardır ve aklama aşamalarında özellikle bankacılık sistemi kullanılmaktadır. Bu aşamaların üçünün de ayrı ayrı gerçekleşmesi zorunlu değildir. Bazen bu aşamaların ikisi veya üçü tek işlemde gerçekleştirilebilir veya bazı aşamalar gerçekleştirilmeden karaparanın aklanması tamamlanabilir. (www.masak.gov.tr/05.01.2009)

a) Yerleştirme Aşaması

Bu aşama suçtan elde edilen gelirin nakit formundan kurtararak finansal sisteme sokulması aşamasıdır. Başta uyuşturucu ticareti olmak üzere karaparayı doğuran suçlarda para, genelde nakit olarak el değiştirmektedir. Kredi kartının, çek uygulamasının ve diğer nakit olmayan araçların sıklıkla kullanıldığı günümüzde nakit formundaki para dikkat çekicidir. Bu sebeple bu tür uygulamaların yaygınlaşmadığı, kayıtdışı ekonominin ve nakit kullanımının yaygın olduğu ve denetimin olmadığı ya da az olduğu ülkelerde bu aşama daha kolay tamamlanabilir.

Nakit paranın aktarılması, taşınması, kullanılması veya benzer işlemlere tabi tutulması zordur. (Örneğin 100 dolar karşılığında satın alınabilecek kokainin ağırlığı, 100 dolarlık banknotun ağırlığından daha azdır. Yani 100 kilo kokain satan bir uyuşturucu kaçakçısının bunun karşılığında alacağı 100 dolarlık para 100 kilodan fazla olacaktır). Ayrıca Nakit paranın güvenlik güçleri tarafından bulunması, yakalanması ve el konulması riski fazladır. Nakit formundan kurtulduğunda, özellikle bankacılık sistemine sokulduğunda paranın hareketliliği kolaylaşacak ve artacaktır.

Yerleştirme aşaması aklayıcılar için en zor aşamadır. Gelir, genellikle bankacılık sistemine nakit halinde girdiği ilk durumda işlemi yapan kuruluş tarafından yetkililere yapılan nakit bildirimini veya şüpheli işlem bildirimine konu olmaktadır. Bir kez finansal sisteme girince de her gün sayısız fon transferinin, finansal işlemin yapıldığı piyasalarda bir finansal kuruluştan gelen fon; ilk finansal

kuruluş tarafından sorgulandığı varsayımıyla, ikinci finansal kuruluşça çok özel emareler olmadıkça sorgulanmamaktadır.

Buna karşın karapara aklama ile mücadele eden birimler açısından ise karaparanın tespit edilmesinin, yakalanmasının ve el konulmasının en kolay olduğu aşamadır. Çünkü bu aşamada karapara ile yasadışı kaynağı arasındaki bağ henüz kesilmemiştir. Başka bir ifade ile karapara aklayıcının henüz paranın kaynağına ilişkin yasal bir gerekçesi yoktur. Dolayısıyla paranın kaynağının karapara olduğunu ispat etmek diğer aşamalara oranla daha kolaydır. Bu aşamadan sonra para nakit halinde olmayacaktır. Gerek mücadele eden birimlerce araştırma ve inceleme sırasında paranın fiziken tespitinin, ele geçirilmesinin ve el konulmasının, gerekse naktin finansal sisteme girişi sırasında finansal kuruluşlar tarafından nakit işlem bildirimleri ve şüpheli işlem bildirimleri yoluyla tespitinin en kolay olduğu bu aşamada, sözü edilen kişi ve kuruluşlar daha dikkatli olmalıdırlar. Çünkü bu aşamadan sonra suçun ortaya çıkarılması çok daha zorlaşacaktır.

b) Ayırıştırma Aşaması

Bu aşamada amaç, nakit formundan kurtarılan parayı yasadışı kaynağından mümkün olduğunca uzaklaştırmak, böylece paranın izinin sürülmesini, bulunmasını ve yakalanmasını imkansız hale getirmektir. Yerleştirme aşamasında karapara özellikle bankacılık sistemine sokulmuşsa sistemin olanaklarından yararlanmak suretiyle transfer etmek ve kaynağından uzaklaştırmak son derece hızlı ve kolay olacaktır. Bu aşamada paranın yasadışı kaynağından uzaklaştırılması için sıklık, karmaşıklık ve hacim açısından yasal işlemlere benzeyen bir dizi mali işlem yapılmaktadır. Böylece denetim mekanizması aşılmaya çalışılmaktadır.

Bu aşama karışık bir bankacılık bürokrasisi gerektirmektedir. Küçük tutarlara bölünen para bankacılık sistemine girdikten sonra bankadan bankaya, ülkeden ülkeye aktarılmaya başlar. Kuşku uyandırmamak için her birinde kısa sürelerle tutulur ve bazen de bu süreç diğer miktarlarla birleşerek katlanır. Bu aşama bazen ilk aşama ile eş zamanlı olarak gerçekleşebilir. Örneğin finansal kuruluşların aklayıcılarla işbirliği yapmaları halinde gelir hem yerleştirilip hem de transfer edilebilir.

c) Bütünleştirme Aşaması

Bu aşama için karaparanın yuvaya dönme aşamasıdır denilebilir. Ayırıştırma aşamasında yasadışı kaynağı ile bağlantısı koparılan karapara bütünleştirme aşamasında yasal işlemlerle ülkenin mali sistemine aklanmış bir şekilde sokulur. Artık daha önce iki aşama geçirildiği için paranın kaynağına ilişkin sorulabilecek bir soruya yasal bir açıklama yapılabilecek veya böyle bir sorunun sorulmasını gerektirmeyecek normal bir işlem görüntüsü elde edilmiştir.

Karapara aklayıcı bu aşamada parayı normal ticari para olarak ekonomiye sokar. Bu parayla menkul veya gayrimenkul, hisse senedi, tahvil, bono satın alabilir; bir bankadan kredi almak için teminat gösterebilir, borç verebilir, borçlarını ödeyebilir ve buna benzer her türlü yasal işlemi yapabilir. Böylece para sistemle bütünleşmekte ve yasal fonlardan farklı olan yönlerinden arındırılmaktadır.

Dikkat edilirse karapara hem yerleştirme hem de ayırıştırma aşamalarında mali sisteme girmektedir. Örneğin hem yerleştirme, hem de bütünleştirme aşamalarında para ile hisse senedi, tahvil, menkul veya gayrimenkul diğer değerler alınmaktadır. Bu aşamalarda yapılan bu alımlar arasında nitelik olarak ne tür fark olduğuna, ya da bu alımlar sırasında karapara aklamanın hangi aşamasında bulunduğu incelendiğinde yerleştirme aşamasında amacın paranın nakit formundan kurtarılması ve sisteme entegre edilmesi, ayırıştırma aşamasında ise yapılan çok sayıda işlemle paranın yasadışı kaynağından uzaklaştırılması olduğu görülür.(www.masak.gov.tr/05.01.2009)

2.3.4.2.2. Karapara Aklama Yöntemleri

Karapara aklanmasının bilinen ve bir o kadar bilinemeyen pek çok yöntemi vardır. Maliye Bakanlığı bünyesinde olan Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) bu yöntemlerden sık kullanılanları 11 başlık altında toplamış ve özellikle bankalar başta olmak üzere sigorta şirketleri, kargo şirketleri vb... yükümlü grupları dikkat etmeleri gereken göstergeler konusunda uyarmıştır.

Söz konusu yöntemler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

1- Şirinler (Smurfing) yöntemi: Şirinler yöntemi büyük tutarlı yasadışı fonların, dikkat çekmemek amacıyla çok sayıda kişi adına açılmış banka hesaplarına bölünerek yatırılmasıdır.

2-Parçalama (Structuring) yöntemi: Bankalarda yatırılan fonu insan sayısı yerine işlem sayısını artırmak suretiyle bildirimden kaçınma yöntemidir.

3-Vergi Cennetleri (Off-Shore Merkezler): Kıyı bankaları sağladığı gizlilik, politik istikrar, sıfır ya da sıfıra yakın vergilendirme, sermaye hareketlerinde tam serbesti, coğrafi konum olarak gelişmiş ülkelere yakınlık gibi avantajlara sahip olmaktadır.

4- Tabela Bankaları (Shell Banks): Herhangi bir ülkede fiziki bir hizmet ofisi bulunmayan, web adreslerinden ibaret olan, bankacılık işlemleri ve kayıtları açısından resmi bir otoritenin denetimine ve iznine tabi bulunmayan bankalar vasıtasıyla paranın aklanması sağlanabilmektedir.

5-Tabela Şirketleri (Paravan Şirketler): Herhangi bir ticaret veya imalat faaliyetinde bulunmayan ve genellikle sınır-ötesi merkezlerde kurulan şirketlerdir. Paravan şirketler sadece kağıt üzerinde bulunmaktadır.

6- Göstermelik Şirketler (Nakit Para Kullanılan İşyerleri): Bu yöntemde öncelikle fast food, benzin istasyonu gibi nakit para akışının yoğun olduğu işyerleri kurulmaktadır. Bu tür işyerlerinin seçilmesinin nedeni bunların muhasebe denetimlerinin yapılmasının oldukça zor olmasıdır. Böylece yasa dışı kaynaklardan gelen fonlar, bu işyerlerinden elde edilen gelirlere karıştırılabilmektedir.

7- Oto Finans Borç Yöntemi (Loan-Back): Bu yöntemde bir bankaya yatırılan suç geliri, sahibine kredi olarak geri döndürülmektedir. Örneğin para aklayacak kişi, off-shore merkeze gitmekte ve parayı burada faaliyet gösteren A bankasına yatırmaktadır. Daha sonra kendi ülkesindeki C bankasına başvurarak, A

bankasındaki hesabını teminat göstererek kredi talebinde bulunup geri ödeme aşamasında krediyi C bankasına geri ödememektedir. Bu durumda C bankası da bu kişinin teminat gösterdiği A bankasındaki parasını haciz etmektedir.

8-Döviz Büroları: Döviz büroları vasıtasıyla küçük banknotlar büyüklere veya eldeki para birimleri diğer para birimlerine çevrilebilmektedir. Böylece karaparanın finansal sisteme entegre edilmesi kolaylaşmaktadır.

9-Resmi Olmayan Havale Sistemleri: Bu yöntemde paranın resmi transfer sistemleri kullanılmaksızın bir coğrafyadan diğerine transferini sağlayan bir havale sistemi kullanılmaktadır. Sistemin temelinde güven esası bulunmaktadır.

10-Sahte veya Yanıltıcı Fatura (Hayali İthalat, İhracat): Bu yönteme göre değeri çok düşük veya hiç olmayan bir mal ihraç edilmiş gibi gösteriliyor ve fatura buna uygun düzenleniyor, daha sonra yurt dışında bulunan suç geliri ihracat geliriymiş gibi gösterilerek ülkeye getiriliyor.

11-Fonların Fiziken Ülke Dışına Kaçırılması: Bu yöntem, suç gelirinin elde edildiği ülkeden, denetim eksikliği veya işbirliğine müsait kuruluşların bulunduğu ve fonların kolaylıkla yatırılabilceği başka ülkeye fiziki olarak çıkarılması şeklinde uygulanabilmektedir. (Uslu, 2007, alomaliye.com)

2.3.4.2.3. Karaparanın Önlenmesinde Bankaların Yeri

Şüpheli işlem, “yükümlüler nezdinde veya bunlar aracılığı ile yapılan veya yapılmaya teşebbüs edilen işlemlere konu para ve para ile temsil edilebilen değerlerin yasadışı yollardan elde edildiğine dair herhangi bir bilgi, şüphe veya şüpheli gerektirecek bir hususun bulunması hali” olarak belirtilmiştir. (MASAK Şüpheli İşlem Bildirim Rehberi)

Kayıtdışı ekonominin bir alt bölümünü oluşturan kara para ile, bir başka deyişle gri ekonominin kara kısmı ile mücadelede de bankaların üstlendiği rol çok önemlidir. 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun ile

bu kanuna göre çıkarılmış yönetmelikte bankalara, yaptıkları veya aracılık ettikleri işlemlerde, işleme konu malvarlığının; yasadışı yollardan elde edildiğine veya yasadışı amaçlarla kullanıldığına, bu kapsamda terörist eylemler için ya da terör örgütleri, teröristler veya terörü finanse edenler tarafından kullanıldığına veya bunlarla ilgili ya da bağlantılı olduğuna dair herhangi bir bilgi, şüphe veya şüpheyi gerektirecek bir hususun bulunması halinde, durumu Maliye Bakanlığına (MASAK) bildirme yükümlülüğü getirilmiştir (Doğrusöz, Referans Gazetesi).

3.YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın yöntemi, evren ve örneklem, veri toplama teknikleri, verilerin değerlendirilmesi ile ilgili bilgiler, verilerin elde edilme biçimi ve verilerin analiz edilmesinde kullanılacak yöntem ve çalışmalarla ilgili bilgiler verilecektir.

3.1.ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmada yöntem olarak yukarıda belirtilen araştırma problemlerini çözmek için sistemli bir yol izlenmiştir. Konuya ilişkin literatür çalışması yapılarak, elde edilen istatistiki veriler değerlendirilerek analiz edilip yorumlanmıştır.

3.2 EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu araştırmanın evrenini, Türkiye’de vergi tahsilatı yapmaya yetkili tüm vergi daireleri ve vergi tahsilatı konusunda Gelir İdaresi tarafından yetki verilen tüm bankalar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ile evreni aynıdır ve araştırma Türkiye’de vergi tahsilatı yapan vergi daireleri ve vergi tahsilatı yapmaya yetkili bankaların tamamını kapsamaktadır.

3.3. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Araştırma için verilerin elde edildiği veri elde etme araçları şunlardır:

1. Literatür taraması. Araştırmanın amacı doğrultusunda vergi mevzuatında bankalara ilişkin hükümler incelenerek literatür taraması yapılmıştır.

2. Araştırmalar. Konuya yönelik daha önceden yapılan çalışmalar incelenmiştir.

3. Gelir İdaresi Başkanlığı Uygulama ve Veri Yönetimi Daire Başkanlığı konu ile ilgili verileri temin edilerek incelenmiştir.

3.4.VERİLERİN ANALİZİ

Veri toplama başlığı altında belirtilen yollarla elde edilen veriler gruplama, sınıflama ve karşılaştırmaya tabi tutularak gerekenler tablo halinde verilmiş ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

4. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bankaların para akımının merkezinde olması ve teknolojiyi son derece iyi kullanmaları sadece ekonomik sistem içerisinde değil, mali sistem içerisinde de bankaları vazgeçilmez hale getirmiştir. Diğer taraftan bankalar kamu harcamalarının finansmanında, devletin vergi politikasını oluşturmada ve kayıtdışının engellenmesinde de önemli görevler üstlenmişlerdir. Son dönemde Gelir İdaresi bankalarla olan ilişkisini arttırmış ve bankacılık sisteminden daha fazla faydalanma yoluna gitmiştir. Bankaların ekonomik piyasayla iç içe olması, şubeleşme kanalıyla ülkenin her yerine yayılmış olması ve gelişen teknolojiye kendilerini kısa sürede adapte etmesi bu ilişkiyi arttırmıştır.

Gelir İdaresi temel görevi olan vergi gelirlerinin takip ve tahsiline ilişkin görevini yerine getirmek için olabildiğince rasyonel, etkin, kaynaklarını azami faydayla kullanma prensibine göre hareket etmek durumundadır. Bankalarda durumları itibarıyla Gelir İdaresi Başkanlığınca kullanılmaya en açık kurumlar arasındadır.

Bankaların vergi gelirlerine sağladığı katkılar aşağıdaki şekilde gerçekleşmektedir.

4.1. Vergi Tahsilatı yönüyle Sağladığı Katkıların Değerlendirilmesi

Toplam vergi tahsilatı içerisinde vergi dairelerinin ve bankaların yaptığı vergi tahsilat tutarları incelendiğinde tahsilat bazında bankaların vergi tahsilatında vergi dairelerine göre daha başarılıdır.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere bankaların vergi tahsilatı vergi daireleri tarafından yapılan tahsilattan daha fazladır. Yıllar itibarıyla incelendiğinde 2003 yılına kadar vergi daireleri ile bankaların yaptıkları vergi tahsilat tutarları birbirine

yakın iken 2003 yılından sonra bankacılık sistemi ile yapılan vergi tahsilat miktarı vergi dairelerinin yaptığı tahsilat miktarına göre önemli oranda bir artış göstermiştir.

Tablo 1: Vergi Tahsilat Tutarları (2001-2008) (Milyon TL)			
Yıllar	Vergi Dairesi	Banka	Toplam
2001	16.897	18.181	35.077
2002	25.019	24.077	49.096
2003	29.539	35.808	65.346
2004	31.285	48.156	79.441
2005	34.768	65.390	100.158
2006	54.749	75.350	130.100
2007	86.772	58.560	145.333
2008	58.010	98.206	156.216

Kaynak. Gelir İdaresi Başkanlığı Uygulama ve Veri Yönetimi Dairesi

Vergi daireleri ile bankaların yaptığı vergi tahsilatını oransal açıdan inceleyecek olursak vergi tahsilatında bankaların vergi dairelerine göre daha başarılı olduğunu görürüz. 2001 yılında bankaların yaptığı vergi tahsilatı toplam vergi gelirlerinin %51,83 ünü oluştururken 2008 yılı sonu itibariyle bu oran % 62,87 e yükselmiştir.

Tablo 2: Vergi Tahsilat Payları (2001-2008) (%)			
Yıllar	Vergi Dairesi	Banka	Toplam
2001	48,17%	51,83%	100,00%
2002	50,96%	49,04%	100,00%
2003	45,20%	54,80%	100,00%
2004	39,38%	60,62%	100,00%
2005	34,71%	65,29%	100,00%
2006	42,08%	57,92%	100,00%
2007	59,71%	40,29%	100,00%
2008	37,13%	62,87%	100,00%

Kaynak. Gelir İdaresi Başkanlığı Uygulama ve Veri Yönetimi Dairesi

Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus vergi tahsilatı alındı miktarıdır. Vergi tahsilatı işlem adedini gösteren alındı miktarı aynı zamanda iş yoğunluğunu belirleyen bir husustur. Yapılan işlem adedi (alındı miktarı) açısından incelendiğinde vergi dairelerinin daha fazla vergi tahsil işlemi yaptığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3: Vergi Tahsilatına Konu İşlem Sayısı (Alındı Makbuzu) (Milyon Adet)			
Yıllar	Vergi Dairesi	Banka	Toplam
2001	37,8	37,3	75,0
2002	35,5	11,7	47,2
2003	43,2	13,7	57,0
2004	40,6	14,6	55,3
2005	28,3	18,4	46,7
2006	39,9	19,5	59,4
2007	35,2	20,0	55,2
2008	52,2	13,9	66,1

Kaynak. Gelir İdaresi Başkanlığı Uygulama ve Veri Yönetimi Dairesi

Bankalar Tablo-1 ve Tablo-2 den anlaşılacağı üzere vergi tahsilatı tutarı açısından vergi dairelerinden daha yüksek tahsilat yapsalar da, Tablo-3 de görüleceği üzere vergi tahsilatına konu olan işlem miktarı açısından mükelleflerin % 79 u vergi dairelerini tercih etmektedir. Bu durum yüksek meblağlı ödemelerin bankalar aracılığıyla yapıldığını, düşük meblağlı ödemelerin ise vergi daireleri tarafından yapıldığını göstermektedir.

Sonuç itibariyle vergi ödeme gücü yüksek olan büyük mükellefler ve şirketler vergilerini bankalara yatırma eğilimindedirler. Buna karşılık vergi ödeme gücü düşük olan küçük mükellefler vergi ödeme kanalı olarak daha çok vergi dairelerini kullanma eğilimindedirler.

Tablo 4: Vergi Tahsilatına Konu İşlemlerin Oranı (%)			
Yıllar	Vergi Dairesi	Banka	Toplam
2001	50,32%	49,68%	100,00%
2002	75,23%	24,77%	100,00%
2003	75,87%	24,13%	100,00%
2004	73,54%	26,46%	100,00%
2005	60,54%	39,46%	100,00%
2006	67,20%	32,80%	100,00%
2007	63,82%	36,18%	100,00%
2008	79,00%	21,00%	100,00%

Kaynak. Gelir İdaresi Başkanlığı Uygulama ve Veri Yönetimi Dairesi

Yıllar itibariyle incelendiğinde 2001 yılında bankaların vergi tahsilatına konu işlem oranı vergi daireleri ile başa baş iken bu durum daha sonraki yıllarda azalma eğilimi göstermiştir.

4.1.1. Bankaların Vergi Tahsilatı Yapmasının Sonuçları

Bankaların vergi tahsilatı yapabilmesi hem Gelir İdaresine hem de bankalara önemli avantajlar sağlamaktadır. Bankalara vergi tahsilatı yapma yetkisi veren 6183 Sayılı AATHK’da her ne kadar mükelleflerin vergi borçlarını daha kolay ödemelerini sağlamak yönünden denilse de, araştırmamız sonucunda Gelir İdaresinin bankalara vergi tahsilat yetkisi vermesinin idareye sağladığı faydalar sadece bununla sınırlı değildir. Yine aynı şekilde bankaların vergi tahsilatı yapmak istemelerinin çeşitli sebepleri vardır.

A) Gelir İdaresi Açısından Değerlendirme

Gelir İdaresi açısından bakıldığında bankalara vergi tahsilatı yaptırılmasının nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

a) Vergi Borcu Ödeme Kanallarının Arttırılması

Teknoloji alanındaki değişimlere paralel olarak mükellefe sunulan hizmet kalitesinin ve çeşidinin arttırılması mükellef odaklı hizmet anlayışını oluşturmayı düşünen Gelir İdaresi için gerekli bir husustur. Kamu kurumu niteliğindeki Gelir İdaresinin mükelleflerine sunduğu hizmeti arttırması kurum itibarı ve kurumun kamu oyunda geçerliliği için gereklidir.

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve bilgi teknolojisinin ticari hayatta yoğun olarak kullanılmaya başlanmasına paralel olarak, ticari faaliyetler için gerekli olan bilgi ve belgeler elektronik ortama aktarılmış ve işlemler bu ortamda yapılmaya başlanmıştır. Son yarım yüzyıldır elektronik ticaretin gelişmesiyle bankacılık sektöründe, toplumun gereksinimleri doğrultusunda önemli değişiklikler yaşanmaya başlanmıştır. Bu durum bankaların vergi tahsilat birimi olarak kullanılmalarının yolunu açmıştır.

Gelir İdaresi Başkanlığı kamu gelirlerini karşılamak için vatandaşların ödediği vergileri toplamakla sorumlu kurum olarak, vatandaşların vergilerini kolayca ödemelerini sağlamakla da yükümlüdür. Kamu finansmanında önemli yer tutan vergilerin mükelleflerce ödenmek istenmesi aşamasında gerekli kolaylık ve hizmet kanallarının sunulması gereklidir. Bu nedenle devlete para ödeyecek olan mükelleflerin para ödemek için sıraya girmeleri ve uzun kuyruklarda beklemeleri rasyoneliteye ve sosyal devlet anlayışına aykırıdır. Ülkemizde geçmiş dönemlerde pek çok kez karşılaşılan bu durumun önüne geçilmesi için, vergi ödeme kanallarının arttırılması yoluna gidilmiş ve mükelleflerin hızlı, kaliteli hizmet almalarını sağlaması için bankalar vasıtasıyla vergi tahsilatı uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulama ile vergi mükelleflerinin ödeme yükümlülüğünü bankacılık sisteminden yararlanılarak yerine getirebilmesi, vergi dairelerinin de bu işlemler için harcadığı zamanı diğer iş ve işlemlere yönelterek mükelleflere daha hızlı ve kaliteli hizmet verme imkanının sağlanması hedeflenmiştir.

b) Vergi Dairelerinin İş Yükünün Azaltılması

Vergi dairelerinin görevleri sadece vergi kanunları neticesinde elde edilen vergilere ilişkin işlemlerden oluşmamaktadır. Özel kanunlar ile bu kanunlara dayanılarak Maliye Bakanlığınca belli edilen kamu gelirleri ile ilgili mükellefi tesbit, tarh, tahakkuk, tecil, tahsil, terkin, ödeme, iade ve muhasebe işlemleri de vergi dairelerince yürütülmektedir. Bu işlemler nedeniyle vergi dairesi veya mükelleflerce yaratılan ihtilaflarla ilgili olarak, yargı mercii nezdinde Hazineyi temsilen görüş ve savunmalarda bulunması, gerektiğinde itiraz ve temyiz edilmesi, izlenmesi ve sonuçları ile ilgili işlemlerin uygulanması gibi işlemler de vergi dairelerince yerine getirilir. Yine devlete ait menkul ve gayrimenkul malların satış, taksit, borçlanma ve kira bedelleri ile ecrimisil ve benzerlerinin tahsilat safhasına ilişkin işlemlerinin yürütülmesi vergi dairelerinin görevleri arasındadır. Ayrıca başkan emrinde çalışan vergi denetmenleri vasıtasıyla vergi incelemelerini, hazine avukatları vasıtasıyla vergi davalarına yönelik işlemleri, bünyesinde kurulan takdir ve uzlaşma komisyonları vasıtasıyla da takdir ve uzlaşma işlemlerini de vergi daireleri yürütmektedir. (Vergi Daireleri İşlem Yönergesi)

Vergi dairelerindeki hem iş yoğunluğu hem de mükellef sayısının fazlalığı, müdür ve müdür yardımcılarının evrak havalesinden, imzasından ve mükellefleri dinleyip, dosyalarına bakmaktan öte bir çalışma yapmalarını engellemektedir. Keza, memurlar da sadece gelen evrakı dosyalamak ve yazışmaları yapmakla uğraşmakta, ciddi anlamda daha verimli alana zaman ayıracak fırsat bulamamaktadırlar. Vergi tahsilatının vergi daireleri tarafından yapılması vergi dairesinin rasyonel şekilde çalışmasını gittikçe zorlaştırmaktadır. Durum böyle olunca, mevzuata, eğitime, iş değerlendirmesine, iş yönlendirmesine normal mesai saatleri içerisinde fırsat ve zaman ayrılması pek mümkün olmamaktadır.

Bankalarca vergi tahsilatının yapılması vergi dairelerinin iş yükünün azalmasına, diğer asli görevlerini ve mükellefle olan irtibatının nispeten daha fazla artmasına neden olmakta vergi dairesinin işleyişine önemli katkılar sağlamaktadır.

c) Kırtasiye ve Benzeri Harcamaların Azaltılması

Bilginin teknolojiye dönüşümüyle oluşan bilgi teknolojileri, kurumların temel faaliyetlerinin derinliklerine yerleşerek bir çok yeni uygulamalar ve sistemler getirmektedir. Bu sistemleri kullanarak kurumlar raporlama, dosyalama, bilgiye erişim, yazışma, arşivleme, planlama ve diğer işlemlerdeki işlevselliğini ve faaliyetlerini daha iyi şekilde yerine getirebilmekte ve önemli avantajlar sağlamaktadırlar.

Vergisel işlemlerin vergi daireleri tarafından yapılması onları önemli oranda kırtasiye ve benzeri masraflarla baş başa bırakmaktadır. Ayrıca mükelleflere ait bilgilerin saklanması, nakli, yenilenmesi ve incelenme güçlüğü içinde ayrı bir para ve zaman harcanmaktadır.

Teknolojik imkanların kullanımı kırtasiye benzeri maliyetleri düşürecektir. Vergi daireleri yaptıkları pek çok işlem için önemli tutarda kırtasiye masrafı yapmaktadırlar. Ayrıca ilgili işlemlere ait bilginin saklanması, nakli, dosyalanması içinde ayrı bir para ve zaman harcamaktadırlar. Bankaların kullanımı hizmet kalitesini arttıracak ve kırtasiye kullanımını en aza getirecektir.

VEDOP projesi ile vergi tahsilatının bankalar tarafından yapılabilmesi Gelir İdaresini önemli bir kırtasiye yükünden kurtarmakta, işlem maliyetlerini en aza indirmekte ve kırtasiye masraflarının önemli bir bölümünün bankalara yüklenmesini sağlayabilmektedir.

Bankaların vergi tahsilatı yapması Gelir İdaresinin yaptığı harcamaları etkilemekte ve Gelir İdaresinin personel ve kırtasiye harcamalarını önemli oranda düşürmektedir. Aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi 2002 yılında 100 TL vergi geliri toplamak için yapılan harcama 0,72 TL iken, 2008 yılında 100 TL vergi tahsil edilmesi için yapılan harcamalar 0,75 TL düzeyinde kalmıştır. Halbuki aynı dönem de enflasyon oranının kümülatif olarak % 113,96 oranında artmıştır. Yani 100 TL vergi geliri toplamak için yapılan harcamalar önemli oranda düşmüştür.

Tablo 5: Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatı İle Gelir İdaresi Başkanlığı Harcamalarının Karşılaştırılması			
Yıllar	Vergi Gelirleri (Milyon TL)	Gelir İdaresi Harcamaları (Milyon TL)	100 TL. Vergi Toplama İçin Yapılan Harcama
2002	65.188	471	0,72
2003	89.893	667	0,74
2004	111.335	922	0,83
2005	131.949	1.043	0,79
2006	151.272	1.153	0,76
2007	171.098	1.275	0,74
2008	189.966	1.421	0,75

Kaynak. Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu (2008)

Her ne kadar Gelir İdaresince yapılan otomasyon çalışmaları ile kurum içerisinde uygulanmaya başlanan yapısal ve teknolojik değişimlerin de vergi gelirlerinin tahsilatı için yapılan harcamaların düşmesinde etkisi olsa da bankacılık sisteminin kullanılmasının da vergi toplamak için yapılan harcamaları düşürdüğü aşıkardır.

d) Personel Yükünün Azaltılması

Çalışan personel üzerindeki aşırı iş yükü performansı etkileyen bir husustur. İş yükü ayrıca potansiyel bir stres faktörü olarak görülebilir. Hem fiziksel, hem de zihinsel açıdan iş yükü, işteki güçlü stres etmenidir. Belli bir zamana yetişmek maksadıyla zaman baskısı altında çalışmak, bağımsız bir stres kaynağıdır. Aşırı iş yükü altında çalışmanın yanında, düşük iş düzeyinde çalışmak da bireyin psikolojik sağlığını bozmaktadır.

Aşırı iş yükü çalışanların performans ölçümün de özellikle iş yapma süresi, kalite hedefleri konusunda ortak bir performans yönetimi uygulamasını da zorlaştırmaktadır.

Bankaların vergi tahsilatı yapması vergi dairelerinin iş yükünün hafiflemesine ve mükellefe sunulan hizmet kalitesinin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca vergi dairelerinin dava, yoklama, inceleme, uzlaşma ve değerlendirme gibi diğer görevlerini daha hızlı ve etkin yapmasına ve yapılan işin kalitesinin yükselmesine ve verimliliğin artmasına neden olmaktadır.

Kamu örgütleri çok geniş personel ve bütçelere sahiptir. Verimlikte küçük bir artış bile kamuda birçok insanın ve büyük miktarlardaki kaynağın serbest kalması sonucunu doğurur. Bu durumda, personelin zaman, enerji, motivasyon ve beyin gücünün boşa harcanmasını önleyecek yaklaşımlar Gelir İdaresinin gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır.

Bankalar tarafından vergi tahsilatının yapılması vergi dairelerinde vergi tahsilatı için uğraşan personelin iş yükünü azaltmakta ve personel kaynaklarının daha etkin kullanılmasına neden olabilmektedir.

e) Mükellefe Sunulan Hizmet Kalitesinin Arttırılması

Hizmetin en bilinen tanımı bir gruptan diğerine sunulan herhangi bir şeyin sahipliği ile sonuçlanmayan, bir faaliyet ya da faydadır. Çok genel olarak kullanma amacına uygunluk derecesi biçiminde tanımlanabilen kalite, hem mal hem de hizmet üreten firmalar için dikkate alınması gereken bir kavramdır. Kaliteli hizmet düzeyinin yükseltilmesi kurumlar için önemli prestij sağlar. Kaliteli hizmet sunmanın sosyal boyutu, toplumların hayat standartlarında yükselme görülmesi, diğer bir deyişle kalitenin yaşam koşullarına yansımasıdır. (www.kalder.org.tr/12.03.2009)

Hizmetin soyut, dayanıksız ve değişken olmasından dolayı kalitesinin ölçülmesi ürün kalitesini ölçmeye nazaran daha zordur. Fakat gene de bir hizmet işletmesi müşteriler tarafından nasıl değerlendirildiğini bilmek ve müşteri beklentilerini daha iyi anlayabilmek amacıyla hizmet kalitesini ölçmek zorundadır. Hizmet kalitesinin ölçümü de ancak müşteri memnuniyetinin belirlenmesiyle mümkün olabilir (Yılmaz, Çelik, Depren, 2007, s.234).

Gelir İdaresinin kamu hizmeti sunan bir kurum olması onu sosyal sorumluluk sahibi olmaya itmektedir. Hizmet verilen mükelleflerin memnuniyetinin ölçülmesi, genellikle kalite kriterlerinin soyut olması nedeniyle zor olmaktadır. Bunun için mükellef gereksinimlerini bilmek bu aşamada çok önemlidir. Gelir İdaresi son dönemde mükellefe müşteri gözüyle bakan bir anlayışa sergilemektedir. Mükellefin vergi borcunu ödemesi için önüne konulan seçeneklerin artması müşteri memnuniyeti ile doğrudan alakalıdır. Gelir İdaresinin vergi tahsilatında bankaları kullanma sebepleri arasında mükelleflerin aldığı hizmet tatminini artırma ve mükellefin iş ve işlemlerinde gerekli kolaylığı sağlama düşüncesi de vardır.

f) Kurumsal Rekabet

Gelişen teknoloji ile bilgi yönetimi, bilgiye ulaşma ve entegrasyon kolaylaşmıştır. Bilgi yönetimi günümüzde kurumların başarısı ve rekabet üstünlüğünü sağlayan en önemli unsurlardan birisidir. Diğer kurumların teknolojiyi kullanarak yaptıkları kurumsal hizmetler teknolojiye uyum sağlamayan kurumları geride bırakmakta ve eleştiri konusu olmaktadır.

Kamu kurumları görevleri farklı farklı olsada sonuçta vatandaşa hizmet sunmak için var olan kurumlardır. Esasen bir mal veya hizmet pazarlamasa da kamu kurumları kendi aralarında hizmet sunumu yönüyle rekabet içerisindedir. Bu nedenle bir kamu kurumunun diğer kamu kurumlarından aşağı kalması ve mükellefin beklentilerine cevap verememesi kurum itibarını zedeleyen bir husustur. E-Devlet kapsamında kurumlar kendi aralarında vatandaşa verilen hizmet kalitesini arttırırken Gelir İdaresi gibi kamu harcamalarına kaynak olan, kamu gelirlerini toplayan bir kurumun kendi sorumluluk alanı içerisinde vatandaşlara verdiği hizmetin diğer kurumlardan geri kalması kamu kurumları içerisinde kurumsal varlığını ve itibarını olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle kendi sorumluluk alanında Gelir İdaresinin teknolojik imkanları da kullanarak mükellefe gerekli hizmeti sunması ve bu konuda diğer kurumların arkasında kalmaması kurumsal yapının oturması için gereklidir.

B) Bankalar Açısından Değerlendirme

Günümüzde artan rekabet, birbirine çok benzeyen ürün ve hizmetler, işletmeler açısından farklılaştırmanın giderek zorlaşması, düşen fiyatlar ve azalan karlar işletme davranışlarının müşteri merkezli hale gelmesine neden olmuştur. Müşterilerle uzun dönemli ilişkiler kurmak ve bu ilişkileri sadakate dönüştürmek, bu yeni anlayışla birlikte karlılığın anahtarı haline dönüşmüştür. Bu açıdan, hizmet sektöründe faaliyet gösteren ve müşterilerle yüz yüze iletişim kuran, karşılıklı etkileşim içinde bulunan kurumlardan biri olan bankalar, yoğun rekabet koşulları altında farklılıklarını müşteri ilişkileri yönetim uygulamalarıyla müşterilerine yönelik sundukları bireysel hizmetlerle yaratabileceklerdir. Bu açıdan bankaların müşteri sadakatini sağlamak amacıyla verdikleri hizmet çeşitleri önemli hale gelmiştir. Günümüzde, işletmelerin karlılıklarını ve varlıklarını koruyabilmeleri, müşteri odaklı olmalarına ve müşterileriyle uzun dönemli ilişki kurmalarına bağlıdır (Tatlídil, Savaşçı, 2006, S.62).

Stratejik iş birimlerine ayrılan her bir banka faaliyetinin ayrı ayrı getirisinin ve götürüsünün hesaplanması, yabancı kaynakların etkinliğinin ölçülmesi, her faaliyetinin maliyetinin hesaplanması, şube getiri ve götürülerinin tesbit edilmesi, faaliyetlerde kullanılan mevcut metodların etüd edilmesi ve gerektiğinde en kârlı metodun seçilmesi, kârlılık, maliyet ve faaliyet verimliliklerinin çeşitli faaliyet dönemlerinde süreç içerisinde izlenmesi gerekmektedir. Son yıllarda bankaların sunulan hizmet alanını genişletmesi bir tercih olmaktan çıkıp kaçınılmaz bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bunun başlıca iki sebebi kâr marjlarının azalması ve yeni hizmetlerin ortaya çıkmasıdır. Bilindiği üzere bankaların en önemli fonksiyonu tasarruf kabul etmek ve havuzda topladıkları fonları plase etmektir. Bankalar değişen ekonomik ve sosyal şartlarla birlikte teknolojinin getirdiği yeni alanlara uyum sağlamak ve gereken hizmetleri de sunmak durumuna gelmiştir.

Gün geçtikçe kızışan rekabet koşullarında daha da daralan kâr marjlarından maksimum faydayı sağlamak ancak verimli bir maliyet muhasebesi çalışması sonucu olur. Azalan kâr marjlarını sonucu olarak bankalar kâr getirecek farklı ve yeni hizmetlere yönelmektedirler. Telefon bankacılığı, internet bankacılığı, bireysel

bankacılık gibi hizmetlerin yanında vergi tahsilatı da son yıllarda banka faaliyetleri içerisinde önemini arttıran bir yere gelmiştir.

Bankalar vergi tahsilatı yapmak istemeleri genel itibariyle aşağıdaki sebeplere dayanmaktadır.

a) Müşterilerine Verilen Hizmet Bandının Arttırılması

Günümüzde işletmelerin karlılıklarını ve varlıklarını koruyabilmeleri müşteri odaklı olmalarına ve müşterileriyle uzun dönemli ilişki kurmalarına bağlı hale gelmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren geleneksel pazarlama anlayışı küreselleşme sürecinin getirdiği değişiklikler, tüketicinin daha fazla bilinçlenmesi ve teknolojik yenilikler gibi nedenlerle yerini modern pazarlama anlayışına bırakmıştır. Çağdaş pazarlama uygulamalarının en güncel konularından biri de Müşteri İlişkileri Yönetimidir. Müşteri ilişkileri yönetimi (Customer Relationship Management, (CRM)), işletmenin tümüne müşteri kavramını yerleştiren, işletmenin en alt düzeydeki personelinden en üst düzeydeki yöneticisine kadar müşteri odaklı olma kültürünü işletme içinde benimseten bir stratejidir. Bu stratejinin, günümüz bankacılık sektöründe de uygulanması bir zorunluluk haline gelmiştir. (Tatlıdil, Savaşçı, 2006, S.62)

Giderek artan ve karmaşılaşan rekabet sistemi içerisinde bankaların, etkin bir pazarlama stratejisinin geliştirilmesinde ilk şartın müşterileri tanımak, istek ve arzularını tayin etmek olduğu anlaşılmıştır. Müşteri kitlelerinin ihtiyaçlarını karşılayanın önemini bilen bankalar müşteri ihtiyaçlarını ve müşteri taleplerini analiz etmek durumundadır.

Pazarlama kavramının; bir işletmedeki pazara yönelik planlama ve karar sürecinin bütünü biçimindeki genel tanımı kuşkusuz banka işletmesi için de geçerlidir. Bankalar müşteri isteklerine karşı cevap verebilmesi bankanın rekabet şansını ve itibarını arttıran bir husustur. Bu nedenle vergi tahsilatının bankalar tarafından da yapılması müşterilerine karşı bu hizmeti yerine getirmeyen banka için bir eksikliktir. Müşteriler sosyal hayatta kendi yaşam tarzlarını kolaylaştıran hizmeti

tercih etme eğilimindedirler. Bir bankanın diğer bankaların verdiği hizmeti yerine getirmemesi o banka için eksiklik olup müşteri gözünde imaj ve değer kaybına yol açabilecek bir husustur.

Özellikle küreselleşmeyle birlikte bankalar, yoğun rekabet ortamından etkilenmiş, müşterilerinin gereksinim ve istekleri doğrultusunda daha nitelikli hizmetler sunabilme yarışı içine girmişlerdir. Bankaların en önemli özelliği hizmet sunumudur. Banka, müşterilerinin gözünde diğer bankalara göre olumsuz ve eksik imaja sahip olmamak ve müşterinin tüm isteklerini yerine getirebilecek fonksiyona sahip olmak için vergi tahsilatı yapma eğilimine girmişlerdir.

b) Bankaların Nakit Portföylerinin Yükseltilmesi

Likidite yönetimi, bankaların mevduat şeklindeki yükümlülükleri karşılığında ellerinde ne kadar serbest rezerv bulunduracaklarına karar verme süreci olarak tanımlanır.

Mevduat çıkışları karşısında elinde yetersiz serbest rezerv bulunduran bir banka, söz konusu net rezerv açığını finanse etmek zorundadır. Bu net rezerv açığının finansmanı için bankanın kullanabileceği başlıca kaynaklar bellidir. Bankalar bu durumda;

- Merkez bankasından reeskont kredisi alabilirler.
- Bankalar arası piyasadan borçlanma yoluna gidebilir.
- Elindeki menkul kıymetlerin bir kısmını piyasa koşullarında satabilir.
- Kredileri çağırabilir (vadesinden önce ödenmesini isteyebilir).

Bu finansman yöntemlerinin her biri bankaya bir maliyet getireceği için, banka rezerv açığı sorunu ile karşı karşıya kalmayacak ölçüde yüksek bir serbest rezervle çalışmalıdır. Ancak banka elinde serbest rezerv tutarak faiz geliri elde

edeceği bir miktardan vazgeçiyor demektir. Dolayısıyla, banka elinde ne kadar çok serbest rezerv bulundurursa katlanacağı fırsat maliyeti o derece yüksek olacak ve karlılığı düşük kalacaktır. Banka karlılığını azaltmayacak ve ek kaynak maliyeti yaratmayacak düzeyde serbest rezerv bulundurmalıdır (www.ekodialog.com/15.02.2009).

Bu durumda bankalar tarafından yapılan vergi tahsilatı bankaların serbest rezervlerini finanse etmek için önemli bir araç olabilmektedir. 6183 sayılı Kanunun 41. maddesi uyarınca, amme alacaklarının tahsili konusunda Bakanlığın yetkili kıldığı bankaların tahsil ettikleri paraları, tahsil ettikleri tarihten itibaren azami 7 gün içerisinde Merkez Bankasına aktarmaları zorunlu bulunmaktadır. Bu zorunluluk bankalarla yapılan protokollerde 3 gün olarak belirlenmesine karşın toplam vergi gelirlerinin önemli bir kısmının bankalar tarafından yapıldığı düşünüldüğünde bankalar için önemli bir kaynaktır. Ayrıca vergi ödeme tarihlerinin vergi çeşitlerine göre farklı olması ve mükelleflerin vergilerini farklı zamanda ödemeleri düşük maliyetli bu kaynağı bankalar açısından cazip hale getirmektedir.

c) şubelerin Fonksiyonel Hale Getirilmesi

Bankalar çoğu bankacılık işlemlerini şubeleri aracılığıyla müşterilerine ulaştırırlar. Gelişen ekonomik ortam ve halkın değişen ve artan ihtiyaçları, bankaları şubelerini düzenlemeye, yeni hizmetlere uyum sağlamaya, var olanları iyileştirmeye, şubelerin işleyişini ve fonksiyonunu arttırmaya zorlamıştır. Bankacılıkta, uygulama alanı bulan pazarlama teknikleri ile bankacılığın sadece para satış hizmeti olmadığı, çok yönlü hizmetler paketinden meydana geldiği anlaşılmıştır. Bu durum bankaları müşteriye çeşitli hizmet ve tatmin sağlayan finansal kurumlar olarak ortaya çıkmıştır. Bankalar şubeleri vasıtasıyla müşteri ile birebir etkileşim kuran birimlerdir. Bu birimlerin müşterinin ihtiyaçlarına azami oranda cevap vermesi gerekirken, kapasitesinin altında çalışması bankanın şubesinden alacağı faydayı azaltacaktır. Bankalar belirli miktarda personel istihdam ettikleri ve müşterileriyle irtibatını sağlayan banka şubelerini en etkin ve fonksiyonel şekilde kullanmak isterler.

Banka şubesinin açılması personel istihdamı, teçhizatların maliyeti ve kurulması gibi nedenlerle banka için maliyet taşıyan bir husustur. Bankacılıkta maliyeti azaltmak, kaynaklarının dağılımını ve etkinliğini sistematik hale getirerek verimli bir şekilde kullanmak etkin yönetim anlayışı için şarttır. Bankalar kendilerine için avantaj ve kazanç sağlayabilecek bütün fırsatları şubeleri vasıtasıyla kullanmak isterler. Bu durum bankaların müşterilerine vergi tahsilatı hizmetini de yaparak şubenin etkinliğini ve kullanımını artırma düşüncesine itmiştir.

d) Personel Verimliliğinin Arttırılması

İşletmelerin gelişmesinde verimlilik ve etkinlik en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle banka işletmelerinde kaynakların etkin ve verimli kullanılması, atıl gücün en düşük seviyeye indirilmesi önemlidir. Bankalar bir çok faaliyetlerde bulunurken karşılaştıkları en önemli problemlerden biri etkinlik diğeri ise ekonomiktir. Etkinlik, yapılan faaliyetin temel amaca uygunluk göstergesidir. Daha açık bir ifade ile, yapılan hizmetin amaca ne kadar hizmet ettiğinin göstergesidir. Ekonomiklik ya da diğeri adıyla tutumluluk, uygun kalite göz önünde bulundurulmak kaydıyla, bir faaliyet gerçekleştirilmesinde kullanılan kaynakların maliyetinin asgariye indirilmesidir.

Bankalarda yöneticilerin amaçlarından bir tanesi, personellerinden en iyi şekilde yararlanabilmektir. Bu amacı gerçekleştirmeye çalışırken, bankalar tüm şubelerini hesap etmeli ve bütün çalışanların katkısını sağlamalıdır. Bankanın personelinden tam anlamıyla yararlanabilmesi için verimlilik düzeyinin mümkün olan en üst düzeyde tutması ve dolayısıyla ve işletmenin her bölümünün bütün yönleriyle verimli çalıştırılması gerekir.

Bankalar kurum personellerini bankaya en fazla faydayı sağlayacak şekilde kullanmalıdır. Banka şubeleşme yoluyla pek çok yerde şube açmak durumundadır. Ancak buraya tayin ettiği personel bankanın ana faaliyet alanları ile ilgili işlemlerini kısa sürede yerine getirebilmesine yetebilmektedir. Bankanın personelinden tam anlamıyla faydalanmaması kaynak israfına ve maliyetlerin artmasına neden olur. Banka, personelini daha verimli kullanmak için mükelleflerine sunduğu hizmet

bandını, hizmet çeşidini arttırarak personelini verimli kullanma yoluna gitme eğilimindedir. Bankaların vergi tahsilatı yapma eğiliminde olmalarının bir sebebi de personelinden azami ölçüde faydalanma düşüncesidir.

e) Rekabet

Rekabet koşullarının ağırlaşması ile bankacılıkta hizmet kilit öneme sahip olmuştur. Bankalarda bireysel pazarlama hizmetleri oluşturulurken hizmetin belirli özellikleri dikkate alınarak hizmet seçimi ve oluşumu sağlanmaktadır. Bu özellikler, müşterinin talep ve ihtiyaçlarını karşılama derecesi, rakip bankaların hizmetleri ile ne derece etkili olduğu, karlılığı, maliyeti, bankanın genel kültür ve politikasına uyumu vb. olarak sıralanabilir.

Bankacılık sektöründe artan rekabet, teknolojideki hızlı gelişme, sermaye piyasasındaki hızlı değişim, bankacılıktaki organizasyon ve işgücünü her zamandan daha çok etkilemektedir. Bu nedenle değişime uyum sağlayan banka yöneticileri başarılı olmakta ve bankanın gelişmesini sağlamaktadır. Ancak gelişime uyum sağlayamayanlar ise başarısız olmakta ve banka faaliyetlerine son vermek zorunda kalmaktadır. Özellikle müşterilerin istekleri zamanında yerine getirilmeyip gerekli hizmetler verilmezse, müşteriler başka bankalara yönelebilmektedir (Arslan, Hotamışlı, 2007, S.195).

Son yıllarda bankalar artan ve yoğunlaşan rekabet karşısında; teknoloji yönelimli, yaratıcı, yenilikçi ve özgün stratejiler uygulayarak yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bankalar bu durumda benzersiz ve müşteriye özel ürün/hizmet üretebilmek için yaratıcılığı ön plana çıkarabilme özelliğini geliştirmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda uygulanan stratejiler daha çok müşteri odaklılık, kalite, maliyet ve yenilik terminine uyan, ürün geliştirme ve çeşitlendirme stratejileri çerçevesinde şekillenmiştir.

Bankaların özellikle geniş kitlelere yönelik hizmetlerinde müşterinin banka hizmetlerini tercihinde tanıtımın önemli rolü bulunmaktadır. Bankanın tanıtımında bankanın hizmetleri konusunda olumlu imaj yaratmak, müşteri bağımlılığı sağlamak

ve müşterilerinin bankayla irtibatlarını artırmak önemli bir husustur. Diğer bankaların müşterilerine sunduğu hizmet miktarı artarken bir bankanın geri kalması bankanın imajını ve kurum itibarını zedeleyen bir husustur. Hiçbir banka rakiplerinden hizmet olarak geri kalmak istemez. Bu durum müşteri karşısında imajını zedeler. (Arslan, Hotamışlı, 2007, S.195)

Bankalar kendi imaj hanelerine eksi puan olarak yazılacak hareketten sakınma eğilimine girerler. Rakip bir bankanın müşterilerine verdiği vergi tahsilatı hizmetini diğer bir banka kendi müşterisine veremiyorsa bu o banka için bir dezavantajdır.

4.2. Vergi Mükellefi Yönüyle Sağladığı Katkıların Değerlendirilmesi

Kamu gelirleri, devletin ve diğer kamu kuruluşlarının, kamu hizmetlerini karşılamak amacıyla kanuna dayanarak çeşitli kaynaklardan elde ettikleri gelirlerdir. Bu gelirler ile devlet, mal ve hizmetleri satın alır ve bunlarla kamusal hizmeti gerçekleştirir. Kamu gelirleri devletin egemenlik gücüne dayanılarak değişik kaynaklardan elde edilir. Kamu geliri çoğunlukla millî gelir üzerinden elde edilirken, elde edilen bu gelirler yine kamusal hizmet amacıyla kamu giderlerine dönüşür.

Kamu gelirleri içerisinde en önemli yeri vergiler almaktadır. Vergi, kamu gelirlerinin çok önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Vergilerin kamu gelirleri içerisindeki payı yaklaşık %90'dır. Bu nedenle kamu gelirleri genelde vergi gelirleri olarak anlaşılmaktadır (Akdoğan, 1996, s.117).

Bankalar mükellef olarak vergi gelirlerine önemli katkılar sağlamaktadırlar. Bankaların ödediği vergiler arasında Gelir İdaresi açısından en önemli olan vergi kalemleri Kurumlar vergisi ile BSMV'dir.

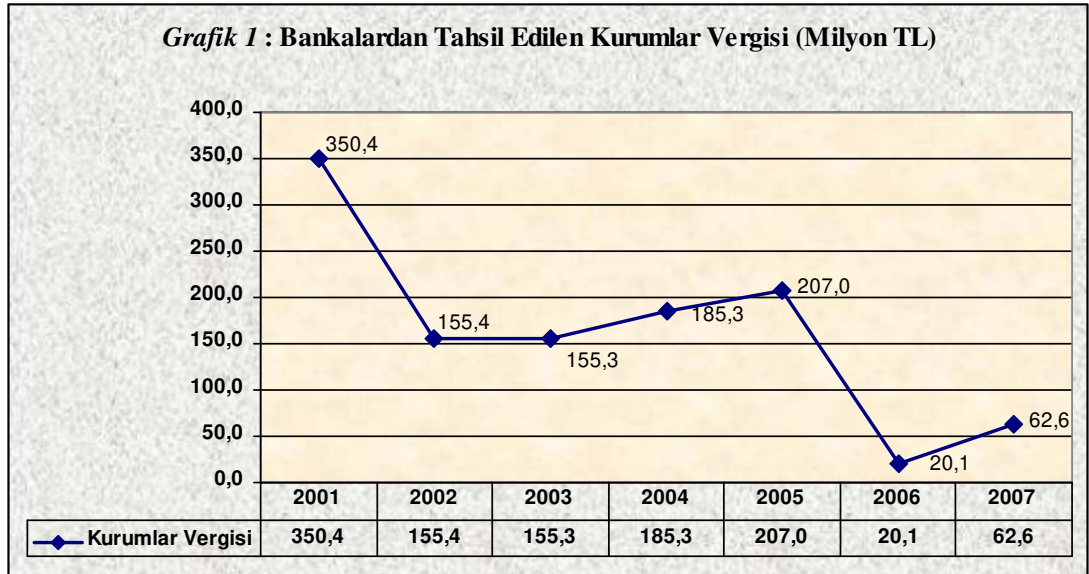
Maliye Bakanlığı tarafından 01.01.2008 tarihinden sonra kanuni süresinde verilecek Kurumlar Vergisi ve Geçici Vergi Beyannameleri üzerine tahakkuk edecek kurumlar vergisi ile kurumlar vergisine mahsuben ödenecek geçici verginin, vergi dairelerinin veznelerine nakden veya çekle ödenmesi yerine tahsilata yetkili kılınan

bankalara ödenmesi mecburiyeti getirilmiştir. Dolayısıyla, kurumlar vergisi mükelleflerinin bu tarihten sonra kanuni süresinde ödemeleri gereken kurumlar vergisi ile geçici vergilerinin nakden veya çekle tahsilatı vergi dairesi veznelerince yapılmayacaktır (Tahsilat Genel Tebliği Seri:A).

4.2.1. Kurumlar Vergisi

Son yıllarda ekonominin gelişmesine paralel olarak mali piyasalarda önemli gelişmeler göstermiş, bankacılık sektörü düşen enflasyon oranlarının da katkısıyla önemli oranda işlem hacmini arttırmıştır

Aşağıdaki grafikte yıllar itibariyle bankalardan tahsil edilen kurumlar vergisi tutarları görülmektedir. Dikkat edilirse 2006 yılından itibaren bankaların ödediği kurumlar vergisi tutarlarında önemli bir azalma görülmektedir. Bu azalmanın iki önemli sebebi vardır.

Kaynak. Gelir İdaresi Başkanlığı Uygulama ve Veri Yönetimi Dairesi

- Azalmayı etkileyen ilk etken 2006 yılında Kurumlar Vergisi oranının % 30'dan %20'ye düşürülmesidir. Kurumlar vergisi tarifesinde yapılan bu değişiklik yapıları gereği kayıtdışı işlemleri pek bulunmayan bankaların ödediği vergiyi önemli oranda düşürmüştür.

- Bankalardan tahsil edilen kurumlar vergisindeki azalmanın diğer sebebi ise uygulamaya ilişkin farklı bir husustur. Bankaların 2001 yılı bilançolarının enflasyon düzeltmesine tabi tutulmasından kaynaklanan zararların kurum kazancının tespitinde mali zarar olarak dikkate alınması yönündeki taleplerinin Maliye Bakanlığınca uygun görülmemesi üzerine bankaların konu hakkında yargı mercilerine başvurusu sonucunda yargı organlarınca farklı gerekçelerle idare lehine ve aleyhine kararlar verilmesi nedeniyle 5736 sayılı Kanunla yapılan düzenleme ile bankalara tahsil edilen fazla verginin mahsup edilme imkanı sağlanmıştır.

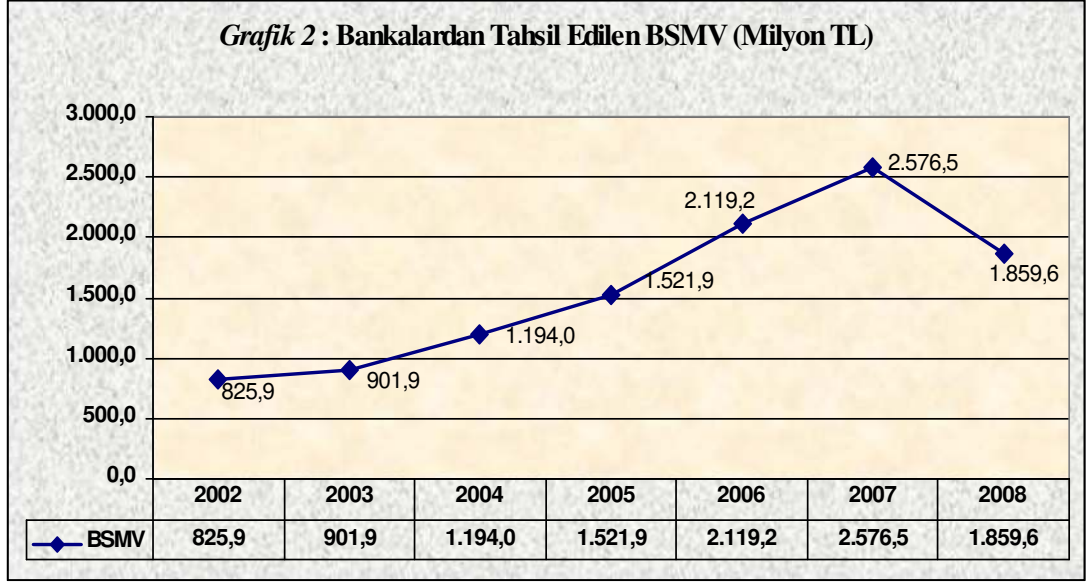
Kanuna göre bankalar tarafından yargı mercileri nezdinde açılan davalardan feragat edilmesi şartıyla mükellefle uzlaşılması yoluna gidilmiştir. Bu uzlaşmanın temin edilebilmesi için, bankalarca ihtilaf konusu yapılan zararların % 65'inin 2001 yılına ait kurum kazancının tespitinde geçmiş yıl zararı olarak dikkate alınması ve izleyen yıllara ait kurumlar vergisi matrahının da bu şekilde bulunan zarar tutarı esas alınarak düzeltilmesi öngörülmektedir. Bu şartlar dahilinde ilgili yıllara ait kurumlar vergisi matrahlarının VUK'un düzeltme hükümlerine göre zamanaşımı hükümleri dikkate alınmaksızın düzeltilmesi sağlanmaktadır. Bu çerçevede yapılan düzeltme sonucu, bankalara red ve iade edilmesi gereken bir tutar bulunması halinde bu tutarın mükellefin bağlı bulundukları vergi dairelerine olan doğmuş ve doğacak vergi borçlarına mahsup edilmek suretiyle iade edilmesine imkan tanınmaktadır. (5736 Sayılı Kanun Gerekçesi) (www.tbmm.gov.tr)

Sonuç itibariyle yukarıda açıklanan nedenlerden ötürü bankaların ödedikleri kurumlar vergisi miktarı 2006 yılından sonra önemli oranda düşmüştür.

4.2.2. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi

BSMV'nin konusu banka ve sigorta şirketlerinin Finansal Kiralanma kanununa göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere her ne şekilde olursa olsun yaptıkları bütün işlemler dolayısıyla kendi lehlerine her ne ad altında olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralardır (Erol, 2006, s.315). Bankaların BSMV açısından vergi gelirlerine sağladığı katkılar ise kurumlar vergisine göre daha farklı bir seyir izlemiştir. Bankacılık işlemlerinden alınan BSMV vergisine ait vergi

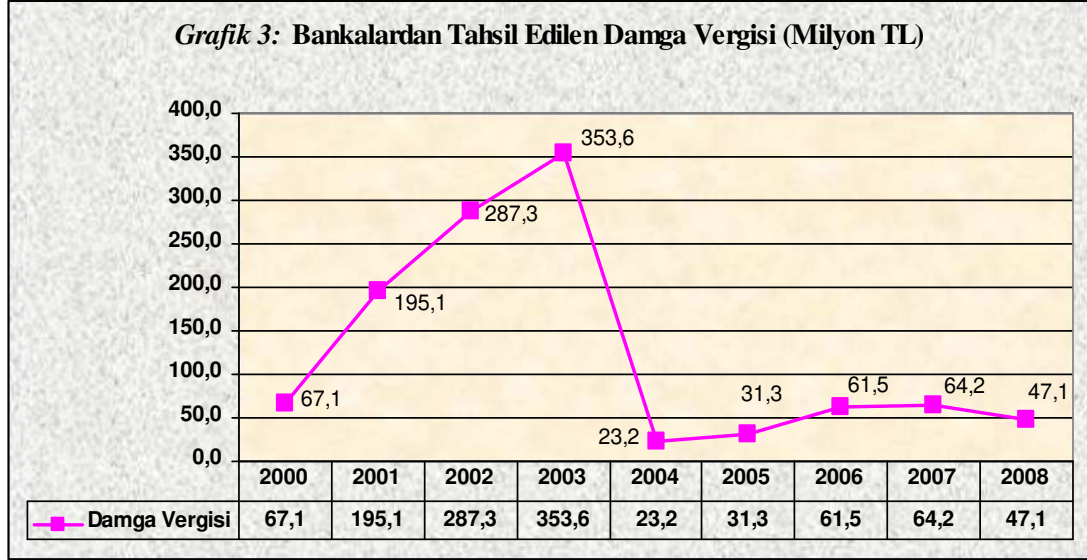
gelirleri özellikle son dönemde enflasyonun ve faiz oranlarının düşmesi neticesinde bankacılık sistemine ait hareketliliğin artması ve ekonomik sistemin büyümesine paralel olarak önemli oranda artmıştır.

Kaynak. Gelir İdaresi Başkanlığı Uygulama ve Veri Yönetimi Dairesi

4.2.3. Damga vergisi

Bankaların mükellef olarak ödediği vergiler arasında yer alan Damga Vergisi de Gelir İdaresi açısından önemli gelir kalemleri arasındadır. Bununla birlikte bankaların ödediği damga vergisi miktarı aşağıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere 2003 yılı sonuna kadar artarken 2004 yılında önemli oranda bir düşüşe uğramış ve bu durum ilerleyen yıllarda da devam etmiştir.

Kaynak. Gelir İdaresi Başkanlığı Uygulama ve Veri Yönetimi Dairesi

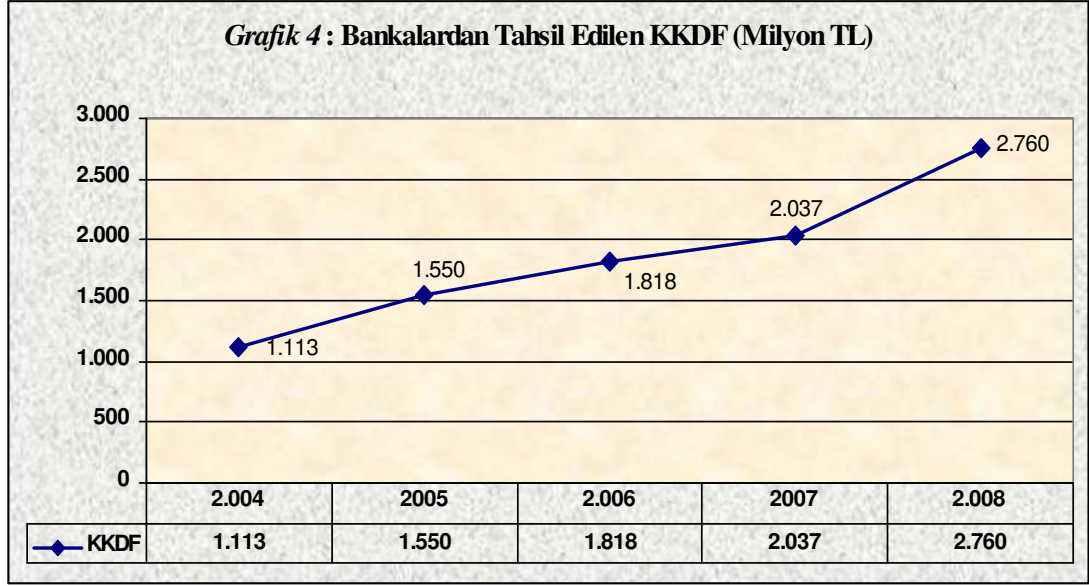
2004 yılından itibaren bankaların ödediği damga vergisi tutarındaki düşüşün en önemli nedeni 5228 sayılı kanunun 36. maddesi ile Damga Vergisi Kanununda yapılan değişikliktir. Söz konusu değişiklikle Anonim, eshamlı komandit ve limited şirketler ile yatırım fonlarının kuruluşlarına, sermaye artırımlarına ve süre uzatımlarına ilişkin olarak düzenlenen kağıtlar, kredi kartı üyelik sözleşmeleri ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 10. maddesi çerçevesinde tüketici finansman şirketlerince kullanılacak tüketici kredilerinin temini ve geri ödenmesi amacıyla düzenlenecek kağıtlar ile bu kağıtlar üzerine konulacak şerhler damga vergisinden istisna edilmiştir.

Bu istisna ile damga vergisi mükellefiyeti açısından daha çok kredi sözleşmeleri ile kredi kartı sözleşme işlemleri bulunan bankaların ödediği damga vergisi miktarı bu işlemlerin vergi istisnası kapsamına alınmasının nedeniyle önemli ölçüde azalmıştır.

4.2.4. Kamu Kaynaklarını Değerlendirme Fonu

KKDF kesintilerine konu olan kredili işlemler, bankalar ve finansman şirketleri tarafından yurt içi veya yurt dışından kullanılan krediler ile kredili ithalat

işlemlerinden oluşmaktadır. Kredili ithalat işlemleri ise kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekline göre yapılan ithalatları ifade etmektedir.

Kaynak. Gelir İdaresi Başkanlığı Uygulama ve Veri Yönetimi Dairesi

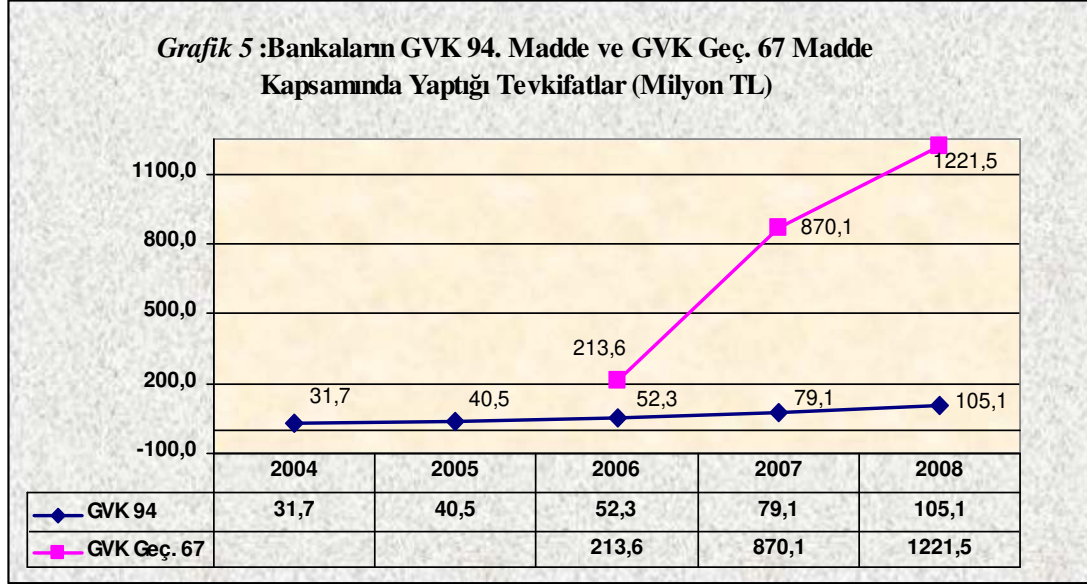
Faydalanılan kredi miktarının artması KKDF kesintilerinin artmasında önemli bir etkidir. Son yıllarda artan ithalatla birlikte KKDF tutarları da artmıştır.

4.3 Vergi Sorumlusu Olarak Sağladığı Katkıların Değerlendirilmesi

VUK'un 8/2. maddesinde "Vergi sorumlusu, verginin ödenmesi bakımından, alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişidir" şeklinde tanımlanmıştır. Bankalar genel itibariyle GVK 94 madde ve GVK Geçici 67 madde kapsamında vergi kesintisi yapmaktadır. Bilindiği üzere Gelir Vergisi gerçek kişilerin genellikle bir yıl gibi belirli bir dönem içerisinde elde ettikleri net gelirlerden alınan vergidir (Gerçek, 2005).

Bankaların GVK 94. maddesine göre yaptıkları vergi tevkifatı daha çok ücret ve ücret benzeri ödemeleri kapsarken Geçici 67 madde kapsamında yaptıkları tevkifat ise mevduat faizi, repo, tahvil, hisse senedi gibi menkul sermaye iradı sayılan ödemeleri kapsamaktadır. Ülkemizde Menkul Sermaye İradına ilişkin vergileme sistemi değişik nedenlerle son yıllarda birkaç defa değiştiği için bankaların

Geçici 67 kapsamında yaptığı tevkifatlar en son değişiklik itibariyle (2006 dan sonra) değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Kaynak. Gelir İdaresi Başkanlığı Uygulama ve Veri Yönetimi Dairesi

Ülkemizde sermaye piyasalarının desteklenmesi adına özellikle son dönemde önemli menkul kıymetlere vergi avantajı sağlanma yoluna gidilmiştir. Bu vergi avantajlarının çeşitli nedenleri vardır. Devletin bütçe açığını kapatma yollarından birisi olan devlet tahvillerinin cazibesinin artırılması, vergi avantajı nedeniyle devlet borçlanmasının daha düşük faiz oranıyla yapılabilmesi, vergi avantajı sayesinde oluşan düşük faiz uygulaması neticesinde mali ve ekonomik piyasaların moral ve motivasyonuna sağlanması başlıca nedenler arasında sayılabilir.

Yukarıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere bankaların GVK 94 kapsamında yaptığı tevkifatlar belirli bir istikrara göre artarken Geçici 67 madde kapsamında yaptığı tevkifatlar hem ülke ekonomisinin son dönemde yaşadığı gelişme ve hem de yapılan vergi avantajları nedeniyle önemli oranda artmıştır.

4.4. Bankaların Dolaylı Olarak Sağladığı Katkıların Değerlendirilmesi

Bankaların dolaylı olarak vergi gelirlerine sağladığı katkılar daha öncede bahsettiğimiz gibi kayıtdışı ekonomi ve karapara aklanması üzerinedir.

4.4.1. Kayıtdışı Ekonominin Azaltılmasına Sağladığı Faydalar

Kayıtdışı yoluyla vergi kaçırma, yasalar uyarınca kendilerine vergi yüklenen gerçek ya da tüzel kişilerin, yine aynı yasalarda yer alan hükümlere uymamak suretiyle verginin hiç oluşmamasına ya da eksik oluşmasına neden olmalarıdır. Buradan anlaşılabacağı üzere, vergi kaçırma, yasal çerçeve dışına çıkmak, yasanın yüklediği ödevleri yerine getirmemek suretiyle gerçekleşen bir işlemdir.

Vergiler, devletin kamu giderlerini karşılamak üzere yükümlülerin ödeme gücüne göre ve yasaya dayanarak devlete (topluma) aktardığı ödeme güçleridir. Vergi, ödeyen bakımından bir yük, devlet açısından ise bir gelirdir. Bu açıdan, vergi kaçakçılığı bu yola başvuran kişilerin vergi yükünü azaltırken, devleti ise bir gelir kaybına uğratmaktadır. Kayıtdışı ekonomi incelendiğinde ortaya çıkan sonuçları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

1. Kayıtdışı ekonomi devletlerin en temel gelir kaynağı olan vergilerin eksik ödenmesi ya da hiç ödenmemesi suretiyle ilgili devletleri gelir kaybına uğratarak bütçe açıklarına yol açar.

2. Vergi kaçırana faaliyet konusuna giren mal ve hizmetleri diğer rakiplerine göre daha düşük bedelle satma olanağı vererek dürüst vergi yükümlüleri aleyhine haksız rekabet yaratır ve vergi eşitliğini zedeler.

3. Kayıtdışı ekonomi ile işçinin hakkı da (düşük ücret, sosyal güvenlik paylarının ödenmemesi vs.) nedeniyle gasp edilmektedir.

4. Kayıtdışı ekonomi neticesinde müşteriye satılan mal belgeli olmadığı için bozuk veya sahte mal karşısında müşteri hakkını arayamamaktadır.

5. Kayıtdışı ekonomide belgelendirme olmaması, ilgili şirketin muhtemel ortaklarının kar payının doğru olarak hesaplanmamasını ve karın ortaklardan gizlenmesini sağlayabilmektedir.

6. Kayıtdışı ekonomi üretim faktörlerinin uluslararası ve ulusal dolaşımını olumsuz yönde etkiler. (Altuğ, 2002)

Ayrıca uluslararası ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine önemli koşul olarak değerlendirilen kayıtdışılık ve vergi kaçırma sorunu Avrupa Topluluğuna üye ülkeler açısından büyük önem taşımaktadır. Malların, hizmetlerin, işgücünün, sermayenin özgür dolaşımını engelleyen etkenlerin kaldırıldığı, dengeli rekabetin sağlandığı bir düzene ulaşmayı amaçlayan Avrupa Topluluğu açısından kayıtdışılık ve vergi kaçırma olgusu, sermaye hareketlerinin yönünü saptırmakta, rekabet koşullarını bozmakta, vergi eşitsizliğini yaratmakta ve ortak pazar işlemlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye’de kayıtdışı ekonominin boyutlarının artması Avrupa Birliğine girmek için çabalayan bir ülke için önemli bir dezavantajdır.

Kayıtdışı ekonomi özelliği gereği en fazla hizmet sektöründe bulunmaktadır. Türkiye’de kayıtdışı ekonomik faaliyetlerin en yoğun olduğu sektörlerden olmak üzere inşaat, altın ve döviz sektörü, otelcilik ve turizm (otel işçileri, resepsiyonculuk, turist rehberliği,...), eğlence sektörü (restoran, gazino, gece kulübü, ses sanatçılığı), mankenlik, özel ulaşırmacılık (dolmuş, taksi, servis arabaları,...) esnaf ve küçük işletmecilik (terzi, berber, kunduracı, manav, bakkal çırak ve kalfaları, emlak komisyonculuğu, oto yıkayıcılığı, döviz ayakçılığı...) konfeksiyon ve kimya sanayilerini vb. sıralamak mümkündür. (Altuğ,1999)

Türk vergi sisteminde mal hareketinin denetimine önem verilmiş bu sayede belge düzeninin yerleştirilmesi açısından olumlu sonuç vermiştir. Ancak mal hareketlerini izlemek zaman ve eleman yetersizliği sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle ekonomik işleyişin izlenmesi kayıtdışılığın önlenerek vergi sisteminin olumlu sonuç vermesi için nakit hareketlerini kamunun denetleyebileceği genel bir düzenleme yapılmalı, banka ve diğer finansal kesimdeki nakit hareketleri şeffaflaştırılarak belli büyüklüğün üzerindeki tüm parasal işlemlerin banka sistemi aracılığı ile yapılması sağlanmalıdır.

Satışların kredi kartı ve diğer bankacılık işlemleri yoluyla yapılarak kayıt altına alınmasının yaygınlaşması, bunun için mükelleflerin vergi indirim puanı vb.

yollarla desteklenmesi, vergi iadesinin kaldırılmasından doğan kaybın telafisinde önemli bir etken olabilir. Kredi kartına göre önemi şimdilik çok daha düşük düzeyde seyretmekle beraber, banka kartı ve internet üzerinden yapılan ödemeler de buna eklendiğinde, genel olarak bankacılık sistemi üzerinden yapılan ödemeler önemli yer tutmaktadır. Ticari ödemelerde bankacılık sisteminin kullanılması kayıtdışı ekonominin azalması ve ticari faaliyetlerin takip edilmesi açısından önemlidir.

Gelir İdaresi Başkanlığınca hazırlanan Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planında bu husus üzerinde önemle durulmuş ve tüketicilerin kredi kartı kullanımının yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi gerektiği hususundaki çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Aşağıdaki tabloda banka ve kredi kartları ile işlem adet ve tutarlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 6: Kredi Kartı Sayıları (Milyon)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kredi Kartı Sayıları	15,7	19,9	26,7	30,0	32,4	37,3	43,4
Banka Kartı Sayılar	35,1	39,6	43,1	48,2	53,5	55,5	60,6

Kaynak: Bankalararası Kart Merkezi (BKM)

Görüldüğü üzere 2002 yılında kredi kartı sayısı 15, milyon iken 2008 sonu itibariyle 43,4 milyon adete yükselmiştir. Yine banka kartı sayısı 35,1 milyon adetten 60,6 milyon adete yükselmiştir.

Tablo 7: POS, Banka Kartı İşlem Adet ve Tutarları (Milyon)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
İşlem Adedi	8,6	12,4	19,9	33,8	50,1	73,9	106,8
İşlem Tutarı	123,2	229,9	448,6	899,0	1.516,0	2.342,0	3.444,8
Satış Noktası Terminali (POS)	0,5	0,7	0,9	1,1	1,3	1,5	1,6

Kaynak: Bankalararası Kart Merkezi (BKM)

Banka ve kredi kartları sayısında görülen belirgin artışa paralel olarak söz konusu kartlar aracılığıyla gerçekleştirilen işlem miktarı ve tüketim tutarının da önemli oranda arttığı gözlenmektedir. 2002 yılında 8,5 milyon adet olan işlem

miktarı 2008 yılı sonu itibariyle 106,9 milyon adete, işlem tutarı ise 123,2 milyon TL'den 3.444,8 milyon TL'ye yükselmiştir. Banka kartlarının kullanılması imkanını sağlayan satış noktası terminali (POS) miktarı ise 500 bin adetten 1,63 milyon adete yükselerek 3 kattan fazla bir artış göstermiştir. Bu durum ticari faaliyetlerin kayıt altına alınmasını kolaylaştırmakta ve vergi denetiminin daha etkin yapılabilmesini sağlamaktadır.

4.4.2. Karapara Aklanmasına Karşı Sağladığı Faydalar

VUK'nun 9. maddesinde vergiyi doğuran olayın kanunlarla yasak edilmiş bulunmasının mükellefiyeti ve vergi sorumluluğunu kaldırmayacağı belirtilmiştir. Bu hükümden anlaşılağı üzere yasadışı faaliyet yapan kişilerin bu faaliyetlerinden dolayı elde ettikleri gelirler vergilendirilmektedir. Yasadışı faaliyetlerin vergilendirilmesi garip bir çelişki anlamına gelse de bu hükmün VUK'a eklenmesinin en önemli amacı yasadışı faaliyet yapan kişilerin cezasının vergi kanunlarında yer alan ceza hükümleri vasıtasıyla daha da ağırlaştırılması ve yasadışı faaliyetlerin caydırıcılığını arttırmasıdır.

Karapara kısa vadede sektörel alanda yatırımları olumlu etkilese de uzun vadede rekabeti bozucu etkisi nedeniyle yatırımları; dolayısıyla toplam vergi gelirlerini olumsuz etkiler. Diğer taraftan devletin suçla mücadelesi ve toplumun ahlak ve huzurunun devlet tarafından sağlanması ilkesi karapara ile mücadeleyi her açıdan zorunlu kılmaktadır. Aklama ayrıca gelir ve servet yoğunlaşmasına yol açarak gelir dağılımı üzerinde de olumsuz etkiler doğurabilmektedir. Aklama sürecini tamamlayarak yasal bir görünüm kazanan suç geliri, yeniden sahibine döndüğünde ekonomi içerisinde belirli bazı kişi ve grupların elinde toplanmakta, bu durum gelir dağılımında adaletsizliğe neden olabilmektedir.

Suç geliri durumunda olan kara paranın aklanması ile ilgili 5549 Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanunla bankalara önemli sorumluluklar verilmiştir. 5549 Kara para aklanmasına ilişkin olarak bankaların şüpheli işlem bildirimii yükümlülüğü bulunmaktadır. Buna göre bankalar aracılığıyla yapılan veya yapılmaya teşebbüs edilen işlemlere konu malvarlığının yasa dışı

yollardan elde edildiğine veya yasa dışı amaçlarla kullanıldığına dair herhangi bir bilgi, şüphe veya şüpheyi gerektirecek bir hususun bulunması halinde bu işlemleri MASAK’a bildirilmek zorundadırlar.(www.masak.gov.tr/12.01.2009)

Aşağıda yer alan tablodan da anlaşılacağı üzere kara para aklama yönünden en fazla bildirim yapan kurumlar bankalardır. Bankaların mali ve finans sisteminin merkezinde olması her türlü para hareketlerinin kontrol gözlemlenmesini sağlayabilmektedir.

Tablo 8: MASAK’na Yapılan Şüpheli Bildirimler					
Şüpheli İşlem Bildirim Kaynağı	2004	2005	2006	2007	2008
Bankalar	289	351	1133	2903	4889
Aracı Kurumlar	1	1	7	40	9
Finansman ve faktoring şirketleri	-	-	-	-	15
Sigorta, reasürans ve emeklilik şirk.	-	-	-	3	10
Noterler	-	-	-	-	1
TOPLAM	290	352	1.140	2.946	4.924

Kaynak: MASAK

Bankalar tarafından 2004 yılında 289 adet şüpheli işlem bildiriminde bulunulurken bu sayı 2008 sonu itibariyle 4.889 adete yükselmiştir. Görüldüğü üzere teknolojinin gelişmesi ve elektronik sisteme entegrasyonun sağlanması neticesinde bankaların yaptığı şüpheli bildirim miktarı yüksek oranda artmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bankaların Türk Vergi Sistemine olan katkıları yıllar geçtikçe sadece mükellefiyetten kaynaklanan sorumluluklar ile kalmamış, ekonomik ve sosyal büyüme ile birlikte gelişen teknoloji yeni ilişkilerin doğmasına sebep olmuştur. Bankaların şubeleşme yoluyla ülkenin her tarafına yayılması ve teknolojiyi iyi kullanmaları, Gelir İdaresini ekonominin en önemli aktörleri arasında yer alan bankaları daha aktif olarak kullanma yoluna itmiştir. Buna paralel olarak VEDOP uygulamasının başlatılması bankacılık sistemiyle karşılıklı etkileşim imkanını arttırmış, sanal ortamda bilgi paylaşımı, sorgulama, bilgiye erişim gibi hususları kolaylaştırmıştır. Bu gelişmeler neticesinde Gelir İdaresi bankacılık sektöründeki bankaları sadece vergi mükellefiyeti ve vergi sorumluluğu bulunan kuruluşlar olarak görme eğiliminden kurtularak özellikle vergi tahsilatı ile kayıtdışı ve karaparanın önlenmesi konusunda etkin olarak kullanma yoluna gitmiştir.

Bu açıklamalar ışığında bankaların bilinen vergi mükellefiyeti ve vergi sorumluluğu dışında vergi gelirlerine sağladığı katkılar iki ana başlık altında ele alınabilir.

Öncelikle bankaların vergi gelirlerine en önemli katkısı vergi tahsilatıyla olmaktadır. Mevcut haliyle ülkemizde bankaların yaptığı vergi tahsilatı vergi dairelerinin yaptığı tahsilattan fazladır. Bununla birlikte her ne kadar günümüzde vergi tahsilatının çoğunun bankalar tarafından yapılması vergi dairelerinin iş yükünü önemli oranda azaltsa da, yapılan vergi alındı işleminin çoğunun vergi daireleri tarafından yapılması vergi daireleri üzerindeki iş yükünün devam ettiğini göstermektedir.

Türkiye’de mevcut durumda bankacılık sisteminin tüm il ve ilçelerde hatta çoğu belediyelerde yürütülüyor olması vergi tahsilatı için avantaj olabilecek bir durumdur. Türkiyede mevcut vergi dairesi ve mal müdürlüğü sayısı tüm ülkeye yaygın ve etkin olmaktan uzaktır. Zaten her yere vergi dairesi ve mal müdürlüğü

açılması düşüncesi rasyonaliteden uzaktır. Buna karşın banka şubesi sayısı ve yaygınlığı vergi dairesi sayısından daha fazladır. Bu nedenle vergi tahsil uygulamasının bankalara daha fazla devredilmesine ilişkin mevzuat değişikliği yapılması Gelir İdaresi için yerinde bir karar olacaktır. İlerleyen zamanda vergi tahsilatının tamamen bankalara devredilmesi, Gelir İdaresinin iş yükünü önemli oranda azaltacak, bu şekilde atıl hale gelen personelin vergi kontrolü, denetim ve yoklama işlemlerine kaydırılması mevcut haliyle sıkıntı çekilen bu konularda mali sisteme önemli katkılar sağlayacaktır.

Ayrıca vergi borcunu ödeyecek mükelleflere daha fazla kolaylık sağlanması, bankamatik ve internet üzerinden vergi borcunun rahat şekilde yapılması için gerekli çalışmaların yapılmasında fayda vardır. Çağın teknoloji ve iletişim çağı olduğu düşünüldüğünde gerekli altyapı çalışmaların yapılarak elektronik ortamda mükelleflere ulaşılabilmesi ve hizmetlerin sunulabilmesi mükelleflere sunulan hizmet kalitesini artıracak gibi vergi toplama maliyetini de önemli oranda azaltacaktır.

Bununla birlikte ticari faaliyetler içerisinde önemli yer tutan mali sır, ve kişisel bilgilerin gizliliği hususu bankacılıkta vergi tahsilatı sistemini mümkün kılan VEDOP projesinin güvenilirliğine ilişkin önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Gelir İdaresi açısından veri güvenliğini zedeleyen bir açığın oluşması, sorgulama sisteminin kontrol edilememesi sistemi kullanan kişilerin suistimallerine neden olabilecektir. Bu nedenle bilgi iletişimi için gerekli olan güvenlik önlemlerinin alınmasına azami oranda dikkat edilmelidir.

Diğer taraftan bankaların kayıtdışı ekonomi ile karaparanın engellenmesine ilişkin icra ettiği durum da yadsınamaz. Bankacılık sektörü yapısı gereği iş ve işlemlerinin kayıt altına alınması gereken belgesiz, kayıtdışı işlemlerin olmadığı bir sektördür. Bu durum mali sistemin belge düzenine bağlı olduğu, mal ve para hareketlerinin önem arzettiği bir muhasebe sistemine sahip olan ülkemizde mali denetim ve kontrol mekanizmasının işleyişi takip ve denetimi açısından kullanılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu durumun farkına varan Gelir İdaresi de özellikle son dönemde piyasa içerisindeki mali hareketleri takip etme açısından bankacılık sektörünü kullanma eğilimine girmiştir. Mükelleflerin yaptığı ödemelerin belirli miktarı aşan kısmının bankacılık sisteminden yapılması, kira geliri, maaş ödemeleri gibi işlemlerin banka sistemi üzerinden gerçekleşmesi gibi uygulamalar mevzuat kapsamında yasal zemine oturtulmuştur. Yine artan kredi kartı kullanımının teşvik edilmesi mal alım-satımlarının belgeye bağlanmasına ve takip edilmesine önemli katkılar sağlamıştır.

Buna ilave olarak özellikle kayıtdışı mal alım-satımının önlenmesinde önemli yer tutan kredi kartı uygulamasının yaygınlaştırılması ve mali sistemle entegrasyonunun tam olarak sağlanması belgeye dayanan ticari işlemlerin artmasına neden olacaktır. Alış-veriş sırasında alınan kredi kartı slipinin fatura veya fişle birleştirilerek tek belge halinde verilmesi, ödeme kaydedici cihazların kredi kartı çekimine uygun hale getirilmesi belge düzeninin oturması açısından son derece önemlidir.

Türkiye’de son dönemde uluslararası ticari ve ekonomik ilişkiler içerisinde önemli bir pozisyon alma yolunda ilerlemektedir. Özellikle Avrupa Birliğine üye olma yolunda ilerleyen Türkiye’nin kayıtdışı ekonomi ve karaparanın engellenmesine ilişkin önlemlerde bankacılık sistemini daha verimli olarak kullanmasının yolunu araması, adil, istikrarlı, güvenli ve mali piyasaya hakim bir gelir yönetimi için gereklidir.

Sonuç itibariyle Gelir İdaresinin bankacılık sektörünü daha etkin ve çok yönlü olarak kullanabilmesi için projeler üretmesi vergi yönetimi ve vergi tahsilatı açısından performansını olumlu etkileyecek, vergi denetimi, vergi toplama maliyeti ve vergisel etkinlik açısından avantaj sağlayacaktır.

Kaynakça

- AKGÜL A., **Vergi Tekniği**, Türk Hukuk Sitesi (<http://www.turkhukuksitesi.com>)
05/03/2009
- AKDEMİR, T., Öz, E., (2004) **Elektronik Devlet ve Vergi Yönetimi**, Vergi Sorunları, Sayı:188, Mayıs 2004,
- AKDOĞAN, A., (2001) **Kamu Maliyesi**, Ankara Gazi Kitabevi,
- ALTAN, M.,(2001) **Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık**, İstanbul: Beta Yayınlan,
- ARSLAN, R., HOTAMIŞLI, M., (2007) **Türk Bankacılık Sisteminde Kurumsal Çevrenin Bankaların Yapı ve Uygulamaları Üzerinde Oluşturduğu Teşvik ve Kısıtlamalar**, Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt.14 S.1
- AYDEMİR, Şinasi, (1995) **Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi**, İstanbul: Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Derneği Yay.,
- AYDIN, F. (2005), **Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Yorum ve Açıklamaları**, Ankara, Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını
- AYDIN, F. (2002) **Gelir İdaresi Otomasyon Uygulaması**, Vergi Sorunları, Mart 2002, Sayı 162,
- AYKIN, H., (2008) **Karapara Aklama İle Mücadelede Nakit İşlem Bildirimi ve Türkiye Uygulaması**, Yaklaşım Dergisi Aralık 2008
- BABUŞCU, Ş. (2001) **Temel Bankacılık**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notlan,
- BATTAL, A. (2007) **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Ankara: Seçkin yayınları

- BAŞARAN F., (2000) **Bankaların Bilgi Verme Yükümlülüğünün Sınırları ve Bilgi Vermekten Çekinmeye Bağlı Özel Usulsüzlük Suçu**, Vergi Sorunları Dergisi Ağustos 2000
- BAYRAK, S.,(2006) **2006 ve Sonrasında Banka ve Aracı Kurumlarca Gerçekleştirilecek Vergi Tevkifatı ve Sonuçları**, Vergi Sorunları Ocak 2006
- BOZDAĞ, N., ALTAN, Ş., ATAN, M., (2003) **Hizmet Sektöründe Toplam Hizmet Kalitesinin SERVQUAL Analizi ile Ölçümü ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama** VI. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Ankara 29 . 30 Mayıs 2003
- BÜYÜKBALKAN, U.; (2001) **E-Devlet**, Mali Çözüm Dergisi
- CANSIZ h. (2006) **Türkiye’de Devlet Bütçelerinin Değişen Hedefi: Faiz Dışı Fazla Kavramı**: Afyon Kocatepe Üniversitesi,İ.İ.B.F. Dergisi (C.VIII ,s.1)
- ÇAĞAN N. (1976) **Bankaların Vergi Yükümlülükleri ve Vergi Sorumlulukları**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (C.33 S.1)
- ÇELİK C., (2005) **Vergi Kaçakçılığı İle Mücadelede Alınması Gereken Önemli Tedbirler Vergi Dünyası**, Nisan 2005
- ÇINAR, R. ERCİŞ, A. (1993) **Genç Pazarın Banka Hizmetlerini Tercihleri Üzerine Bir Saha Araştırması**, Pazarlama Dünyası
- DOĞRUSÖZ, B., 13 Ekim 2008 Referans Gazetesi
- ERDEM, T., (2005) **E-Beyanda Son Durum**, Vergi Sorunlar> Nisan 2005
- EROL, A. (2006) **Bankacılık ve Finans Sektöründe Vergilendirme**, Ankara Yaklaşım Yayınları

- GİRAY, F.(2002) **Vergi Harcamaları:Harcama Vergileri Açısından Analiz**,
Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt
XXI, Sayı 1,
- GERÇEK,A., (2005) **Türk Vergi Hukukunda Vergi Sorumlusu, Sorumluluk
Halleri ve Türlerinin İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Hukuk
Fakültesi Dergisi cilt 54 sayı 3,
- GEYLAN R., (1985) **Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel
Yönetim Sorunları**. Anadolu. Üniversitesi, Eskişehir,
- GÜLSEVEN, M., (2001) **Vergi Suçunun Unsurları**, Mali Müşavirler
Muhasebeciler Birliği Derneği Ankara Şube Bülteni Mart/Nisan 2001
- GÜMÜŞAY, S., (2003) **Karapara Aklama Kavramı, Nedenleri ve Boyutları İle
Karapara Aklama Suçunun Önlenmesine Yönelik Çözüm Önerileri**
Vergi Sorunlar> Ağustos 2003
- İSTANBUL MALİYE VAKFI, (2006) **6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil
Usulü Hakkında Kanun Yorum ve Açıklamalar, Tebliğler, Danıştay
Kararları, Muktezalar**, İstanbul
- JEZE G., 1912 **Cours Elementaire de Science des Finances et de Legislation
Financiere**, Paris,
- KARYAĞDI, N.; (2001) **Toplam Kalite Yönetimi ve Türk Vergi İdaresi**, Ankara,
ASO Yayın No:51,
- KIRBAŞ, S., (1995) **Kayıtdışı Ekonomi: Nedenleri, Boyutları ve Çözüm Yolları**,
Ankara: TESAV Yayınları, No.9,
- KİLDİŞ, Y. (2005), **Kayıtdışı Ekonomi**, <www.canaktan.org> (8.8 2008)
- ÖNCEL, M., KUMRULU, A., ÇAĞAN, N., (2002) **Vergi Hukuku** (10.Baskı),
Ankara : Turhan Kitabevi

- ÖZBALCI, Y. (2008) **Amme Alacaklarının Tahsili Hakkında Kanun Yorum ve Açıklamaları**, Ankara Oluş Yayıncılık
- ÖÇAL, T., ÇOLAK, Ö.,F., (1999), **Finansal Sistem ve Bankalar**, İstanbul: Nobel Yayınları
- ÖZTÜRK O., (2002) **Bankaların Vergi Mevzuatı Karşısındaki Yükümlülükleri** Vergi Sorunları Temmuz 2002
- ÖZYER, M. A. (2008). **Açıklama ve Örnekleriyle Vergi Usul Kanunu Uygulaması**, Ankara, HUD yayınları.
- PARASIZ, İ.,(2000) **Modern Bankacılık Teori ve Uygulama**, İstanbul: As yayıncılık
- RİCARDO D., (1970) **Principes de l'Economie Politique de L'Impot**, Calmann-Levy,
- SEVİĞ V. (2008) **Vergi Usul Kanunu Uygulaması** (26 nisan 2008), Referans Gazetesi
- ŞENYÜZ, D. (2004) **En Son Değişikliklere Göre Türk Vergi Sistemi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık
- TAKAN, Mehmet (2002), **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**, Nobel Yayınları, Ankara
- TATLIDİL R., SAVAŞÇI, İ., (2006) **Bankaların Kredi Kartı Pazarında Uyguladıkları CRM (Müşteri İlişkileri Yönetimi) Stratejisinin Müşteri Sadakatine Etkisi**, Ege Akademik Bakış Dergisi, C.6, S.1
- TAŞDELEN, A., (2007) **Vergi Alacağının Tahakkuku: Bir Aşama ve Bir İşlem**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi cilt 56, Sayı 1,
- TİMUR, N. (2006) **Banka ve Sigorta Pazarlaması**, Anadolu Üniversitesi Yayınları Yayın No:1701

- TOPTAŞ, Ülker, (1998) **Türkiye’de Kayıtdışı Ekonominin Nedenleri**, Türkiye Esnaf, Sanatkar ve Küçük Sanayi Araştırma Enstitüsü (TESAR) Yayınları, Yayın No:26, -Ankara
- TURHAN, Salih.(1998) **Vergi Teorisi ve Politikası**. 6. Basım. Elektronik Ofset, İstanbul
- USLU, O., (2007) **Karapara ve Gri Para**, 10 Ocak 2007 <http://www.alomaliye.com>
- USLU, E., (2007) **Kayıtdışı Ekonomi Ve Mücadele Yöntemleri**, Yayınlanmamış Tez, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı
- UYANIK A. (2008) **Finansal Krizler Ve Uygulanan Vergi Politikalarının Ekonomik Süreç Üzerine Etkileri: Uluslar Arası Finans Sempozyumu Bildirisi**
- UZGÖREN, N., CEYLAN, G., UZGÖREN, E., (2007) **Türkiye’de Kredi Kartı Kullanımını Etkileyen Faktörleri Belirlemeye Yönelik Bir Model Çalışması**, Manisa: Yönetim ve Ekonomi C.14 S.2
- YETİM, Sedat, (1999) **Türkiye’de Vergi Kaçakçılığı ve Kayıtdışı Ekonomi**, TBB Yayınları, Yayın No:215, İstanbul
- YILMAZ, V., ÇELİK H. E., DEPREN B., (2007) **Devlet ve Özel Sektör Bankalardaki Hizmet Kalitesinin Karşılaştırılması: Eskişehir Örneği** Doğu Üniversitesi Dergisi Cilt 8, Say.,2

Diğer Kaynaklar

- 5736 Sayılı Kanun Gerekçesi
- 5228 Sayılı Bazı Kanunlarda ve 178 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
- Gelir İdaresi Başkanlığı, Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı 2008– 2010 ANKARA 2008
- Sayıştay Başkanlığı ASOSAI, Performans Denetim Rehberi, Ankara 2002
- Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı Yayın No: 64 Nisan 2008
- 86 Seri No'lu Gider Vergileri Genel Tebliği
- Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında Tebliğ Sıra No:6
- 28 Seri No.lu Veraset ve İntikal Vergisi Genel Tebliği
- Vergi Daireleri İşlem Yönergesi
- Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) Faaliyet Raporu 2008
- Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı, Şüpheli İşlem Bildirim Rehberi, Temmuz 2006
- Gelir Politikaları Genel Müdürlüğü Vergi Harcamaları Raporu(Ekim 2007)
- Tahsilat Genel Tebliği Seri A
- 393 Seri No.lu Tahsilat Genel Tebliği

www.bddk.org.tr

www.e-devlet.com

www.ekodialog.com

www.gelirler.gov.tr

www.gep.gov.tr

www.kalder.org.tr

www.maliye.gov.tr

www.masak.gov.tr

www.tbb.org.tr

www.tsrsb.org.tr

EK1: VERGİ TAHSİLATI YETKİSİNE SAHİP BANKALARIN LİSTESİ

Akbank A.Ş.

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Alternatifbank A.Ş.

Anadolu Bankası A.Ş.

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Asya Katılım Bankası A.Ş.

Denizbank A.Ş.

Finansbank A.Ş.

HSBC Bankası A.Ş.

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Oyak Bank T.A.Ş.

Şekerbank A.Ş.

T.C. Ziraat Bankası

Garanti Bankası A.Ş.

Halk Bankası T.A.Ş.

İş Bankası A.Ş.

Tekfenbank

Tekstilbank A.Ş.

Türkish Bank

Fortis Bank A.Ş.

Türk Ekonomi Bankası A.Ş.

Vakıflar Bankası T.A.O.

Yapı ve Kredi Bankası